

Revisors opplevelse av mulighetene til å innfri forventningene som følger av hvitvaskingsregelverket

En kvalitativ studie av institusjonelle faktorer, kompetanse og revisors insentiver i mindre revisjonsselskap

Marte Blix Iversen og Catharine Rasathurai

Veileder: Joel Berge

Masteroppgave i regnskap og revisjon

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Dette selvstendige arbeidet er gjennomført som ledd i masterstudiet i økonomi- og administrasjon ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at Høyskolen eller sensorer innestår for de metoder som er anvendt, resultater som er fremkommet eller konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Sammendrag

Hvitvasking har fått et stadig økt fokus siden implementeringen av det nye hvitvaskingsregelverket i 2018. Det er en dagsaktuell problemstilling for revisorene som må forholde seg til rapporteringsplikten. Revisors rolle har i utgangspunktet vært å redusere interessekonflikten mellom ledelsen og eierne i et selskap, men nye lovendringer har bidratt til økte plikter fra myndighetene. Ulike målsetninger og forventninger til revisor kan påvirke hans insentiver i etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket. I vår masterutredning valgte vi å undersøke hvorvidt mindre revisjonsselskaper opplever slikt forventningspress, da det foreligger lite forskning på dette området.

Vi gjennomførte en flercasestudie bestående av semi-strukturerte intervjuer med seks ulike revisjonsselskaper i Norge. Vi tok utgangspunkt i rammeverket til Zimbelman et al. (2015) for å analysere hvilke faktorer som kan påvirke revisors tilbøyelighet til å etterleve pliktene etter hvitvaskingsregelverket.

Studien viser at institusjonelle faktorer, kompetanse i form av opplæring, kunnskap, ressurser samt erfaring og insentiver er viktige faktorer som kan påvirke revisor i revisjonsprosessen til å bidra med å forebygge og avdekke hvitvasking. Vi finner at revisorene er innforstått med at de må være dynamiske i rollen som samfunnets tillitspersoner. For at de skal ha muligheter til å forebygge og avdekke hvitvasking kreves imidlertid en kombinert innsats fra både revisor og myndighetene. Dette kan åpne for en forventningsavklaring om hvordan rollen skal utøves slik at lovens formål oppnås. Videre finner vi at revisor i mindre revisjonsselskaper kan være egnet til å avskrekke, men ikke nødvendigvis til å avdekke hvitvasking.

Med denne oppgaven bidrar vi til å belyse hvordan mindre aktører oppfatter et omfattende regelverk og håndhevelsen fra myndighetenes side. Vi har også bidratt med et teoretisk rammeverk for å analysere ulike faktorer som kan påvirke revisjonsprosessens bidrag til å forebygge og avdekke hvitvasking.

Forord

Denne oppgaven er den avsluttende delen av vår mastergrad i regnskap og revisjon ved Norges Handelshøyskole (NHH), våren 2022. Vi vil takke informanten fra Finanstilsynet og alle respondenter fra revisjonsselskapene som tok seg tid til å delta i studien. Dere har vært svært hjelpelige underveis i prosessen selv i en travel hverdag. En spesielt stor takk til vår veileder, Joel Berge, for å ha bidratt med nyttige innspill og konstruktiv tilbakemelding. Du har motivert og inspirert oss til å se nye muligheter. Til slutt vil vi takke familie og venner for støtte og oppmuntring, og hverandre for et godt samarbeid.

Bergen, 01. Juni 2022

Marte Blix Iversen

Catharine Rasathurai

Innholdsfortegnelse

1.	INNLEDNING	8
1.1	MOTIVASJON	8
1.2	PROBLEMSTILLING	9
1.3	METODIKK	9
1.4	RELEVANS.....	10
1.5	AVGRENSNINGER	11
1.6	STRUKTUR.....	11
2.	BAKGRUNN.....	13
2.1	REVISJONSPROESSEN	15
2.2	INSTITUSJONELLE FAKTORER	17
2.2.1	<i>Ny revisor- og hvitvaskingslov .....</i>	<i>17</i>
2.2.2	<i>Veiledning .....</i>	<i>19</i>
2.2.3	<i>Mislighet versus økonomisk kriminalitet.....</i>	<i>20</i>
2.2.4	<i>Rapportering av hvitvasking versus straffbare handlinger .....</i>	<i>22</i>
2.2.5	<i>Risikobasert tilnærming .....</i>	<i>22</i>
2.2.6	<i>Sanksjonsmuligheter.....</i>	<i>24</i>
2.2.7	<i>Risiko i selskaper uten revisjonsplikt .....</i>	<i>25</i>
2.3	OPPLÆRING, KUNNSKAP OG ERFARING	26
2.3.1	<i>Opplæring .....</i>	<i>27</i>
2.3.2	<i>Kunnskap og ressurser.....</i>	<i>28</i>
2.3.3	<i>Erfaring.....</i>	<i>29</i>
2.4	REVISORS INSENTIVER.....	30
2.4.1	<i>Avhengighet til kunder .....</i>	<i>31</i>
2.4.2	<i>Fordeler ved å ikke etterleve pliktene .....</i>	<i>32</i>
2.4.3	<i>Risiko for- og sanksjoner etter tilsyn.....</i>	<i>33</i>
2.4.4	<i>Tematilsyn og sanksjoner i praksis .....</i>	<i>34</i>
2.4.5	<i>Motivasjon til å etterleve pliktene .....</i>	<i>36</i>
2.5	OPPSUMMERING AV LITTERATUR OG TEORI.....	37

---

3. METODE	38
3.1 FORSKNINGSFILOSOFI	38
3.2 FORSKNINGSDESIGN.....	39
3.3 FORSKNINGSSTRATEGI.....	40
3.3.1 <i>Hvordan dataen samles inn</i>	40
3.3.2 <i>Utvalgelse og antall respondenter</i>	41
3.3.3 <i>Gjennomføring av intervju</i>	42
3.3.4 <i>Hvordan dataen analyseres</i>	43
3.4 KVALITETSKRITERIER	44
3.4.1 <i>Objektivitet/bekreftelse</i>	44
3.4.2 <i>Reliabilitet/pålitelighet</i>	45
3.4.3 <i>Intern validitet/kredibilitet/autentiskhet</i>	45
3.4.4 <i>Ekstern validitet/overførbarhet</i>	46
3.4.5 <i>Nytteverdi/anvendelse</i>	47
3.5 ETISKE ASPEKTER	47
3.6 OPPSUMMERING AV METODISKE VALG.....	48
4. EMPIRI	49
4.1 KUNNSKAP OG RESSURSER.....	49
4.1.1 <i>Fagavdeling</i>	50
4.1.2 <i>Finansiering</i>	51
4.1.3 <i>Utdannelse og erfaring</i>	51
4.1.4 <i>Støtte i veiledning</i>	52
4.2 KLIENTSTRUKTUR OG -FORHOLD	53
4.2.1 <i>Internasjonale og lokale klienter</i>	54
4.2.2 <i>Profesjonell skepsis</i>	55
4.2.3 <i>Åpenhet med kunden</i>	57
4.3 KOSTER DET MER ENN DET SMAKER?.....	58
4.3.1 <i>Sprikende forventninger</i>	58
4.3.2 <i>På bekostning av tradisjonell revisjon</i>	59
4.3.3 <i>Ressursbruk</i>	60

4.3.4	<i>Nytteverdi</i>	62
4.3.5	<i>Manglende oppfølging</i>	63
4.4	SANKSJONSNIVÅ.....	64
4.4.1	<i>Økt oppmerksomhet og bøter</i>	64
4.4.2	<i>Avskrekkelse og avdekkelse</i>	65
4.4.3	<i>Rimelighet i sanksjonene</i>	67
4.5	ER REVISOR EGNET TIL Å AVDEKKE HVITVASKING?	68
4.5.1	<i>Banken, regnskapsførere og til slutt revisor</i>	68
4.5.2	<i>Bedrifter uten revisjonsplikt</i>	69
4.5.3	<i>Standardmal og sjekklistermentalitet</i>	70
4.5.4	<i>Økt regulering = økt avdekking?</i>	72
4.6	OPPSUMMERING AV SENTRALE EMPIRISKE FUNN.....	74
5.	DISKUSJON	76
5.1	INSTITUSJONELLE FAKTORER	76
5.1.1	<i>Utydelig veiledning</i>	76
5.1.2	<i>På bekostning av tradisjonell revisjon?</i>	77
5.1.3	<i>Standardmal og sjekklistermentalitet</i>	79
5.1.4	<i>Revisor som sist i rekken og bedrifter uten revisjonsplikt</i>	80
5.2	OPPLÆRING, KUNNSKAP OG ERFARING.....	81
5.2.1	<i>Opplæring</i>	81
5.2.2	<i>Kunnskap og ressurser</i>	82
5.2.3	<i>Erfaring</i>	83
5.3	REVISORS INSENTIVER.....	84
5.3.1	<i>Klientstruktur</i>	84
5.3.2	<i>Manglende oppfølging</i>	85
5.3.3	<i>Sanksjonsnivå</i>	86
5.4	BIDRAR ET EKSISTERENDE SAMFUNNSPROBLEM TIL ET NYTT SAMFUNNSPROBLEM?	88
6.	AVSLUTNING	90
6.1	KONKLUSJON	90
6.2	METODISKE BEGRENSNINGER.....	92

6.3	FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING.....	92
7.	LITTERATURLISTE.....	94
8.	VEDLEGG.....	103
8.1	VEDLEGG 1: INVITASJONSMAIL TIL INTERVJU	103
8.2	VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE	104

1. Innledning

1.1 Motivasjon

Hvitvasking er et samfunnsproblem (Nilsen, 2021). Ikke bare svekkes tilliten til finansmarkedet, men det kan også være kriminalitetsdrivende fordi hvitvasking øker lønnsomheten og begrenser oppdagelsesrisikoen ved profittmotivert kriminalitet (Iversen, 2021). Dermed hindres økonomisk utvikling, og penger som kunne blitt brukt til å stimulere økonomien, må brukes på bekjempelse av hvitvasking. I forsøk på å øke oppdagelsen og dermed redusere samfunnsproblemet, har revisor i den nyeste hvitvaskingsloven fra 2018 fått et utvidet ansvar. Blant annet utløses nå undersøkelsesplikten ved alle mistenkelige forhold, og ikke kun mistenkelige transaksjoner. Endringen i ordbruken representerer dermed en utvidelse av undersøkelsesplikten til å inkludere en vurdering av kundens atferd generelt (Advokatfirmaet Brækhus, 2018). Det er også tydeliggjort i revisorloven fra 2021 at å bidra til å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet er en del av revisjonen, jf. revisorloven (heretter revl.) § 9-1 (1). Endringene i lovene kan representere en forlengelse av hans rolle som samfunnets tillitsperson, hvilket kan føre til at det oppstår nye utfordringer for revisor.

Tidligere skandaler har avdekket at revisor ikke har gjennomført alle pliktene sine i henhold til bekjempelse av økonomisk kriminalitet (Gedde-Dahl, 2006; Heskestad, n.d.). Til tross for at Finanstilsynet mente det i Norge ikke var behov for mer enn små endringer i revisorloven fordi bransjen allerede er såpass strengt regulert (Bellamy, 2004), kan skandalene revisor historisk har vært involvert i, tyde på at det foreligger sprik i hvilke forventninger samfunnet stiller til revisor og hvilke forventninger han kan innfri. DNB, som også er rapporteringspliktig, mener dagens hvitvaskingsregelverk ikke er godt nok tilpasset det deregulerte kryptovaluta-markedet (Tangen, 2022). Risikovurderingen fra 2020 viser at revisjonsbransjen er vurdert til å ha høyere risiko for hvitvasking nå enn i 2018 (Politidirektoratet, 2020). Globalisering og digitalisering har åpnet for mer avanserte metoder og dermed gjort Norge eksponert for nye trusler (Grimstad, 2021a). Dette kan ha vanskeliggjort avdekkelsen av hvitvasking for revisor.

Samtidig som forventningene til de rapporteringspliktige øker, har ikke nødvendigvis sannsynligheten for at hvitvaskerne avsløres økt. Revisor begrenses av institusjonelle faktorer, kompetanse i form av opplæring, kunnskap, ressurser samt erfaring og insentiver i

revisjonsprosessen. For det første er hvitvaskingsloven lite tilpasset den tradisjonelle revisjonsmetodikken. Videre vanskeliggjør det revisors evne til å avdekke økonomisk kriminalitet at han hovedsakelig er trent i å finne bekreftelser for at regnskapet er uten vesentlig feilinformasjon. Dessuten forekommer hvitvaskingstilfeller sjeldent. I tillegg har revisor insentiver som trekker i ulike retninger da han skal oppfylle forventninger på både klientenes og myndighetenes vegne. Disse tre faktorene kan være spesielt utfordrende å håndtere for mindre revisjonsselskaper, som generelt er mer utsatt for å bli utnyttet til hvitvasking sammenlignet med større virksomheter (Politidirektoratet, 2020). De større virksomhetene som har et internasjonalt nettverk, er på den andre siden mer utsatt for å bli involvert i multinasjonale hvitvaskingsoperasjoner (ibid).

1.2 Problemstilling

Nå som det nærmer seg fire år siden implementeringen av det nye hvitvaskingsregelverket, kan vi begynne å se indikasjoner på hvilke endringer det har medført hos de rapporteringspliktige. Siden det er noen få dominante aktører i revisjonsmarkedet, er det ikke umulig å tenke seg at høye krav og opplevelsen av å innfri forventninger muligens møtes og håndteres ulikt av de mindre aktørene i markedet. Problemstillingen vi forsøker å besvare i denne oppgaven er dermed

Hvordan opplever mindre revisjonsselskaper at hvitvaskingsregelverket bidrar til å oppfylle samfunnets forventninger som følger av pliktene i den nye loven?

1.3 Metodikk

Det er gjort en masterutredning på revisors rapporteringsplikt etter hvitvaskingsloven, men dette var før den nye loven i 2018 trådte i kraft. Denne dekket noen av de største og mellomstore revisjonsselskapene (Staven & Larsen, 2013). I tillegg er det også blitt gjort en utredning som fokuserer på revisors rolle i kampen mot hvitvasking og terrorfinansiering (Hussaini & Djuvland, 2021). Det er ellers lite forskning på de mindre revisjonsselskapene, på tross av at de også utgjør en stor og viktig del av bransjen. Av den grunn ønsket vi å få et

innblikk i hvordan de forholder seg til forventningene som pålegges etter hvitvaskingsloven fra 2018.

Vi ønsket å besvare vårt forskningsspørsmål ved å anvende en kvalitativ metodetilnærming for å analysere våre empiriske funn. I vår flercasestudie gjennomførte vi dybdeintervjuer med seks ulike mindre revisjonsselskaper. Representantene har god kunnskap om selskapenes hvitvaskingsrutiner. Etter litteraturgjennomgangen utviklet vi rammeverket til Zimelman et al. (2015), *A Framework of Factors Affecting Auditors Detection of Fraud*, som ble førende for oppgavens struktur. Utviklingen innebærer en implementering av Porters utvidelse av begrepet forventningsgap (Koh & Woo, 1998). Dette for å undersøke hvorvidt sprikende forventninger mellom revisor og samfunnet sammen med institusjonelle faktorer, kompetanse og insentiver kan påvirke revisjonsprosessen til å forebygge og avdekke hvitvasking. I tillegg bidrar Gary Beckers teori, *Crime and Punishment: An Economic Approach* (1974), til å forklare hvordan revisors insentiver kan påvirkes gjennom sanksjonering og sannsynlighet for avdekkelse fra myndighetenes side. Overtredelsesgebyrer og rapporter fra tematisyn kan gi indikasjoner på at det foreligger større forventninger hos Finanstilsynet i forhold til hva lovverket krever av dem å gjøre.

1.4 Relevans

Vårt første funn i institusjonelle faktorer er at det er manglende tilpasning i regelverket til de mindre revisjonsselskapene og deres muligheter til å bidra til å forebygge og avdekke hvitvasking, da de opplever at større revisjonsselskaper har høyere risiko i kundeporteføljen. Det andre funnet relatert til kompetanse er at samfunnet i større grad forventer at revisor skal fungere som en etterforsker enn det revisor har erfaring til, som kan utfordre revisors rolleoppfattelse. Det tredje og siste funnet er at krav til omfattende dokumentasjonsarbeid kan påvirke revisors insentiver ved å svekke nytteverdien og dermed undergrave formålet.

Statistikk fra Økokrim viser en fallende rapporteringsandel fra revisor samtidig som totalrapporteringene har økt (Økokrim, n.d.). Økt antall rapporteringer, kan gjøre det vanskelig for myndighetene å følge opp og etterforske samtlige mistanker (Norton, 2018). Kun et fåtall av rapportene som sendes til Økokrim fører til etterforskning (Rui & Søreide, 2020). Norge er blant OECD-landene som har fått kritikk for dette av Financial Action Task

Force (FATF) (ibid). Et viktig budskap fra denne studien er at det kreves en kombinert innsats fra både myndighetene og revisjonsselskapene for å sikre en bedre oppnåelse av lovens formål.

Studien fremhever et viktig aspekt om hvordan mindre revisjonsselskaper bedre kan oppfylle forventningene til å bidra i bekjempelsen av hvitvasking. I tillegg kan den indikere eventuelle svakheter i lovverket eller håndhevelsen av dette, og om pliktene som pålegges faktisk er egnet til å forebygge og avdekke hvitvasking. Eller i motsatt fall, om de først og fremst oppleves som unødvendig byråkrati og overflødig arbeid.

1.5 Avgrensninger

I prosjektets første fase ønsket vi å studere forskjellen mellom de største revisjonsselskapene versus de mindre i deres etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. Vi forsto imidlertid at det ville bli svært tidkrevende, og tok dermed en beslutning om å fokusere på de mindre selskapene. Denne beslutningen ble tatt på bakgrunn av en antakelse om at vi ville finne mer frustrasjon over et komplisert og krevende regelverk blant de mindre firmaene. Oppgaven handler om revisors oppfattelse og praktisering av hvitvaskingspliktene. Formålet er derfor ikke å peke på svakheter i revisors etterlevelse, men først og fremst om loven og myndighetenes håndhevelse har noen begrensninger eller institusjonelle utfordringer. Som en konsekvens av dette, vil hovedfokuset bli på de institusjonelle faktorene og revisors insentiver.

1.6 Struktur

Oppgaven er strukturert i åtte kapitler. I første kapittel har vi introdusert vår motivasjon for å gjennomføre studien. I neste kapittel presenterer vi rammeverket som vi tar utgangspunkt i for den videre analysen. Det andre kapitlet tar også for seg oppgavens bakgrunn i lys av relevant teori og litteratur. Kapittel tre inneholder vår metodiske tilnærming. I fjerde kapittel presenterer vi de empiriske funnene, som diskuteres i lys av teorien i kapittel fem. Avslutningen i sjetten kapittel inneholder vår konklusjon, samt metodiske begrensninger og

---

forslag til videre forskning. Til slutt kommer referanser og vedlegg i form av invitasjonsmail og intervjuguide.

2. Bakgrunn

Gjennom en lovfestet revisjon utøver revisor en viktig sosial funksjon i samfunnet. Hvorvidt og til hvilken grad samfunnet mener at denne funksjonen anses som oppfylt av revisor avhenger av om den oppfattede prestasjonen samsvarer med forventningene til samfunnet (Ruhnke & Schmidt, 2014). Liggio var den første til å introdusere begrepet forventningsgap i 1974 (Koh & Woo, 1998). Ifølge henne er dette gapet en faktor av nivået på forventet ytelse som er oppfattet av den uavhengige revisoren og brukeren av det finansielle regnskapet. I 1993 utvidet Porter definisjonen av begrepet til å være forskjellen mellom revisorens ytelse og det som forventes av samfunnet (ibid).

Revisor skal i hovedsak sikre ekstern legitimitet gjennom revisjonen av regnskapet. På 70-tallet stilte imidlertid David Flint (1971) spørsmål ved hva som er revisors rolle i en moderne verden. I revisjon er det viktig å være dynamisk og ha en dyp overbevisning om et viktig sosialt formål. Forskerne argumenterer for at rollen endres over tid, ved at den utvikles etter hvert for å møte nye og ulike sosiale behov. Revisjonskonseptene er ikke endret, men kravene til dens funksjon er endret ved at rollen har gått fra hovedsakelig å ivareta private interesser til å bli viktig for hele samfunnet. Revisorrollen er dermed under utfordring i forhold til hva revisor mener er hans plikt og hvordan han utfører denne (ibid). Dersom det foreligger et forventningsgap, kan dette svekke legitimiteten som revisor skal sikre av det finansielle regnskapet. Dette kan på ulike måter bidra til utfordringer i profesjonen. Forventningsgapet kan som et resultat bidra til for eksempel økt regulering.

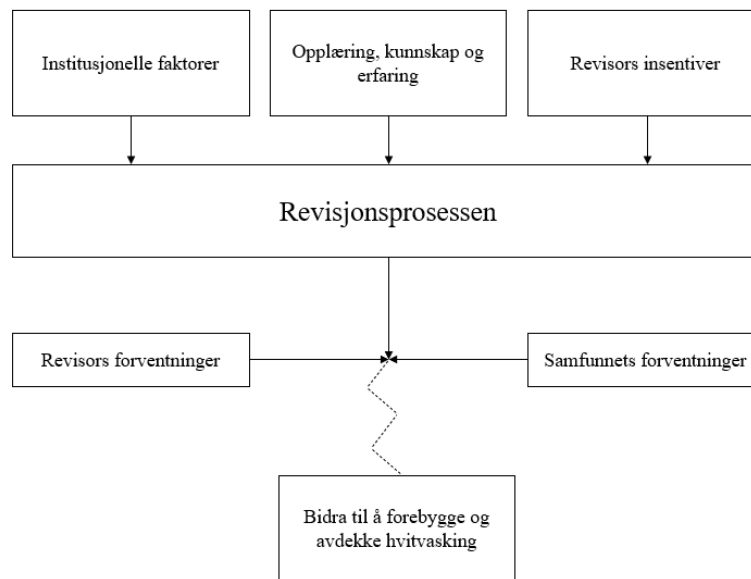
Finanstilsynet har utarbeidet generelle og spesifikke veiledninger i forsøk på å tydeliggjøre forventningene til de ulike rapporteringspliktige (Axelsen, 2020). Økning i regulering øker ikke nødvendigvis nytteverdien av revisjonen. Selv med økte plikter fra hvitvaskingsloven er det ikke sikkert at revisor er i stand til å forebygge og avdekke hvitvasking i større grad enn før lovendringen. Dette fordi mulighetene revisor har til å forebygge og avdekke hvitvasking i den tradisjonelle revisjonen kan begrenses av faktorer som påvirker revisjonsprosessen. Dermed kan økte forventninger fra samfunnet som følge av økt regulering bidra til et større forventningsgap.

Fra 1999 fikk vi en egen funksjon i Norge for kvalitetskontroll som bidro til å overvåke

revisorene. Denne ble gjennomført i regi av Den norske Revisorforening (Asklund, 2003). Revisorene blir nå kontrollert for kvalitet gjennom deres egne firmaer i internkontrollen, av Revisorforeningen og av Finanstilsynet (Revisorforeningen, n.d.). Sammen med økt regulering har tilsynet med revisorene økt i både omfang og dybde (Jakobsen, 2021). Kvalitetskontrollens formål er å påse at revisor utøver sin virksomhet i samsvar med god revisjonsskikk (Revisorforeningen, 2021a). Dette vil kunne bidra til at det blir mer samsvar mellom ulike revisorers arbeid slik at samfunnet kan ha mest mulig like forventninger til enhver revisor.

For å besvare vår problemstilling, skal vi belyse forventningsgapet som kan oppstå mellom revisor, klient, regnskapsbruker og myndighetene ved hjelp av et rammeverk utviklet av Zimelman et al. (2015). I deres studie, *Challenges Facing Auditors in Detecting Financial Statement Fraud: Insights from Fraud Investigation*, forsøkte de å forklare hvorfor revisor sjeldent avdekker misligheter, benevnt som “*fraud*”. Forskerne kom frem til tre faktorer som kan påvirke revisjonsprosessen til å avdekke dette. Disse besto av institusjonelle faktorer, revisors kunnskap, opplæring og erfaring, og revisors insentiver. Revisor skal være oppmerksom på misligheter i regnskapet under hele revisjonsprosessen. Med det utvidede ansvaret i hvitvaskingsloven, forventes det imidlertid at revisor skal være oppmerksom på forhold også utenfor hva han har kontroll over gjennom revisjonsprosessen.

Vi finner det dermed hensiktsmessig å anvende dette rammeverket i vår studie, da vi antar at de tre faktorene også vil kunne påvirke hvorvidt hvitvasking kan forebygges og avdekkes av revisor. I tillegg implementerer vi begrepet forventningsgap i rammeverket, hvilket kan ha en effekt på innvirkningen av de tre faktorene i revisjonsprosessen. Forventningsgapet illustrerer revisors oppfattelse av forventningene som stilles gjennom lovverket, og samfunnets forventninger. Revisor har i sin rolle forventninger fra klienter, regnskapsbruker, tilsynsmyndigheter og andre aktører i samfunnet. I vår oppgave fokuserer vi primært på forventningene fra myndighetene som kommer til uttrykk blant annet gjennom tilsyn og lovverk. Et sprik i forventningene kan skape spenninger som kan påvirke revisjonsprosessens bidrag til å forebygge og avdekke hvitvasking.

Figur 1: Et rammeverk av faktorer som kan påvirke revisors muligheter til å forebygge og avdekke hvitvasking i revisjonsprosessen. Basert på “Figure 1” i Zimbelman et al. (2015).

2.1 Revisjonsprosessen

Revisjonsprosessen består av metodologien revisor bruker i gjennomføringen av revisjonen. Ifølge Zimbelman et al. (2015) består denne av å forstå klientens bedrift, fastslå risiko for misligheter, utføre revisjonstester, løse eventuelle problemstillinger og konsultere eksperter. I en revisjon fungerer revisor som allmennhetens tillitsperson, og revisjonen skal gi brukerne av regnskapet betryggende sikkerhet for at det er fri for vesentlig feilinformasjon. Dette bidrar til å skape tillit til finansmarkedene slik at brukerne kan ta velinformerte valg basert på revisors beretning. I tillegg er revisors rolle som gatekeeper i revisjonsprosessen svært viktig, da det foreligger en grunnleggende interessekonflikt mellom ledelsen og eierne i et selskap (Ganuza & Gomez, 2007). En god forståelse av ansvaret som samfunnets tillitsperson, vil bidra til å redusere den asymmetriske informasjonen som oppstår mellom eierne, ledelsen og brukerne.

Revisor er underlagt plikter etter revisorloven, revisjonsstandardene og annen særlovgivning som blant annet adresserer økonomisk kriminalitet. Økonomisk kriminalitet inkluderer eksempelvis misligheter og hvitvasking. Hvitvasking er handlinger som på ulike måter

bidrar til å sikre utbyttet fra straffbare handlinger ved å skjule hvor det blir av eller hvem som har rådigheten over det, eller som tilslører inntekter eller eiendelers ulovlige opphav (Iversen, 2021). Når revisor skal opparbeide seg forståelse av klientens bedrift i den tradisjonelle revisjonen, kan han settes i bedre stand til å oppdage misligheter hos klienten. Kjenn din kunde prinsippet som følger av hvitvaskingsregelverket er imidlertid mer omfattende og krever flere tiltak. Historiske hendelser viser at revisor har hatt utfordringer med å avdekke misligheter og feil. På tross av at revisor skal utøve den tradisjonelle revisjonen med integritet, objektivitet og aktsomhet, kan de kompliserte metodene for hvitvasking være vanskelig å avdekke fordi revisor har noen iboende begrensninger i revisjonsprosessen som allerede gjør det utfordrende å oppdage misligheter.

Tidligere forskning viser at brukerne forventer at en umodifisert revisjonsberetning innebærer at en revisor har kontrollert for alle poster i regnskapet og garantert for nøyaktigheten (Rooij, 2009). På grunn av økt mengde og kompleksitet i transaksjoner må imidlertid revisor revidere basert på vesentlighetsprinsippet. Etter de internasjonale revisjonsstandardene (ISA) kreves det ikke at revisor avlegger en ren revisjonsberetning med *absolutt* sikkerhet, men med *rimelig* sikkerhet. Flint (1971) mener et slikt grep for å etablere hvilket sikkerhetsnivå som kreves i den tradisjonelle revisjonen, er et viktig utgangspunkt for å redusere usikkerheten i samfunnet om hvorvidt revisor oppfyller den viktige sosiale funksjonen. Dette innebærer at det bringes klarhet i de iboende begrensningene som foreligger ved en tradisjonell revisjon. Det finnes altså en risiko for at misligheter, men også hvitvasking, ikke oppdages i revisjonen.

Revisors fastsettelse av vesentlighetsgrensen skal gi grunnlag for revisors arbeid knyttet til risikovurderinger og videre revisjonshandlinger. Grensen settes etter en vurdering av hvorvidt feilinformasjon alene eller samlet kan påvirke økonomiske beslutninger foretatt på bakgrunn av regnskapet (Karlsvik, 2021). Blir vesentlighetsgrensen satt for lavt, vil det fange opp flere beløp og poster i årsregnskapet og gjøre revisjonen for omfattende. I motsatt tilfelle, vil det kunne innebære en risiko for at beløp og poster som i utgangspunktet burde blitt ansett som vesentlige, blir uvesentlige og revisor dermed utfører færre revisjonshandlinger enn nødvendig. Vesentlighetsprinsippet er viktig for å sikre en kostnadseffektiv revisjon (Tvedt, 2021). Det kan imidlertid være problematisk sammen med forventningene til at revisor skal bidra med å avdekke økonomisk kriminalitet, da dette gjerne kan være skjult i flere ledd og poster.

Myndighetene forventer at alle pliktene etter hvitvaskingsregelverket skal gjennomføres i revisjonsprosessen. Lovverket passer imidlertid ikke alltid like godt til de formene for mistanke som revisor har muligheter til å få i sin rolle. På grunn av spenninger i forventningene mellom samfunnet og revisor, oppstår dermed spørsmålet om en tradisjonell revisjon egentlig er egnet til å avdekke hvitvasking. Videre skal vi se på de tre faktorene fra det utvidede rammeverket som kan påvirke revisors muligheter til å bidra til å forebygge og avdekke hvitvasking i revisjonsprosessen.

2.2 Institusjonelle faktorer

Lovendringer i hvitvaskingsloven og revisorloven i henholdsvis 2018 og 2021 har ført til at det stilles nye krav til revisor i revisjonsprosessen, blant annet med hensyn til økonomisk kriminalitet. Økte forventninger til de rapporteringspliktiges etterlevelse av hvitvaskingsregelverket støttes også oppunder av at Finanstilsynet har fått gebyrkompetanse. I tematilsynene Finanstilsynet gjennomførte i 2020 og 2021 ble det avdekket svakheter i rutine for intern kontroll av etterlevelsen av rutiner etter hvitvaskingsloven i alle de 22 kontrollerte selskapene (Bauer, 2021). Revisors evne til å forebygge og avdekke hvitvasking kan påvirkes av institusjonelle faktorer fordi de legger føringer på hvordan profesjonen skal utøves. Dette inkluderer rettslige og regulatoriske faktorer (Zimbelman et al., 2015). Vi skal nå se på ulike institusjonelle faktorer som kan påvirke etterlevelsen av pliktene.

2.2.1 Ny revisor- og hvitvaskingslov

I den nye revisorloven er god revisjonsskikk lagt til i formålsbestemmelsen. Innholdet i god revisjonsskikk er definert som den etablerte praksis ansvarsbevisste og dyktige revisorer legger til grunn i revisjonsutførelsen. Denne er altså basert på hva profesjonen anser som god skikk, og ikke hva den enkelte mener (Kjelløkken et al., 2021, s. 226). I den nye loven er sentrale ledd av revisjonen presisert for å tydeliggjøre eksempler på god revisjonsskikk. Synliggjøring kan bidra til å redusere misforståelser og feiloppfatninger som er negative for tilliten til revisor som samfunnets tillitsperson (ibid, s. 227). De sentrale leddene viderefører gjeldende rett, men er likevel ikke uttømmende. Dette fordi god revisjonsskikk er basert på

ISA-ene, rettspraksis, uttalelser fra Finanstilsynet og Revisorforeningen, sakkyndige uttalelser, fagartikler og lignende.

Profesjonell skepsis er en viktig del av god revisjonsskikk, og har i den nye loven blitt presisert for at revisor skal kunne ivareta rollen som samfunnets tillitsperson. I revl. § 9-4 (4) er det listet opp en rekke forhold som reflekterer den høye risikoen for feil på grunn av høy grad av skjønnsbruk. Som følge av dette lovkravet har revisor plikt til å etterprøve og stille seg kritisk til grunnlag og metoder som ledelsen har anvendt i utøvelsen av deres skjønn, og ikke kun forholde seg til ledelsens skjønnsmessige vurderinger av for eksempel virkelig verdi, som revisjonsbevis (Kjelløkken et al., 2021, s. 235). På tross av presiseringer i loven forventes det fremdeles høy grad av skjønnsutøvelse fra revisor, hvilket åpner for ulik praksis blant revisorer. Dette kan gi opphav til større forskjell mellom hva samfunnet forventer at revisor gjør og hva loven, standarder og annet regelverk krever av dem å gjøre.

Da utvalget utarbeidet revisorloven i 2020 la de til grunn at revisor har en viktig rolle i bekjempelse av forskjellige typer for økonomisk kriminalitet (Finansdepartementet, 2019-2020). Dette ansvaret er ikke angitt som en separat oppgave, men som en funksjon av den lovfestede revisjonen (Kjelløkken et al., 2021, s. 202). Det er derimot ikke tydeliggjort i den nye loven hvordan denne funksjonen skal ivaretas av revisor. Dermed er det i utgangspunktet opp til enhver revisor å vurdere hva som er nødvendige revisjonshandlinger for å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet. Som følge av forventninger som oppstår av pliktene i blant annet hvitvaskingsloven, kan revisjonsselskaper bli forvirret hva gjelder formålet med revisjonen. Eksempelvis har revisjonsselskapet BDO gitt uttrykk for at det kan oppstå tvil rundt hvorvidt det å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet har høyere prioritet enn andre formål ved revisjonen (Finansdepartementet, 2019-2020).

Den nye hvitvaskingsloven som trådte i kraft 15. oktober 2018, har fremdeles det samme formålet som tidligere, hvilket er å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering. Med lovendringen kom imidlertid en risikobasert tilnærming på virksomhetsnivå i tillegg til kundenivå, noe som allerede krevdes etter den tidligere loven. Videre er det pålagt ytterligere forpliktelser for de rapporteringspliktige med hensyn til identifikasjon av reelle rettighetshavere når kunden ikke er en fysisk person. Det er svært verdifullt på grunn av adgangen til å benytte tilslørte og kompliserte eierskapsstrukturer til å skjule hvitvaskingen. Listen for hvem som kan bli ansett som politisk eksponerte personer (PEP) er også utvidet til

---

å gjelde blant annet norske politikere. Det er fordi man antar at disse personene er mer utsatt for korrupsjon, som dermed kan lede til hvitvaskingsrisiko.

Med den nye hvitvaskingsloven kom det også strengere krav til håndhevelse og sanksjoner. Som følge av dette har Finanstilsynet rettet stor oppmerksomhet mot de rapporteringspliktige i form av økt tilsyn og ileggelse av eventuelle overtredelsesgebyrer. Utenom forskriften, gir imidlertid ikke hvitvaskingsloven tydelige retningslinjer på metode og hvordan disse pliktene skal gjennomføres. Således kan det oppstå et forventningsgap, og usikkerhet rundt hva som er tilstrekkelig ytelse i rollen som revisor.

2.2.2 Veiledning

Hvitvaskingsloven trådte i kraft i oktober i 2018. Veiledningen til hvitvaskingsloven kom imidlertid ikke før 31.mai året etter. Finanstilsynet var dermed relativt sent ute med å gi de rapporteringspliktige veiledning i implementeringen av regelverket. Dette kan ha åpnet for ulik forståelse av regelverket i revisjonsselskapene. Mindre lovendringer eller mer realistiske, detaljerte og spesifikke veiledninger fra fagorganene er nødvendig for å definere vilkår (Norton, 2018). Dette kan være et viktig tiltak for å tydeliggjøre uklarheter og bidra til å bedre forstå hvordan revisor i sin rolle kan forebygge og avdekke hvitvasking.

Det pågår nå et arbeid med en ny veiledning til hvitvaskingsloven, og Finanstilsynet har invitert rapporteringspliktige til å komme med innspill (Finanstilsynet, 2022). I Revisorforeningens innspill fremkommer det at det er ganske stor avstand mellom Finanstilsynets forventninger uttrykt i forbindelse med tilsynene og de forventningene rapporteringspliktige har oppfattet gjennom veiledningen (Revisorforeningen, 2022). Revisorforeningen etterspør blant annet en mer konkret veiledning, særlig når det kommer til hvordan den virksomhetsinnrettede risikovurderingen skal være strukturert og hvordan vurdert risiko konkret kan ivaretas gjennom rutinene. Det er uklart hva Finanstilsynet forventer skal finnes i antihvitvaskingsrutinene om hvordan selskapet praktisk sett har fulgt opp indikasjoner på hvitvasking eller terrorfinansiering. Det etterlyses derfor veiledning om hva som kan være slike indikasjoner og hvordan dette skal følges opp hos de rapporteringspliktige (ibid).

2.2.3 Mislighet versus økonomisk kriminalitet

'I take the main objective of an audit to be to enable the auditor to express an opinion for the guidance and protection of proprietors; the detection and prevention of fraud or error may be incidental results of the audit but are not, in my opinion, objectives in themselves' (Stewart, 1957).

Dette ble ytret av James C. Stewart i *Current Auditing Problems: Some Reflections and Queries* i 1956. Synet om at det å avdekke "fraud" i utgangspunktet ikke er en del av revisjonen, ble støttet av John A. Stewart to år senere: "*The prevention and detection of error and fraud is not regarded as a primary purpose of the audit*" (Stewart, 1959). David Flint beskriver i 1971 en uønsket endring i revisorrollen. Han mener det er for passive krav til revisor, og at samfunnet bør kunne forvente av revisor at han er nysgjerrig og undersøker mistenkelige hendelser uten å nødvendigvis vente på et tydelig hint om at noe ulovlig har skjedd (Flint, 1971). Det er altså ulike oppfatninger i litteraturen om hva som er hovedformålet med revisjonen.

Misligheter er i henhold til ISA 240 tilsiktede handlinger som fører til feilinformasjon i regnskapet. Misligheter kan være en hvitvaskingshandling, men behøver ikke å være det. I proposisjonen til revisorloven fremkommer det at EY og PwC mener begrepet økonomisk kriminalitet skiller seg fra begrepet misligheter. Dette mener de kan reise tvil om revisors ansvar og oppgaver er utvidet (Finansdepartementet, 2019-2020). Dersom brukere av regnskapet mener begrepet økonomisk kriminalitet ikke skiller seg fra begrepet misligheter, kan disse ulike oppfatningene bidra til et forventningsgap.

Som tidligere nevnt, vil revisor i utgangspunktet sjekke at regnskapet er uten vesentlige feilinformasjon slik at vesentlighetsprinsippet ligger som grunnlag for hva som anses som vesentlig. Når det gjelder hvitvaskingsbegrepet er det derimot ikke gitt at mistanken om hvitvasking skal vurderes opp mot en vesentlighetsgrense. I en artikkel i *Revisjon og Regnskap* (Jorstad & Haaland, 2014) problematiserer forfatterne arbeidsvesentlighetsgrensen hos ulike revisjonsselskap. Det argumenteres for at for å komme i mål med en effektiv revisjon, benyttes arbeidsvesentlighet for å velge bort regnskapsposter som ikke kontrolleres av store revisjonsselskaper. Dette fordi de antageligvis har større kunder med flere og mer komplekse transaksjoner. Brukernes forventninger til revisor pekes også på som en mulig

---

årsak til ulik praksis på området, der kundene til små revisjonsselskap forventer mer detaljfokus fra revisor. Disse forventningene kan være en årsak til at mindre revisjonsselskap kontrollerer poster som er under grensen for arbeidsvesentlighet i større grad enn de store revisjonsselskapene (ibid). Er dette tilfellet, vil et mindre revisjonsselskap kontrollere flere mindre poster enn et større selskap, og dermed ha mulighet til å kunne komme over mistenkelige transaksjoner i større grad.

Det er i veiledningen til hvitvaskingsloven utdypet at alle mistenkelige forhold skal utløse undersøkelsesplikt dersom det avviker fra kjenn din kunde prinsippet (Finanstilsynet, 2019a). Terskelen for undersøkelsesplikten er satt lavt slik at enhver mistanke kan fanges opp. I proposisjonen mener utvalget at bruken av begrepet mistanke er uheldig ettersom det av naturlig språklig forståelse kan føre til at rapporteringspliktige legger til grunn en høy terskel for når undersøkelsesplikten inntreffer (Finansdepartementet, 2017-2018). Revisor kan dermed bli forvirret med tanke på når det forventes at videre undersøkelse må gjennomføres. Siden hvitvasking ofte ikke har spor i regnskapet eller er et resultat av flere forhold som alene ikke fremstår som mistenkelige, er det viktig å se transaksjoner i sammenheng (Finanstilsynet, 2019a). Å vurdere dette opp mot bransjekunnskap og kjennskap til kunden, er en del av revisors profesjonelle skepsis og setter revisor i bedre stand til å se en eventuell sammenheng med hvitvasking.

Til tross for at det er utarbeidet rundskriv for de ulike rapporteringspliktige, var lovverket i utgangspunktet utarbeidet for finansiell virksomhet (Jakobsen, 2021). Det kan tenkes at det ikke er tilstrekkelig tilrettelagt for at det foreligger nyanserte forskjeller mellom mistankegrunnlag for de ulike rapporteringspliktige. Revisor er i en posisjon der han normalt gjennomgår revisjonen etter at eventuelle hvitvaskingstransaksjoner har funnet sted, noe som kan vanskeliggjøre avdekkelsen (Politidirektoratet, 2020). For bankvirksomheten er mistankegrunnlaget basert på transaksjoner, mens for revisorer er dette basert på en helhetlig vurdering (Norton, 2018). For rapporteringssystemet av mistenkelige transaksjoner (MT) i Storbritannia er det foreslått å reformulere felter i MT-rapporter for å inkludere mer spesifikke og relevante data for tilsynsmyndighetene (ibid). For å synliggjøre hvilke vurderinger som er gjort av de rapporteringspliktige i henhold til hvitvaskingspliktene, er det ikke utenkelig at dette kan være et fordelaktig tiltak for revisorer også i Norge. Dette kan bidra til en tydeliggjøring av forventningene mellom tilsynsmyndighetene og revisorene.

2.2.4 Rapportering av hvitvasking versus straffbare handlinger

Revisor må forholde seg til rapportering overfor tre ulike instanser, avhengig av om det gjelder mistanke om hvitvasking, straffbare handlinger eller andre forhold som for eksempel kan medføre at regnskapet ikke blir godkjent. Dette kan involvere tidkrevende og skjønsmessige vurderinger fra revisors side. Kravene kan føre til et forvrengt fokus på etterlevelse fremfor detaljfokus på profesjonelle vurderinger, og dermed gjøre avdekkelse av økonomisk kriminalitet mindre effektivt (Norton, 2018).

Rapporteringsplikten som følger av hvitvaskingsloven må ikke forveksles med adgangen revisor gis i revl. § 10-1 (2) bokstav c om å underrette politiet om forhold som gir grunnlag for mistanke om straffbar handling. Revisor har kun en valgrett til å underrette politiet om et forhold når mistanken ikke pålegger rapporteringsplikt til Økokrim etter hvitvaskingsloven (Kjelløkken et al., 2021, s. 320). Å trekke denne grensen er ikke nødvendigvis uproblematisk, og det har vært diskusjon om hvorvidt denne rapporteringsretten bør endres til en rapporteringsplikt for å gjøre juridiske avveininger og uklarheter mindre for revisor (Høgetveit & Grimstad, 2004). Dette var imidlertid før lovendringene av både revisorloven og hvitvaskingsloven, men rapporteringen til politiet er fremdeles bare en rett, ikke en plikt. Dette fører til at revisor i mange tilfeller må gjøre utfordrende avveininger, hvilket kan føre til at det underrapporteres om forhold som er viktig at politiet får kjennskap til for å forebygge straffbare handlinger.

Videre har revisor også en rapporteringsplikt til Finanstilsynet, jf. finanstilsynslovens § 3a. Denne knytter seg ikke nødvendigvis til mistanke om straffbare forhold, men forhold som kan indikere en overtredelse som kan medføre tilbakekall av foretakets tillatelse til å drive virksomhet, skade fortsatt drift eller medføre at regnskapet ikke blir godkjent.

2.2.5 Risikobasert tilnærming

Den risikobaserte tilnærmingen sikrer at ressursene kan prioriteres der det er risiko ved at de rapporteringspliktige etablerer tilstrekkelige og hensiktsmessige tiltak (Rui et al., 2016). Målet er å gi større sannsynlighet for avdekkelse av hvitvasking. Ressursinnsatsen er dermed

---

avhengig av risikoklassifiseringen. Vurderingen må oppdateres jevnlig, og må gjennomføres uavhengig av revisjonsselskapets størrelse. I den generelle veiledningen til hvitvaskingsloven presiseres det at den virksomhetsinnrettede risikovurderingen som kreves etter hvvl. § 7, vil ha varierende omfang avhengig av rapporteringspliktiges størrelse, risikoeksponering og kompleksitet (Finanstilsynet, 2019a). Dette betyr i praksis at mindre revisjonsselskap kan gjøre en mindre omfattende risikovurdering enn de store, og behandle flere av risikoindikatorene mer summarisk (ibid). Ofte kan kvaliteten av risikovurderingen gi en indikasjon på i hvilken grad et selskap har forstått hva en risikobasert tilnærming innebærer (Bauer, 2021).

For en tilfredsstillende gjennomføring av en risikovurdering, må tre komponenter være på plass (Finansdepartementet, 2017-2018). For det første må den rapporteringspliktige ha kunnskap om hva hvitvasking er. En annen komponent er at den rapporteringspliktige må kjenne sin virksomhet, dette inkluderer å kjenne til sine produkter, tjenester, leveringsmåter og transaksjonstjenester. Dette kan være veldig ulikt fra en revisjonsvirksomhet til en annen, og det er dermed av stor betydning at risikovurderingen er tilpasset den enkeltes virksomhet. Slik kunnskap vil kunne bidra til å identifisere hvordan selskapet kan misbrukes til hvitvaskingsformål, og dermed gi indikasjoner på om risikoen er høy eller lav. Det siste momentet handler om å kartlegge hvem man forholder seg til og handler med, hvilket i sammenheng med andre momenter vil kunne bidra til å vurdere hvitvaskingsrisikoen.

Standardmalene som er utarbeidet av bransjeorganisasjoner skal kunne være nyttig for å tilpasse risikovurderingene for enhver virksomhet og de må dermed anvendes kritisk. Selv om den virksomhetsinnrettede risikovurderingen kan tilpasses selskapets størrelse, påpekes det imidlertid av Finanstilsynet i veiledningen at vurderingen må være foretakets egen. Den kan ikke kun være basert på maler for risikovurdering fra for eksempel bransjeorganisasjoner. Konkrete risikoer må vurderes fremfor å følge en "sjekklister" som kan svekke risikovurderingens kvalitet (Kultorp, 2020).

De største revisjonsselskapene bruker gjerne standardisert metodikk og bestemte opplæringsløp (Solheim & Whitney, 2021). I rapporten fra tematilsynet i 2020 og 2021 fremkommer det at flere av selskapene ikke hadde rutiner for gjennomføring av kundetiltak eller hvordan løpende oppfølging skulle finne sted. Det avdekkes også at mange revisjonsbedrifter er tilfredse med å levere et standardisert dokument for risikovurderingen

(Bauer, 2021). Dette kan reise tvil om hvor god kvaliteten av revisjonen som følger av risikovurderingen for hvitvasking egentlig er, selv om den tikker av på en generell sjekklister for revisjonsprosessen. En slik sjekklistermentalitet kan påvirke revisors muligheter til å bidra til lovens formål.

På en annen side kan det argumenteres for at revisorene gjennom den lovfestede revisjonen allerede får god kjennskap til revisjonsklienten, tar hensyn til risiko for mislighet og dermed samtidig er oppmerksomme på risikoen for hvitvasking. Revisor utfører revisjonen årlig og jobber regelmessig gjennom året med klienten for å forberede seg til årsregnskapsrevisjonen. I tillegg må revisor gjennomføre aksept- og fortsettelsesvurderinger av sine klienter. Denne løpende oppfølgingen, kan også bidra til å identifisere hvitvaskingsrisikoen (Finanstilsynet, 2019b). Som følge av det omfattende arbeidet en lovfestet revisjon krever, kan revisjonsselskapene anse dokumentasjonen for den virksomhetsinnrettede risikovurderingen som et ekstraarbeid slik at de primært tikker av på standardmalen. På tross av at Finanstilsynet anser slik dokumentasjon som dårligere enn forventningene, kan revisorene i praksis likevel være aktsomme og ha rutiner for en virksomhetsinnrettet risikovurdering.

2.2.6 Sanksjonsmuligheter

Det holder at selskapet har brutt rutiner eller lovkrav for å bli ilagt overtredelsesgebyr av Finanstilsynet, det behøver ikke å ha skjedd hvitvasking (Axelsen, 2020). Gebyret kan blant annet ilegges selskapet, styremedlemmer og daglig leder, avhengig av om de har utvist grov uaktsomhet (ibid). Dersom revisor eller andre rapporteringspliktige kan mistenkes for å ha bistått de kriminelle i hvitvaskingen, kan de dømmes etter straffelovens bestemmelser. Da er det nok at påtalemyndigheten kan bevise at den rapporteringspliktige har opptrådt uaktsomt. Det behøver altså ikke være gjort med viten og vilje fra den rapporteringspliktiges side. Brudd med kravene til for eksempel undersøkelse av mistenkelige forhold kan være nok til å påvise at handlingen er gjort i uaktsomhet (Grimstad, 2021b).

Sanksjonene kan utgjøre inntil ni millioner kroner, og er avhengig av selskapets størrelse jf. hvvl. § 49 (4). Finanstilsynet uttaler i en av sine tilsynsrapporter at det er viktig for tilliten til hvitvaskingsregelverket og de rapporteringspliktige at brudd på regelverket oppdages og sanksjoneres (Finanstilsynet, 2021c). Bruk av overtredelsesgebyr har en viktig

---

allmennpreventiv virkning, siden det innebærer at de rapporteringspliktige ikke oppnår økonomiske fordeler av manglende etterlevelse av lovkravene (ibid).

Den preventive virkningen sanksjoner kan gi, vil imidlertid svekkes dersom sanksjonsmuligheten ikke er egnet til å forebygge og avdekke hvitvaskingsproblemet. At håndhevelsen fra Finanstilsynets side er rimelig og konsistent er også viktig for å ha en preventiv effekt. Opplever revisor høye forventninger til etterlevelse, høye sanksjoner og vag lovgivning kan en uheldig virkning oppstå fordi han først og fremst forsøker å få ryggen fri ved et eventuelt tilsyn. Et gap kan dermed oppstå hvis det foreligger urimelige forventninger blant brukerne (Enofe et al., 2013). Gapet kan skyldes misforståelser eller mistolkninger fra brukere, deres forventninger til revisors ytelse eller brukernes utilstrekkelige kunnskap av revisors ansvar (ibid).

I tematilsynet i 2020 og 2021 ble 22 regnskaps- og revisjonsforetak valgt ut basert på innhentet informasjon fra til sammen 60 foretak. 19 av de 22 utvalgte ble ilagt overtredelsesgebyr på beløp fra 100 000 til 400 000 kroner (Finanstilsynet, 2021b). Når en så stor andel av selskapene fikk gebyrer, kan det reise tvil om hvorvidt lovverket bidrar til en god rolleforståelse for de rapporteringspliktige. I 2021 fikk også revisjonsselskapene PwC og BDO betydelige bøter for brudd på hvitvaskingsregelverket, på henholdsvis 3,2 millioner og 2,2 millioner kroner (Solgård & Helle, 2021). Når Finanstilsynet gir overtredelsesgebyr, indikerer det et forventningsbrudd. Blir man plukket ut for tilsyn, men går fri for bøter og kritikk, kan man rimeligvis anta at man er innenfor hva Finanstilsynet forventer av etterlevelse av regelverket. I mange tilsynsrapporter påpeker Finanstilsynet mangler i rutiner, på tross av at det ikke ilegges gebyr. Finanstilsynet tar i slike tilfeller selskapets tilsvarende brev til etterretning og finner dermed ikke grunnlag for å iverksette andre tiltak på daværende tidspunkt.

2.2.7 Risiko i selskaper uten revisjonsplikt

Små selskaper med under seks millioner i driftsinntekter og balansesum lavere enn 23 millioner kroner, er ikke revisjonspliktige, jf. aksjeloven § 7-6. Slikt fravær av ekstern kontroll kan tenkes å bidra til økt kriminalitet. I Sverige ble revisjonsplikten for små selskaper avskaffet i november 2010 (Revisorforeningen, 2016). For å få kunnskap om

konsekvenser av denne avskaffelsen, gransket svenske Ekobrottsmyndigheten i 2015 325 anmeldelser av økonomisk kriminalitet. I rapporten kom det frem at selskaper uten revisor er overrepresentert blant de som begår økonomisk kriminalitet (ibid). Over 80% av selskaper som er etablert etter revisjonsfritaket i Sverige har valgt å ikke ha revisor (Ekobrottsmyndigheten, 2016). Ekobrottsmyndigheten mener dette har økt risikoen for at selskaper blir brukt som et verktøy for å utføre kriminelle handlinger (ibid). I Danmark finner man også lignende funn. Den danske banken Jyske Bank gjorde en gjennomgang av samtlige innrapporteringer av mistenkelige transaksjoner til danske Økokrim (Andersen, 2019). Der ble det avdekket at 622 av de 625 innrapporterte selskapene ikke hadde revisor (ibid). Disse nordiske studiene kan tyde på at revisjonsplikten kan være et viktig virkemiddel fra myndighetenes side for å tilrettelegge for at revisor kan bidra til å forebygge og avdekke hvitvasking.

Næringsdepartementet skriver i en høringsmelding der forslaget er å øke terskelverdiene for revisjonsplikt, at muligheten til å fravelge revisjon av årsregnskapet må veies opp mot behovet for kontroll for å motarbeide økonomisk kriminalitet (Strøm-Andresen, 2021). Når selskaper som ikke har revisor er overrepresentert i økonomisk kriminalitet, kan det stilles spørsmålstegn ved hvordan mellomstore revisjonsselskaper vurderer risikoen for hvitvasking i egen kundeportefølje.

2.3 Opplæring, kunnskap og erfaring

Ifølge Politidirektoratets nasjonale risikovurdering om hvitvasking og terrorfinansiering synes det å være lite oppmerksomhet rundt hvitvaskingsregelverket og mangelfull kunnskap om at oppdragsgivere i enkelte bransjer kan utgjøre en trussel (Politidirektoratet, 2020). Revisorforeningen (2021b) mener på sin side at revisorene er bevisst sin rolle, og har forsøkt å gjøre deres beste for å gjennomføre pliktene. På tross av at indikatorlisten for bransjer med høy risiko er tilgjengelig for revisorer, vil det ikke alene være tilstrekkelig for å forstå hva hvitvasking er, vurdere risikoen og vite hvordan pliktene utføres (Grimstad, 2020). Opplæring av ansatte skal i utgangspunktet bidra til at denne kunnskapen tilegnes og oppdateres regelmessig.

Siden revisorrollen er i endring for å kontinuerlig møte samfunnets krav, er oppdatering av

---

kunnskap viktig (Flint, 1971). Alle de fire ekspertene på misligheter som Zimbelman et al. (2015) intervjuet til sin studie, mente revisor manglet trening i å finne misligheter. En av de mente videre at mønstre som kan tyde på at det foreligger misligheter, er ukjent for mange revisorer. Dette fordi de ikke har blitt trent på dette området siden misligheter forekommer sjeldent (ibid). Å utforme effektive revisjonstester for å oppdage misligheter påpekes dermed som et viktig tiltak for å øke sannsynligheten for at misligheter avdekkes (ibid). Videre skal vi ved hjelp av vår utvidelse av rammeverket se på hvordan opplæring, kunnskap sammen med ressurser og erfaring kan påvirke revisors evne til å oppfylle forventningene som oppstår gjennom pliktene i hvitvaskingsregelverket.

2.3.1 Opplæring

De største revisjonsselskapene har gode onboardingprogrammer og gjerne et ungt miljø. Muligens kan dette føre til at mange uerfarne, nyutdannede begynner i de fire store revisjonsselskapene. Høsten 2019 ble det eksempelvis ansatt 700 nyutdannede i Deloitte, PwC, KPMG og EY (Kvadsheim, 2019). I 2018 sto de fem største revisjonsselskapene for i overkant av 90% av totalt antall rekrutterte (RevRegn, 2018). En større andel av arbeidsstyrken uten erfaring kan by på utfordringer når det kommer til profesjonelt skjønn. Samtidig kan økonomiske muskler eller spennende kunder bidra til at erfarne revisorer blir i de store revisjonsselskapene. All kunnskap havner ikke nødvendigvis i de største firmaene, da de store revisjonsfirmaene gjerne har høy turnover. Raten lå for eksempel på 15% hos KPMG i 2019 (Kvadsheim, 2019). Likevel kreves det kontinuerlig etterutdanning etter revl. § 5-1 og opplæring jf. hvvl. § 36, og dette skulle bety at hele bransjen holdes oppdatert faglig, uavhengig av selskapets størrelse. Bazerman et al. (2002) mener imidlertid at revisors opplæring må inkludere en forståelse av ubevisste skjevheter i prosesseringen av informasjon. Dette fordi hovedårsaken til en mangelfull revisjon er slike forutinntattheter.

Et poeng som er presisert i studien gjort av Norton (2018), er at revisorer kan bli fiksert på å generere indikatorer for beste praksis og byråkratisk etterlevelse i stedet for å fokusere på å utøve profesjonelt skjønn. Videre følger det at det foreligger en bekymring hos rapporteringssektoren om at straffen for manglende rapportering kan bidra til defensiv rapportering, slik at man rapporterer for å være i samsvar med loven fremfor den faktiske utøvelsen av profesjonelt skjønn (ibid). Sett i lys av at nyutdannede eller ferske ansatte kan

ha mangel på opplæring, kompetanse og erfaring i å gjenkjenne indikatorer på mistenkelige forhold eller transaksjoner, kan det være en sannhet i at disse følger beste praksis i bransjen for å identifisere indikatorer fremfor å faktisk utøve profesjonelt skjønn.

2.3.2 Kunnskap og ressurser

For å påta seg et revisjonsoppdrag må det sikres at revisjonsselskapet har tilstrekkelig tilgang på kompetente personer, tid og ressurser, jf. revl. § 9-2 (2). Da små revisjonsselskap har mindre ressurser enn de større, er det rimelig å anta at deres kundebase består av en større andel små selskaper enn hva som er tilfellet for de store revisjonsselskapene. Ifølge Eilifsen et al. (2013, s. 34) kan revisjonsmarkedet anses som et slags oligopolistisk marked, med fire dominante aktører. Når få aktører vokser seg store og får markedsrett, kan en uheldig konkurransesituasjon oppstå. Siden de største revisjonsselskapene har bygget en sterk merkevare, kan det føre til at de største selskapene i næringslivet foretrekker de største revisjonsselskapene. Følgelig kan dette bidra til fortsatt økt vekst hos de store, og påvirke inntjening hos de mindre revisjonsselskapene. Dette kan tale for at de mindre revisjonsselskapene har mindre kunnskap om selskaper med kompliserte eierstrukturer, men også mindre ressurser til å implementere effektive tiltak for å utøve deres hvitvaskingsplikter.

Sammen med revisors unike kunnskap om klienten og revisors kompetanse om hvitvasking og terrorfinansiering, kan revisor settes i stand til å gjenkjenne mistenkelige forhold eller transaksjoner (Jakobsen & Øgreid, 2021). Jakobsen og Øgreid nevner at aktuelle tiltak for å identifisere indikatorene er blant annet økt årvåkenhet, økt skepsis, økt antall tester og flere tester av en type revisor normalt ikke gjennomfører. Ifølge det britiske Institute of Chartered Accountants in England and Wales (ICAEW) kan større tilgang til data om typologier og røde flagg hjelpe revisor med å identifisere mistanker (Norton, 2018). Dette kan være et godt virkemiddel særlig hvis håndhevelsesmyndighetene skal kunne fortsette å ha tillit til privat sektor for deres etterretning (ibid). Det er ikke tvil om at pliktene knyttet til risikovurderinger medfører behov for økt ressursbruk for mange rapporteringspliktige (Finansdepartementet, 2017-2018). Allerede i 2019 uttalte Roar Østby, ansvarlig for hvitvaskingsarbeidet i DNB-konsernet, om anti-hvitvaskingsområdet at *“det neppe finnes noe annet område hvor vi har økt antall ansatte og ressursbruk tilsvarende”* (Bach, 2019).

Revisor Hans Olav Sekkeseter mener at det foreligger en utfordring i revisjonsbransjen ved at manglende kompetanse fører til under- og overvurdering av risiko, noe som igjen påvirker bruk av tid og ressurser (Kultorp, 2020). Dessuten kan overforsiktighet medføre uproporsjonal tidsbruk (ibid). De store revisjonsselskapene er en del av et globalt nettverk, slik at kunnskap lettere kan deles globalt. Videre har de større selskapene gjerne en juridisk avdeling. Dette åpner for tverrfaglig samarbeid internt, og hvitvaskingsansvarlig har mulighet til å sparre med andre i firmaet. Likevel kan lokalkunnskap gi de mindre selskapene et fortrinn (Louis, 2005). Det hevdes i en studie at god lokal kjennskap kan gi mindre revisjonsselskaper et bedre utgangspunkt for å oppdage uregelmessigheter hos kunden (Lawrence et al., 2010).

Digitalisering av revisjonen er et hett tema som mange mener kan effektivisere revisjonen. Hermansen og Aker (2019) fant i sin masteroppgave at ingen av deres respondenter fra små og mellomstore revisjonsselskaper har planer om å utvikle egne verktøy for digitalisering i fremtiden. Begrunnelsen var selskapets størrelse og ressursmangel (ibid). Det kreves altså at det utvikles “hyllevarer” for at de mindre revisjonsselskapene skal ta i bruk og eventuelt tilpasse verktøyene til sin virksomhet (ibid). Muligens kan dette overføres til AML-arbeidet, der mindre selskaper kan ha vanskeligheter med å gjøre egne, individuelle vurderinger med begrensede ressurser.

2.3.3 Erfaring

Gjennom artikkelen til Norton (2018) fremkommer det at den nye “*quasi-policing*” rollen til revisor er i strid med den tradisjonelle karakteren av forholdet mellom revisor og klienten. I responsen til MT-rapport regimet uttrykker det britiske ICAEW at med noen bemerkelsesverdige unntak, har ikke revisor generell erfaring med håndhevelse av loven eller etterforskningsarbeid. Selv om mye av arbeidet til revisor kan være lik en etterforskning, inneholder det sjeldent kriminalitet. Dermed kan det hende at revisor ikke alltid danner mistanker i et gitt scenario slik som en politimann kan (ibid).

Dersom klientstrukturen hos de mindre revisjonsselskapene i tillegg består av hovedsakelig små og mellomstore selskaper, får de ikke like store muligheter til å tilegne seg internasjonal

erfaring som de store revisjonsselskapene. Ettersom hvitvasking kan skjules i flere ledd og på tvers av landegrensler, kan dette føre til at mindre revisjonsselskaper mangler erfaring i å gjenkjenne mistenkelige transaksjoner eller forhold.

I en studie gjennomført av Sarwoko og Agoes (2014) fremkommer det likevel at for å oppnå høy revisjonskvalitet, hvilket innebærer at revisor har evnen til å avdekke feil og misligheter i regnskapet, kreves det en kombinert innsats fra både fagorganer og revisjonsselskapene. Fagorganene må bidra med tilstrekkelig og hensiktsmessig standard revisjonsprosedyre, samtidig som at revisjonsselskapene har erfarne og dyktige ansatte som har en uavhengig mental holdning. I lys av pliktene som fremgår av hvitvaskingsloven, kan det dermed argumenteres for at gode veiledninger sammen med god kunnskap og erfaring er sentrale elementer for tilfredsstillende etterlevelse av pliktene. Altså vil høyt kunnskapsnivå eller tydeligere standarder isolert sett ikke fungere like bra som når de fungerer kombinert.

2.4 Revisors insentiver

Lovgivning i form av for eksempel krav til hvitvaskingstiltak, kan sette revisor i en utfordrende situasjon. Situasjonen kan medføre at han havner i en slags dobbel agentrolle (Naheem, 2020). På den ene siden skal revisor med betryggende sikkerhet påse at regnskapet er uten vesentlig feilinformasjon. Revisor er ansatt av klienten, og skal utføre revisjon etter deres kontraktsforhold. Klienten ønsker revisjon til en lavest mulig pris, ellers kan han gå til andre konkurrenter i markedet. På den andre siden skal revisor bidra til å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet som hvitvasking. Økte krav til etterlevelse i hvitvaskingsloven fra 2018, kan medføre forsinkelser i revisjonsarbeidet og gi ekstra kostnader som kan måtte påføres revisors kunde. Revisjonsklienten og myndighetene har ulike forventninger og målsetninger på revisors vegne. Revisor må derfor finne den rette balansen mellom en kostnadseffektiv og nøyaktig revisjon, samtidig som han må ha fokus på compliance. Denne avveiningen kan påvirkes av revisors insentiver i revisjonsprosessen.

Revisors insentiver inkluderer finansielle og ikke-finansielle pressfaktorer som for eksempel etterlevelseskostnader, tap av rykte og klienter (Zimbelman et al., 2015). Gary Becker (1974) forklarer i sin artikkel *Crime and Punishment: An Economic Approach* at beslutningen om å begå kriminalitet er en avveining mellom forventet nytte av den kriminelle handlingen

---

versus forventet nytte av å bruke sin tid og ressurser på andre aktiviteter. Komponentene i utgivelsen var individets valg, meningen med sanksjoner, kostnader ved håndhevelse og allokering av ressursene til håndhevelse. Ut ifra modellens antakelser konkluderte Becker med at man kan redusere kriminalitet ved å øke sannsynligheten for straff eller ved å øke straffnivået (ibid). Dette tyder på at økte bøter eller høyere sannsynlighet for å bli tatt, øker avskrekkelsen (Sandmo, 1993). Vi skal videre fokusere på hvilke insentiver revisor kan ha til å etterleve pliktene i hvitvaskingsloven.

2.4.1 Avhengighet til kunder

I utgangspunktet skal revisor være objektiv i alle profesjonelle og forretningsmessige sammenhenger (Kjelløkken et al., 2021, s. 206). I en studie gjort av Deangelo (1981) argumenteres det for at revisorer kan ha insentiver for å utføre revisjon av lavere kvalitet for at klientforholdet skal vedvare i fremtiden. Dette kan tyde på at revisors uavhengighet kan bli svekket til fordel for opprettholdelse av klientforhold, der både revisor og klienten er tilfredsstillt. Det kan derfor oppstå et forventningsgap basert på samfunnets rimelige forventninger til revisor oppfattet gjennom de profesjonelle standardene. Noen mulige årsaker til et slikt gap ligger i at revisor utfører andre tjenester enn lovfestet revisjon, at revisor er avhengig av ledelsen, revisors egeninteresse og interessekonflikt. For eksempel argumenterer Bazerman et al. (2002) for at revisjonsbransjen de siste tiårene er truet, fordi man hovedsakelig ønsker å bygge kunderelasjoner som åpner for salg av andre, mer lukrative tjenester fra revisor.

I en artikkel fra Revisjon og Regnskap argumenterer Asbjørn Nygård (2022) for at nærhet til kunder kan øke sårbarheten for at revisor ikke utfører alle kundetiltakene som han er forpliktet til å gjøre etter hvitvaskingsloven. Det har blitt hevdet at større revisjonsselskaper leverer revisjon av høyere kvalitet fordi de har mer å tape basert på kundebaser (Comprix & Huang, 2015). Som tidligere nevnt, har de større revisjonsselskapene gjerne de største kundene. De største kundene kan bestå av børsnoterte selskaper som er av allmenn interesse og dermed er omfavnet av revisjonsforordningen. Derfor kan de største revisjonsselskapene i større grad være bundet av forordningen. Den regulerer blant annet hvor langt et kundeforhold kan være slik at uavhengigheten mellom revisor og kunden ikke påvirkes like enkelt.

Fra kundetilfredshetsundersøkelsen av revisjonsselskapene i Norge i 2019, har de små- og mellomstore revisjonsselskapene fått de beste tilbakemeldingene fra kundene. De store revisjonsselskapene har også mottatt gode tilbakemeldinger, men de ligger signifikant lavere enn de små og mellomstore (EPSI, 2019). Etter at revisjonsplikten for små foretak forsvant i 2011, mistet noen av de mindre revisjonsselskapene halvparten av kundene (Waage, 2020). Dette kan ha insentivert noen av de mindre revisjonsselskapene til å bli ekstra aksepterende og tolerante for å opprettholde kundeforholdene med de gjenværende kundene. Det kan tenkes at små revisjonsselskaper som drives på mindre områder, har insentiver til å ikke utføre samtlige kundetiltak som de er forpliktet til å gjøre på grunn av nærhet til kunden. Dersom revisjonsselskapet har et begrenset utvalg av kunder kan også dette, på grunn av en frykt for å miste sin omsetning, være en sårbarhet for å utføre færre kundetiltak (Nygård, 2022). Dette kan medføre risiko for et sterkt avhengighetsforhold til kunden, slik at det kan gå utover revisjonskvaliteten og påvirke forebyggelsen og avdekkelsen av hvitvasking. Videre mener Bazerman et al. (2002) at jo lengre klientforholdet vedvarer, jo sterkere blir de skjønsmessige vurderingene påvirket av forutinntatthet.

Likevel kan det være slik at klientforholdet til de mindre revisjonsselskapene er sterkere på grunn av at de er lokale, mer tilstedeværende og har nærhet til sine kunder, sammenlignet med store revisjonsselskaper som har store og mange kunder. I proposisjonen til hvitvaskingsloven fremkommer det at langvarige kundeforhold med godt kjennskap til sin kunde kan medvirke til lavere risiko for hvitvasking og terrorfinansiering, enn til de som ikke har et etablert kundeforhold eller der kundeforholdene er kortvarige (Finansdepartementet, 2017-2018). Når revisorer utfører flere lovfestede revisjoner og andre tjenester, kan dette over tid bidra til bedre kjennskap til kunden. Dermed kan mindre revisjonsselskaper med langvarige kundeforhold i utgangspunktet være bedre egnet til å bli oppmerksom på uregelmessigheter eller mistanke om noe unormalt hos klienten.

2.4.2 Fordeler ved å ikke etterleve pliktene

Beckers modell antar at en bevisst eller ubevisst kost-nytte vurdering utført av hvert enkelt individ ligger til grunn for hvorvidt man begår lovbrudd (Becker, 1974). Når det gjelder forventede kostnader ved å bli tatt, er disse både formelle og uformelle. Det vil si at dersom

---

lovbryteren blir ilagt bot, har vedkommende både kostnader i form av en utbetaling, og uformelle kostnader som for eksempel tap av rykte. I rollen som gatekeeper har revisor betydelig omdømmekapital (Coffee Jr, 2001). Dermed vil gatekeeperen ha et sterkere insentiv til å levere en revisjon av høy kvalitet, upåvirket av ledelsens insentiver til å maksimere nytten til egen fordel.

Hvilke fordeler individet får ved å begå lovbrudd avhenger både av individets- og handlingens karakteristika (Butler et al., 2014). Anvender vi Beckers teori på et revisjonsselskap, kan fordelene for eksempel være sparte ressurser på hvitvaskingsrutiner. Videre kan revisjonsselskaper ha insentiver til å unngå å gi modifisert revisjonsberetninger til lederne som ansetter dem og betaler revisjonshonoraret deres (Moore et al., 2006). Som følge av dette kan det oppstå en interessekonflikt (Norton, 2018). Egeninteressen kan i visse tilfeller gå utover profesjonalitet, slik at revisor utfører færre av hvitvaskingspliktene eller i mindre omfang enn det som forventes av tilsynsmyndighetene. Insentivene til å levere en umodifisert revisjonsberetning som opprinnelig burde vært modifisert kan påvirkes av at konsekvensene av en modifisert beretning kan være umiddelbare i form av tap av klienten, mens konsekvensene av en feilaktig umodifisert beretning er ubestemte og usikre (Bazerman et al., 2002).

2.4.3 Risiko for- og sanksjoner etter tilsyn

Er sannsynligheten for å bli tatt for brudd på manglende etterlevelse av hvitvaskingsregelverket lav, vil det basert på Beckers teori kunne foreligge insentiver til å bruke mindre ressurser på tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Hvorvidt 100% oppdagelse er optimalt, er usikkert. Full oppdagelse er svært kostbart blant annet fordi hvitvasking etterlater få spor og dermed kan være svært ressurskrevende å finne.

Forutsetningene i Beckers modell ble kritisert av Stern i 1978 (Sandmo, 1993). Ifølge modellen vil avskrekkelsesnivået kunne holdes konstant ved at sannsynligheten for oppdagelse reduseres samtidig som at størrelsen på bøter økes. Sanksjonering i form av bøter vil være lite kostbart og dermed kunne redusere den faktiske bruken av ressurser (ibid). Dermed vil ressurser brukt på tilsyn av for eksempel politiet og Finanstilsynet kunne påvirke sannsynligheten for oppdagelse.

Ifølge Becker (1974) er bøter mer foretrukken sanksjon fremfor andre former. For eksempel er fengsel svært kostbart for samfunnet, både fordi det er kostbart å drive fengsel, og fordi vedkommende ikke er produktiv for samfunnet mens han sitter inne. Becker mente boten bør fastsettes ved å dele fordelene ved å begå den kriminelle handlingen på sannsynligheten for å bli tatt (ibid). Problemet med dette er at det kreves et forutsigbart håndhevelsessystem. Videre er det grenser for hvor stor en bot kan bli fordi revisjonsselskapene ikke har ubegrenset med penger. Samtidig er det ikke ønskelig at selskaper går konkurs, da dette kan påvirke konkurransen i markedet, som igjen kan lede til dårligere vilkår for kundene og resten av samfunnet. I så fall oppnås ikke målet med sanksjonen, hvilket er å avdekke og avskrekke.

Modellen kritiseres for at det også må finnes andre forklaringer enn straffens kostnad på hvorfor strengere- eller høyere sannsynlighet for straff vil kunne lede til mindre kriminalitet (Eide, 1996). Den nye hvitvaskingsloven innførte et høyere sanksjonsnivå, samt økte krav til de rapporteringspliktiges etterlevelse for å bidra til forebygging og økt oppdagelse. Følger vi Beckers teori, bidrar begge disse endringene til økt avskrekkelse mot å unnlate pliktene eller å tilrettelegge for hvitvasking. Dette avhenger imidlertid av hvorvidt de økte etterlevelseskravene faktisk bidrar til økt sannsynlighet for avdekkelse.

2.4.4 Tematilsyn og sanksjoner i praksis

Når Finanstilsynet gjennomfører tilsyn med revisjonsselskaper er dette basert på en helhetsvurdering som inkluderer egne risikovurderinger, innrapporteringer og andre signaler som medieoppslag (Finanstilsynet, 2021a). Slikt sett skal utvelgelsen av revisjonsforetak ved tematilsyn i utgangspunktet være basert på en objektiv totalvurdering, og ikke være påvirket av eksempelvis størrelsen på et revisjonsselskap. Blant de 30 revisjonsforetakene som Finanstilsynet innhentet informasjon om i 2020 og 2021, ble kun 11 revisjonsforetak valgt ut for nærmere kontroll av etterlevelsen av pliktene i hvitvaskingsregelverket. Ettersom samtlige tilsyn ikke er lagt ut på Finanstilsynets nettside, er det ikke offentlig hvor mange av disse 11 revisjonsforetakene som fikk gebyr for lovovertrødelse. Dette lave utvalget blant revisjonsforetak kan tyde på at sannsynligheten for å bli valgt ut til tilsyn og dermed være utsatt for sanksjonsrisiko relativt sett var lav. Finanstilsynet følger ikke opp alle signaler,

---

men det er summen av de som gjør at saker blir fulgt opp. Her finnes det altså en risiko for å sjelden eller aldri bli blant de utvalgte. Med utgangspunkt i at Finanstilsynets helhetsvurderinger tar hensyn til medieoppslag og andre signaler, kan det argumenteres for at selskaper som har et større nettverk og som gjerne tiltrekker seg stor oppmerksomhet i media, har større risiko for å bli valgt ut i tematisyn og dermed bli eksponert for sanksjoner.

På bakgrunn av resultatene til en studie gjort av Sundgren og Svanström (2021), antydes det at revisorer i BIG4-revisjonsselskaper endrer rapporteringen mer enn ikke-topp-7 revisjonsselskaper når sanksjonsrisikoen øker. Ifølge dem er en mulig forklaring på dette at en sanksjon vil påvirke renomméet til en BIG4-revisor i større grad enn til en ikke-topp-7 revisor, noe som kan insentivere en BIG4-revisor til å ha en mer konvensjonell atferd i sin rapportering. Dette er blant annet fordi de større revisjonsselskapene har et stort internasjonalt nettverk som krever opprettholdelse av et godt rykte. Dermed vil brudd på BIG4-revisorenes plikter som kan medføre sanksjonsrisiko, innebære en større kostnad for det aktuelle revisjonsselskapet. Relatert til pliktene i hvitvaskingsregelverket, kan det dermed argumenteres for at de større revisjonsselskapene er mer motivert til å etterleve pliktene i hvitvaskingsregelverket sammenlignet med de mindre.

Etter lovendringen varslet Finanstilsynet at de fremover vil ha en økt prioritet på oppfølging av hvitvaskingsloven i deres kontrollvirksomhet (Jakobsen, 2021). Finanstilsynet har i en av tematisynsrapportene (2021b) kommentert at større foretak som har flere kontorer og tilbyr ulike tjenester til et bredt kundespekter kan ha større vansker med å konkretisere risikoen i forbindelse med den virksomhetsinnrettede risikovurderingen, enn de mindre foretakene som gjerne bare tilbyr revisjons- og regnskapsføringstjenester. Ut ifra dette kan det implisitt synes å være mer attraktivt for Finanstilsynet å plukke ut større revisjonsselskaper, fordi de i større grad kan forvente manglende etterlevelse av hvitvaskingsregelverket blant de store revisjonsselskapene. Dette kan følgelig innebære en større sanksjonsrisiko fordi de større revisjonsselskapene muligens blir plukket ut hyppere i tematisyn enn de små. Det er imidlertid ikke entydig hvorvidt Finanstilsynet har et særlig fokus mot større eller mindre revisjonsselskaper når de velger ut foretak for tematisyn, og som følgelig har større risiko for å få sanksjoner.

2.4.5 Motivasjon til å etterleve pliktene

At Beckers modell antar ingen moralsk motivasjon, harmonerer ikke med forventningene til revisor som samfunnets tillitsperson og kravene til moralsk integritet. Stern mener at den økonomiske tilnærmingen ikke er tilstrekkelig for å utforme regler som resulterer i optimal ressursallokering og optimal straffestruktur. Han argumenterer for at elementer som blant annet sosialt akseptert forhold mellom begått lovbrudd og ilagt straff må foreligge for at modellen skal kunne være logisk (Sandmo, 1993). Teorien forutsetter rasjonelle individer, og at kriminelle handlinger skjer dersom summen av fordelene overstiger summen av kostnadene ved å eventuelt bli tatt. Mange av de store skandalene fra de to siste tiårene støtter opp mot kritikken til Stern og generelt av økonomiske teorier ved at mennesket ikke handler rasjonelt, og at det derfor er viktig å ta andre faktorer i betraktning.

Ifølge Sekkeseter (2022) viser tilsyn med bransjen at det ikke bare er usikkerhet, men også frustrasjon over et regelverk som skaper stor arbeidsbyrde uten at man nødvendigvis opplever noen verdi i den andre enden. Flere studier indikerer at nytteverdien av å utøve flere plikter enn det som kreves i den tradisjonelle revisjonen kan være begrenset. Den nye lovgivningen har resultert i at man fyller ut rapporter i en skala som kan overvelde systemet, og dermed gjøre avdekkelse av kriminalitet mindre effektivt (Norton, 2018). I artikkelen til Norton er det også presisert at revisor fyller ut informasjon for å være i samsvar med loven, uavhengig av hvor trivielt og ubegrunnet arkiveringen måtte være. Ifølge en av ekspertene i Zimelman et al. sin studie (2015) er hovedmålet for mange revisorer å fullføre revisjonen under budsjettet og oppfylle minimumsstandardene som sannsynligvis vil tilfredsstillende de som kan inspisere arbeidet deres. En annen ekspert mener at målet for noen revisorer er å få arbeidet dokumentert i arbeidspapirene og komme seg videre (ibid).

Et gjennomgående svar blant selskaper som ikke rapporterer til Økokrim er at foretakene ikke har kunder som er involvert i hvitvasking og terrorfinansiering (Bauer, 2021). Det faktum at revisjonsselskapene mener de ikke har kunder som er involvert i hvitvasking, kan påvirke motivasjonen til å tilrettelegge for nok ressurser og kompetanse i revisjonsselskapene mot forebygging og avdekkelse av hvitvasking.

2.5 Oppsummering av litteratur og teori

Litteraturen tyder på at pliktene etter hvitvaskingsregelverket oppfattes å være overordnet. Revisor opplever kritikk fra Finanstilsynet på tross av at bransjeforeningen mener revisor har god rolleforståelse og gjør det han evner. Dessuten kan nordiske studier tyde på at risikoen for hvitvasking primært ligger hos selskaper uten revisor, og de små- og mellomstore revisjonsselskaperes mulighet til å forebygge og avdekke hvitvasking kan derfor være begrenset av dette. Det er yttret gjennom innspill fra blant annet Revisorforeningen at det er ønske om flere konkrete eksempler, da veiledningen ikke oppleves å bidra til en tydelig forventningsavklaring.

Revisor er pålagt plikter til å bedrive etterforskning på samfunnets vegne på tross av at han ikke nødvendigvis har den rette kompetansen til dette. Forventningen om at revisor skal inneha rollen som “*quasi-policing*” strider imot rollen han normalt har i den tradisjonelle revisjonen. Den tradisjonelle revisjonen inneholder sjeldent kriminalitet, og samtidig får små- og mellomstore revisjonsselskaper begrenset med trening på internasjonale, risikable kunder. Likevel vil ikke kunnskap, opplæring og erfaring alene være løsningen, da revisor kan være påvirket av ubevisste forutinntatte skjevheter.

Et kundeforhold mellom revisor og kunden kan påvirke hans insentiver til å utøve pliktene etter hvitvaskingsloven. På tross av at revisor har rollen som gatekeeper, er det ledelsen som betaler revisjonshonoraret slik at det kan oppstå en interessekonflikt. Dessuten tyder litteraturen på at arbeidsbyrden ikke samsvarer med effektiv oppnåelse av formålet. Beckers teori fastslår at større bøter og høyere sannsynlighet for avdekking av myndighetene øker avskrekkelsesnivået. I praksis er det imidlertid usikkert om disse er de mest effektive virkemidlene. Dette reiser tvil om hvorvidt regelverket og håndhevelsen av det faktisk er egnet til å sette revisor i en posisjon til å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering. Skulle dette være tilfelle, tappes de rapporteringspliktige for betydelige ressurser uten at lovens formål oppnås.

3. Metode

Formålet med dette kapitlet er å presentere metoden som ligger til grunn for vår forskning. Dette inkluderer en presentasjon av vår forskningsfilosofi, forskningsdesign, forskningsstrategi herunder hvordan data skal samles inn og analyseres, og til sist en diskusjon av kvalitetskriterier og etiske aspekter for vår valgte forskningsmetode. Valg av metode sier noe om hvilken vei man skal følge til mål. Det er problemstillingen som er førende for hvilken metode som er mest passende for studien.

3.1 Forskningsfilosofi

Vi finner det hensiktsmessig å forklare og diskutere kort rundt filosofiske betraktninger før vi kan underbygge valg av forskningsmetode. Hvordan en forsker ser på verden, dens antagelser som er tatt for gitt om menneskelig kunnskap og om arten av de realitetene man møter, vil forme hvordan et forskningsspørsmål blir forstått og tilhørende forskningsdesign. Forskerens personlige syn på hva som er akseptabel kunnskap og prosessen som utvikles vil påvirke dette (Saunders & Tosay, 2013). Det er viktig å ha et bevisst forhold til forskningsfilosofien, da denne former alle aspekter av forskningsprosjektet (Saunders et al., 2019, s. 124).

Saunders et al. (2019, s. 124) definerer forskningsfilosofi som “*a system of beliefs and assumptions about the development of knowledge.*” Videre skilles forskningsfilosofi i ontologiske- og epistemologiske antagelser. Ontologi er antagelser som gjelder naturen av realiteten. Ontologiske antagelser vil forme hvordan man ser og studerer forskningsobjekter, eksempelvis et selskap. Epistemologi er referert til som antagelser om kunnskap, som er akseptabel, valid og legitim kunnskap, og hvordan vi kommuniserer kunnskap til andre (ibid, s. 127). Slike antagelser vil bestemme hva slags bidrag man kan gi til kunnskap som et resultat av forskningen.

Når vi besvarer vårt forskningsspørsmål, finner vi det mest hensiktsmessig å ha en pragmatisk tilnærming. Det som er av størst betydning når man har en slik tilnærming er resultatenes praktiske konsekvenser (Saunders & Tosay, 2013). Som en pragmatiker mener man at et enkelt synspunkt ikke kan gi hele bildet og at det kan være flere realiteter. Det vil

---

imidlertid ikke tilsi at en pragmatiker vil bruke ulike datainnsamlingsteknikker og analyseprosedyrer, men at forskningsdesignet heller burde gjøre det mulig å samle inn troverdige, pålitelige og relevante data som støtter påfølgende handling (ibid). En pragmatisk tanke er basert på et kontinuerlig samspill mellom “den objektive verden” og våre oppfatninger av den. På tross av at pragmatisk tilnærming åpner for at det kan foreligge flere sannheter, argumenterer Lukka og Modell (2010) for at det ikke nødvendigvis er slik at alle sannheter er forsvarlige.

3.2 Forskningsdesign

Forskningsdesign er den generelle planen for hvordan forskeren skal angripe problemstillingen (Saunders et al., 2019, s. 163). Designet vil avhenge av hvor mye forskning som er gjort på området tidligere. Vi ønsker å oppnå dypere forståelse av de mindre revisjonsselskapenes opplevelser av håndhevelsen og pliktene som følger av hvitvaskingsregelverket. Med unntak av et par masteroppgaver som tar opp lignende tema, finner vi begrenset litteratur på feltet i vårt litteratursøk. Dermed er en eksplorativ studie godt egnet. Et eksplorativt design gir oss rom for å endre retning underveis ettersom vi får mer forståelse for temaet gjennom innsamlingen av data.

Siden vi ønsker å undersøke rutiner og utfordringer, blir det naturlig å følge en kvalitativ metode. En kvantitativ metode bruker data som er mulig å kvantifisere, mens kvalitativ metode åpner for dybdeforklaringer i for eksempel et intervju. Dette er hensiktsmessig når man ønsker å undersøke fenomener man ikke har god kjennskap til. Den kvalitative metoden gir verdifull innsikt fra et utvalg av respondenter, men funnene kan ikke nødvendigvis generaliseres statistisk slik som det store antallet observasjoner åpner for i kvantitativ forskning (Gheondea-Eladi, 2014).

Abduktive og induktive resonneringer har likt startpunkt ved at de består av empiriske observasjoner, men de skiller seg ved at induksjon er preget av en slags semi-automatisk generering av teoretiske generaliseringer gjennom data (Lukka & Modell, 2010). Abduksjon er på en annen side avhengig av god utvikling av teoretiske forklaringer som stammer fra alt som er kjent både empirisk og teoretisk om den problemstillingen som undersøkes (ibid). Ved en abduktiv tilnærming må man som forskere kontinuerlig være åpen for alternative

forklaringer mens man velger bort forklaringer som ser mindre plausible ut, ettersom vi beveger oss frem og tilbake mellom teori og empiriske data (ibid). I vår forskning ønsker vi å bruke en abduktiv tilnærming på oppfatninger blant mindre revisjonsselskaper som gjelder pliktene og håndhevelsen av hvitvaskingsregelverket. Dette vil innebære å samle data som er tilstrekkelig detaljerte og rike, slik at det tillater oss å utvikle fenomenet, identifisere og forklare temaer og mønstre som gjelder respondentenes oppfattelse (Saunders et al., 2019, s. 148). Deretter vil vi prøve å integrere disse forklaringene i et overordnet konseptuelt rammeverk, og bygge en teori om oppfattelsen blant mindre revisjonsselskaper. Vi vil teste dette ved å bruke eksisterende og ny data, og revidere dersom det er behov for det (ibid, s. 148).

Forskningen kan bygge på data med tidshorison som enten er basert på tverrsnitt eller longitudinell (Johnson, 2010). Vi vil ha en tverrsnittstudie ettersom formålet med vår studie er å beskrive forekomsten av et fenomen på et gitt tidspunkt. Med utgangspunkt i vår begrensede tidshorison, samt at det vil være kostbart og tidkrevende å innhente data over en lengre periode, ble dette ikke et alternativ for oss.

3.3 Forskningsstrategi

3.3.1 Hvordan dataen samles inn

En casestudie er ifølge Merriam “*an in-depth description and analysis of a bounded system*” (Takahashi & Araujo, 2019). Yin (2014) skiller mellom enkel- og flercasestudie. Vi skal studere flere selskaper og respondenters synspunkter, og har dermed valgt en flercasestudie. Fordi de ulike revisjonsselskapene kan ha variasjoner i hvitvaskingsrutinene, vil det kunne gi oss en bredere forståelse av praksis i bransjen fremfor om vi skulle studert en enkel case. Vi gjennomførte dybdeintervjuer for å innhente data om hvordan respondentene oppfatter og praktiserer pliktene som følger av hvitvaskingsregelverket, og håndhevelsen av det. I tillegg til primærdata fra intervjuene, deltok vi på Bergen Revisorforenings årsmøte. Her holdt en representant fra Finanstilsynet et innlegg om deres forventninger til etterlevelse av hvitvaskingsloven for små og mellomstore revisjonsforetak. Videre har vi også innhentet primærdata gjennom en informant fra Finanstilsynet som jobber tett med oppfølgingen av hvitvaskingsregelverket.

Dybdeintervju kan være mer eller mindre strukturert. Strukturerte intervjuer har fastsatte spørsmål på forhånd, og alle respondentene får samme spørsmål (Brashear et al., 2012). Fordelen med dette er at det blir enklere å sammenligne svar på tvers av intervjuene, men ulempen er at det blir lite rom for tilpasninger. I ustrukturerte intervjuer er spørsmålene ikke avklart på forhånd, hvilket gir forsker stor fleksibilitet i tilpasningen underveis i intervjuet. Ulempen er imidlertid at det kompliserer sammenligningen i ettertid. Semistrukturerte intervjuer er en kombinasjon av strukturert og ustrukturert intervjumetode. Dermed kan man utnytte fordelene fra begge ytterpunktene ved at man får en balanse mellom standardisering og fleksibilitet.

Vi har valgt semistrukturerte intervjuer for vår studie. Det er den mest foretrukne metoden for datainnsamling når forskerens formål er å bedre forstå deltakernes unike perspektiv fremfor en generalisert forståelse av et fenomen (Adeoye-Olatunde & Olenik, 2021). Som utgangspunkt for intervjuene ble en intervjuguide utarbeidet. Denne er basert på temaer og spørsmål vi mener oppstår i lys av problemstillingen. Spørsmål og rekkefølge kan imidlertid varieres, og det forventes at intervjuene vil ta noe ulike retninger selv om de følger samme intervjuguide. Vårt mål er å få respondentene til å snakke så mye som mulig, og at svarene deres blir minst mulig påvirket av oss. Dette innebærer blant annet at vi forsikrer oss om at vi ikke har stilt for lukkede eller ledende spørsmål (Vøllo, 2020). For å få oppriktige svar, bør spørsmålene være både enkle, nøytrale, åpne og fokuserte. I utarbeidelsen av intervjuguiden og resten av planleggingsfasen, er det viktig å gjøre seg godt kjent med temaet. Dette øker vår kredibilitet (Korstjens & Moser, 2018), hvilket kan gjøre respondentene mer trygge på å snakke med oss siden de oppfatter oss som pålitelige og profesjonelle.

3.3.2 Utvelgelse og antall respondenter

Det er viktig at utvelgelsen av respondenter til vår studie er godt begrunnet og ikke tilfeldig valgt. Vi har valgt en teknikk som er basert på ikke-sannsynlighetsutvalg, da det gjør det mulig for oss å velge et utvalg som passer vårt formål i studien. Dette innebærer at det ikke er lik sannsynlighet for alle å bli valgt ut (Trivedi, 2020). Hvitvaskingsansvarlig i et revisjonsselskap er gjerne bedre egnet til å delta i vår studie fordi de har et særskilt ansvar

for å følge opp rutinene. For å fastsette antall respondenter må vi se på formålet med intervjuene. Vi kunne intervjuet flere i hvert selskap for å undersøke om det var samsvar internt. Siden de utvalgte selskapene har under 50 ansatte, anser vi det imidlertid mer relevant å få perspektiver fra flere selskaper, enn fra flere innad i selskapene. Dette fordi vi antar at et lite miljø åpner for mindre ulikheter i perspektiver enn i et større selskap. Vi satt en grense på minimum 12 ansatte. Dette gjorde vi i håp om at en arbeidsstyrke av denne størrelsen ville bety at det forelå tilstrekkelige rutiner å studere.

Opprinnelig var planen å intervju representanter fra både store og mindre revisjonsselskaper. Tidlig i litteratursøket oppdaget vi at forskning primært har vært rettet mot de store revisjonsselskapene, derfor ble vi interessert i å rette vårt fokus mot de mindre. For en mer personlig behandling, kontaktet vi ansatte i firmaene direkte gjennom mail, heller enn å gå gjennom sentralbordet. Vi håpet at dette kunne bidra til å øke svarprosenten. Første kontakt ble opprettet allerede i januar. Vi valgte å kontakte potensielle respondenter fra flere geografiske områder i Norge, i god tro om å få tilstrekkelig antall deltakere samt få et mer nyansert perspektiv. Grunnet manglende informasjon på de ulike selskapenes nettsider om hvem som hadde rollen som hvitvaskingsansvarlig, kontaktet vi en partner som var statsautorisert revisor før henvendelsen eventuelt ble videresendt til en bedre egnet ansatt. To av de seks respondentene var partnere, og ikke hvitvaskingsansvarlige. Dette bidro til innblikk i hvordan andre ansatte enn den hvitvaskingsansvarlige har oversikt over hvitvaskingspliktene. Vi henvendte oss til 23 revisjonsselskap, og fikk svar fra 13 av disse. Dersom revisjonsselskapet ikke responderte på mailen, sendte vi ut en vennlig påminnelse i etterkant. Det var seks som valgte å gjennomføre intervjuet, men i et av intervjuene var to representanter fra selskapet til stede.

3.3.3 Gjennomføring av intervju

I gjennomføringen av intervjuene er det essensielt at respondentene føler seg trygge. Å snakke om egne rutiner knyttet til hvitvaskingsregelverket og eventuelle utfordringer man har kan være ukomfortabelt. Derfor valgte vi å anonymisere alle respondentene. På grunn av geografiske forhold og den pågående koronapandemien ble de fleste av intervjuene gjennomført digitalt, mens et ble gjennomført fysisk. I begynnelsen av intervjuene informerte vi respondentene om temaet og problemstillingen før vi fortalte hvordan

---

datamaterialet ville bli behandlet under og i etterkant av intervjuene. Det ble gjort opptak etter respondentens samtykke, slik at verdifull innsikt ikke gikk tapt. For et mer strukturert intervju, hadde en av oss hovedansvar for gjennomføringen av spørsmålene, mens den andre hadde ansvar for å notere, stille eventuelle oppfølgingsspørsmål og bemerke seg andre relevante forhold ved respondenten.

Vi antar at respondentene er kunnskapsrike og vet hvordan de best skal forklare sine handlinger og intensjoner. Dermed settes respondentene i forgrunnen, mens vi som forskere skal gi en adekvat redegjørelse av respondentenes opplevelser (Gioia et al., 2012). Det siste innebærer at vi ikke pålegger respondenten noen eksisterende teori som et slags fasitsvar for å forklare deres erfaringer i intervjuene. Å være tro mot deres forklaringer helt fra starten, gir muligheter for å oppdage nye konsepter heller enn å få bekreftelse av allerede eksisterende konsepter (ibid).

3.3.4 Hvordan dataen analyseres

Siden transkribering av dataene er tidkrevende, gjennomføres dette rett etter hvert intervju. Når dataene fra intervjuene er transkribert og behandlet, sendes de tilbake til respondenten. Dette for at vedkommende kan bekrefte, avkrefte eller korrigere eventuelle misforståelser. Kvalitativ forskningsmetode har blitt kritisert for at konklusjoner trekkes på muligens feil grunnlag, på grunn av forskerens analysering av dataene (Gioia et al., 2012). Forfatterne av *Seeking Qualitative Rigor in Inductive Research: Notes on the Gioia Methodology* kommer derfor med en tilnærming som åpner for en systematisk presentasjon av både første- og andre-ordens analyse.

Vi anvender en tematisk analysemetode bestående av første- og andre-ordens analyse. Denne metoden er fleksibel samtidig som den er systematisk (Saunders et al., 2019, s. 579). En slik analyse av både informant og forskers stemme ses på som en såkalt tandemrapportering, der forskeren etter første- og andre-ordens analyse finner aggregerte dimensjoner basert på de to (Gioia et al., 2012). Analysen starter med å bli kjent med dataene, hvilket transkribering bidrar til. Videre i første-ordens analysen kodes dataen, for å kategorisere data med samme mening. Dataen kan for eksempel kodes basert på et uttrykk sagt av flere av respondentene, eller begrep fra litteraturen som passer med flere deler av datamaterialet. Å kategorisere

basert på temaene i intervjuguiden kan være en måte å sammenligne svarene opp mot hverandre (ibid).

I andre-ordens analysen leter vi etter temaer og sammenhenger. Et tema kan inneholde flere av kodene, eller bare en av dem. Denne muliggjør en link mellom innsamlet data og introduksjonen av et nytt konsept, og det er svært viktig at leseren har mulighet til å se denne data-til-teori linken (Gioia et al., 2012). Til sist revideres temaene og forslagene testes. Underveis i analyseringen er det også nyttig at vi som forskere er klar over temaene, konseptene og dimensjonene som vokser frem i prosjektet, da dette kan gi indikasjoner på hvorvidt funnene har presedens, altså kan være overførbare til andre lignende tilfeller, og om nye konsepter er oppdaget.

3.4 Kvalitetskriterier

I kvantitativ forskning brukes validitet og reliabilitet som kvalitetsmål (Saunders et al., 2019, s. 202). For kvalitativ forskning ser man imidlertid at begrepene ikke er helt egnet. Det brukes ulike begreper for å måle kvaliteten på kvalitativ forskning. Man ser også at noen hevder det ikke finnes noen gode kvalitetsmål på grunn av karakteristikken til slik forskning (Miles & Huberman, 1994, s. 277), eller til og med at kvalitativ forskning innehar en “gyldighetskrise” (Gergen & Gergen, 2000). Hvordan man fanger virkeligheten i forskningen kan imidlertid være på en god eller dårlig måte, og felles standardmål er dermed verdt å streve etter, også i kvalitativ forskning (Howe & Eisenhart, 1990). Miles og Huberman (1994) diskuterer fem overlappende konsepter som vi presenterer i det følgende.

3.4.1 Objektivitet/bekreftelse

Det første konseptet er objektivitet/bekreftelse. Dette punktet handler om at studiens fremgangsmåter er beskrevet detaljert nok til å kunne følges nøye, også baklengs som et såkalt “*audit trail*” (Schwandt & Halpern, 1988). For å sikre slik konsistens, ble fremgangsmåter og potensielle modifikasjoner i stegene innenfor utvelgelse av respondenter, sikring og overføring av data ved transkribering, og koding avtalt mellom oss som forskere (Forero et al., 2018). Videre, at forskeren har uttrykt hvordan egne personlige antakelser kan

---

ha hatt innvirkning på studien (Miles & Huberman, 1994, s. 278). For vår oppgave innebærer det at prosessen er godt dokumentert og begrunnet, fra valg av forskningsspørsmål til konklusjon.

3.4.2 Reliabilitet/pålitelighet

Det andre konseptet er reliabilitet/pålitelighet. Pålitelighet handler om konsistens, noe som går ut på at hele forskningsprosessen er logisk, sporbar og godt dokumentert (Nowell et al., 2017). Vi brukte åpne spørsmål for å sikre at samtlige intervjuer dekket de samme temaene. For vår studie blir opptakene en viktig del for å sikre påliteligheten. Da sikres det at dataene fra respondentene er nøyaktige, hvilket kan styrke vår analyse i etterkant. Uansett studie, vil det normalt være en viss risiko for skjevhet i resultatene fra studien (Staff, 2015). Dette kan skyldes følelsen av utrygghet, forstyrrelser eller andre hindringer. At samtlige respondenter ble holdt anonyme, kan ha bidratt til økt pålitelighet fordi respondentene antageligvis snakker mer fritt.

På tross av at digitale intervjuer åpner for stor grad av fleksibilitet, kan dette også anses som en begrensning, som følge av at fysisk tilstedeværelse muligens bidrar til trygghet, bedre flyt og potensielt større villighet til å gå i detalj på noen av spørsmålene. Det er større risiko for dårlig lyd kvalitet, slik at det kan føre til misforståelser eller forsinke intervjuet dersom det blir spurt om at spørsmålet eller svaret skal gjentas. Transkribering raskest mulig etter intervju, samt oversending av relevant data til respondentene, er viktig for å sikre nøyaktighet og pålitelighet. For analyseformål utelot vi informasjon som ikke var relevant, noe som kunne ha ført til en potensiell risiko for å utelate viktig informasjon. Om historien gir mening for leseren, gitt hvor vedkommende kommer fra, adresseres med begrepet plausibilitet i Golden-Biddle og Locke (1993) sin forskning. Plausibiliteten kan økes ved å presentere troverdig kunnskap på en abduktiv måte, slik at ny og gammel teori brukes til å forklare fenomenet (Lukka & Modell, 2010).

3.4.3 Intern validitet/kredibilitet/autentiskhet

Det tredje konseptet er intern validitet/kredibilitet/autentiskhet. Ifølge Golden-Biddle og Locke (1993) går det ut på at leseren forsikres om at forskeren var til stede i situasjonen.

Altså, at man er genuin til hendelsen når man presenterer den for leseren (ibid). For å få en felles forståelse, er det nyttig å stoppe opp underveis i intervjuet og sammenfatte hva respondenten har sagt slik at vi sitter igjen med samme oppfatning. Respondentenes synspunkter skal passe med hvordan vi som forskere presenterer dem (Nowell et al., 2017). Vi hadde begge muligheter til å ha et kontinuerlig engasjement med de ulike respondentene fra første tidspunktet for kontakt til slutten av prosjektet. Vår deltakelse i et foredrag med Finanstilsynet og Bergen Revisorforening bidro til at vi knyttet kontakt med relevante personer og fikk muligheten til å få detaljkunnskap i de temaene vi ønsket å utforske.

Etter at vi fikk bekreftelse for deltakelse og i forkant av intervjuene, ble respondentene tilsendt et formelt informasjonsskriv, samtykkeerklæring og intervjuguide. Dette gjorde det mulig for deltakerne å bli kjent med de spesifikke undertemaene i studien og vår bakgrunn. Som det fremgår av den vedlagte intervjuguiden besto den av en rekke åpne spørsmål, noe som tillot oss å komme med oppfølgingsspørsmål samt be om ytterligere informasjon dersom dette var nødvendig.

3.4.4 Ekstern validitet/overførbarhet

Det fjerde konseptet er ekstern validitet/overførbarhet. Overførbarhet sier noe om studien er valid utover det gjennomførte utvalget (Korstjens & Moser, 2018). I kvalitativ forskning er det som nevnt færre respondenter enn i kvantitativ forskning, dermed er ikke målet en generell generalisering av resultatene. På tross av dette kan vår studie gi betydningsfull innsikt og sannsynligvis til en viss grad overføres til andre lignende situasjoner (Saunders et al., 2019, s. 205). For å sikre overførbarhet kontaktet vi mindre revisjonsselskaper fra ulike geografiske områder, og hadde respondenter som var kvinner og menn. Deltakerne var hovedsakelig hvitvaskingsansvarlige. Vi har antatt at respondenten representerer selskapets holdninger, men det er ikke sikkert alle synspunktene deles av samtlige ansatte. Siden intervjuene skulle gjennomføres i en hektisk periode for respondentene, sendte vi ut intervjuguiden i god tid før intervjuene. Dermed kunne deltakerne få tilstrekkelig med tid til å forberede seg på forhånd. Dette sammen med muligheten til å delta digitalt kan ha bidratt til mindre skjevheter i responsene.

3.4.5 Nyttverdi/anvendelse

Det femte og siste konseptet er nytteverdi/anvendelse og innebærer en vurdering av hva studien bidrar til både for forsker og for respondentene (Miles & Huberman, 1994, s. 280). Golden-Biddle og Locke (1993) bruker begrepet kritikalitet og adresserer det ved hjelp av spørsmålet "*does the text activate the readers to re-examine assumptions that underly their work?*" Ifølge Cameron (2011) måles studiens bidrag gjennom dens påvirkning konseptuelt, praktisk, moralsk, metodisk og heuristisk. Eksempelvis kan resultatene ha praktisk påvirkning i form av at de kan bidra til økt konsensus mellom myndighetenes forventninger og revisors praktisering.

3.5 Etiske aspekter

Forskningsetikk handler om hvorvidt våre valg og vår oppførsel som forskere er akseptabel, med tanke på de som er involvert i prosjektet, og de som blir påvirket av det. Etikk er viktig i alle faser av prosjektet (Lid et al., 2019). Både i fasen for formulering av temaet, designet av forskningen, datainnsamling og -lagring, samt i analyse og presentasjon av dataene (ibid). Det er viktig å finne en balanse mellom satsing på mulighetene forskningen gir for å utvikle kunnskap og teknologi, og samfunnets behov for å beskytte seg mot potensielle og utilsiktede skadelige virkninger (Regjeringen, 2021).

Siden vi tok opptak av intervjuene, ble prosjektet vårt meldt til Norsk senter for forskningsdata (NSD) i samsvar med vilkårene fra Norges Handelshøyskole om gjennomføring av datainnsamling. Samtlige respondenter fikk tilsendt informasjonsskriv og samtykkeskjema som de måtte signere i etterkant av godkjenningen.

I presentasjonen av dataene er det viktig at vi er redelige og ikke utelater eventuelle uønskkelige funn. Dette for å styrke nøytraliteten i oppgaven. Selv om respondentene skal representere ulike revisjonsselskaper eller tilsynsorgan, anser vi det ikke relevant for selve oppgaven å avsløre identiteten. I tillegg kan anonymisering bidra til mer ærlige svar, samt reduksjon av risiko for negative konsekvenser.

På tross av at vi skriver i par, er det viktig at begge er godt kjent med hele oppgaven. Dette

---

fordi vi sammen er ansvarlig for alle delene i den. For å sikre god kjennskap med samtlige deler av masteroppgaven, har vi jobbet tett gjennom hele prosessen.

3.6 Oppsummering av metodiske valg

Under følger det en tabell som oppsummerer de metodiske valgene vi har tatt i vår forskning.

Dimensjon	Metodiske valg
Forskningsfilosofi	Pragmatisk
Forskningstilnærming	Abduktiv
Forskningsdesignets formål	Eksplorativt
Forskningsmetode	Kvalitativ
Forskningsstrategi	Flercasestudie
Tidshorisont	Tverrsnittstudie
Datainnsamling	Semistrukturert dybdeintervju
Dataanalyse	Tematisk

Tabell 1: Oversikt over metodiske valg

4. Empiri

I dette kapitlet vil vi presentere en første-ordens analyse av empiriske funn fra intervjuene med de seks revisjonsselskapene. Vi presenterer intervjuene gjennom sitater, men unngår videre tolkning av de empiriske funnene. Likevel er funnene organisert tematisk basert på vårt forskningsspørsmål. Respondentene er fra små og mellomstore revisjonsselskaper, spredd rundt om i Norge. Alle respondentene er anonymisert, og gitt alias R1 til R6 i tilfeldig rekkefølge. For selskapet representert med R4, intervjuet vi to representanter, benevnt R4A og R4B.

Under følger en oversiktstabell med bakgrunnsinformasjon om de ulike revisjonsfirmaene og representantene. Videre presenterer vi funnene basert på momenter som var sentrale hos respondentene. I tillegg presenterer vi respons fra Finanstilsynet som ble innhentet gjennom en informant. De sentrale momentene er kategorisert i følgende temaer: kunnskap og ressurser, klientstruktur og -forhold, koster det mer enn det smaker, sanksjonsnivå, og hvorvidt revisor er egnet til å avdekke hvitvasking.

	R1	R2	R3	R4A	R4B	R5	R6
Stilling	Partner/ hvitvaskingsansvarlig	Partner/ hvitvaskingsansvarlig	Partner	Partner	Statsautorisert revisor	Partner/ hvitvaskingsansvarlig	Partner/ hvitvaskingsansvarlig
Antall år som revisor	35	34	16	31	16	15	19
Antall kunder	500	1600	1500	800	-	1200	1500
Antall internasjonale kunder	Ingen/1	63	Fåfall	Fåfall	-	Ingen	Ingen
Høyrisikokunder	Ja	Ja	Ja	Ja	-	Ja	Ja
Rapporteringer	1	0	Ikke siste 3 årene	0	-	2	1-2 årlig
Fått sanksjoner	0	0	0	0	-	-	0

Tabell 2: Bakgrunnsinformasjon om respondentene

4.1 Kunnskap og ressurser

Respondentene ga i all hovedsak uttrykk for at samtlige ansattes kompetanse på hvitvaskingsregelverket er god. R4A er mest usikker blant respondentene og påpeker at i hvert fall de erfarne medarbeiderne og partnere har god kompetanse, om ikke alle ansatte har tilstrekkelig av den konkrete kompetansen. R6 nevner også at det er forskjeller i selskapet, da de både har erfarne og medarbeidere som har jobbet hos de under et år. R5 påpeker at siden de er såpass få ansatte, har de mulighet til å ha god oversikt over kompetansenivået i hele selskapet. Opplæringsrutiner hos alle revisjonsselskapene blir oppdatert jevnlig, og

ulike revisjonsverktøy blir brukt for å innhente AML rapporter. Likevel uttrykkes det mye frustrasjon.

Jeg synes det er veldig vanskelig. [...] Det er mye lettere i teorien enn i praksis. (R4A)

R3 har et noe mer nyansert bilde av hvorvidt kunnskapen er tilstrekkelig for å løse oppgavene som forventes.

En må jo være en pragmatiker og drive innenfor lovverket, og også med den kompetansen man har, og sunn fornuft. Jeg tenker jo det løses i praksis på en bra måte. (R3)

Vi har søkt å finne ut av hvorvidt respondentene mener økt kunnskap eller ressurser kan bidra til bedre etterlevelse av regelverket. Undertemaene som oppsto i intervjuene, var fagavdeling, finansiering, utdanning og erfaring, samt støtte i veiledning.

4.1.1 Fagavdeling

Flere av respondentene ga uttrykk for at en fagavdeling kan være en verdifull ressurs. Med unntak av en, har ikke våre respondenter tilgang til denne interne ressursen, og den hvitvaskingsansvarlige har dessuten også andre plikter utover dette ansvaret.

Det er vel der jeg ser at vi misunner litt de store. Ikke hver dag, men i hvert fall på sånne ting at de kan ha ressurser i form av en fagavdeling som kan jobbe kun med dette. Vi løser jo dette samtidig som vi skal levere i henhold til klienter og andre ønsker. (R2)

R4A påpeker at de selvfølgelig lider under at de ikke har en fagavdeling, men at de har mange sterke fagpersoner i selskapet: *“Men selvfølgelig blir det noe helt annet, man kan jo ikke undergrave det.”* R3 deler imidlertid ikke samme oppfatning, og trekker frem ekstern støtte som like verdifullt. Respondenten forklarer at de har god dialog med Revisorforeningen og bruker den som sparringspartner, i likhet med respondentene fra selskap 4, 5 og 6. Hos R3 har de en ekstern part som er ansatt med en liten stillingsprosent for å holde kurs i hvitvasking og internkontroll. R4B forteller at de sender spørsmålet videre

dersom hvitvaskingsansvarlig i selskapet ikke har svaret, og at de har mulighet til å trekke på kompetanse hos advokater. Hos R5 og R6 er de også flinke til å bruke hverandres kunnskap som deles blant annet på partnernøter i selskapet.

R2 forklarer at de har brukt en ekstern part til å bistå med implementeringen av det nye regelverket. R6 trekker frem verdien av en felles plattform og deres egen fagavdeling, og påpeker at vedkommende er glad for å være en del av en organisasjon: *“Jeg er glad jeg ikke sitter alene med alt dette.”* Det å ha noen å diskutere problemstillinger med ser altså ut til å være nøkkelen, ifølge R2: *“Sånn sett er jeg glad for at vi er såpass store som vi er. At vi har ressursene og fellesskapet, at vi har noen å prate med.”*

4.1.2 Finansiering

Det ble stilt spørsmål ved hvorvidt økt finansieringsstøtte kan bidra til bedre etterlevelse. Mens R3 mener ressurser kan føre til mer vanntette systemer, hevder R2 at det viktigste er kommunikasjon og opplæring: *“Det hjelper ikke å bruke mer penger, det har jeg ingen tro på.”* R5 forklarer at erfaring er viktigere enn penger for å avdekke hvitvasking. R1 er også av den oppfatningen at finansiering ikke vil bedre etterlevelsen. Vedkommende hevder man må sette inn ressurser der skjoldet starter, og at den rette plassen ikke er hos revisorene. R3 mener ressursene ikke nødvendigvis bør plasseres hos de mindre revisjonsselskapene for å bedre etterlevelsen.

Respondenten fra selskap 5 trekker frem at et stramt budsjett for utvikling av IT-systemer hindrer selskapet fra å utvikle systemer som kreves for å effektivisere etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket. For å kunne foreta for eksempel digital kundekontroll med bankID er det nødvendig med et IT-system som åpner for dette. Respondenten sier videre at som et mindre revisjonsselskap er de avhengig av eksisterende verktøy, i motsetning til de større som kan utvikle dette selv.

4.1.3 Utdannelse og erfaring

R2 hevder at *“revisor skal tillegges oppgaver uten at det ligger noe grunnutdanning eller grunnforståelse i bunn. [...] En vanlig utdannet revisor har ikke den spisskompetansen som*

må til for å kunne se de litt skjulte mønstrene.” Revisorutdannelsen kommenteres også av R1, som tror det burde vært flere eksempler på revisorstudiet. På tross av opplæring og oppfølging, tror R2 at man aldri blir utlært og hele tiden kan bli bedre. R6 deler tankegangen, og mener alle har godt av å bli oppdaterte, uavhengig av erfaringsnivå.

Respondent 6 forteller at de helst ansetter ferske, nyutdannede. Ellers i respondentselskapene ansettes i hovedsak mer erfarne revisorer, og arbeidsstyrken består stort sett av revisorer med lang erfaring. Et av selskapene har ansatt en nyutdannet det siste året, mens et annet har omtrent fire relativt ferske og omtrent fem ganger så mange svært erfarne.

De fleste er erfarne. Vi har ikke mye utskiftning, vi har ansatt to nye som kommer til høsten, men de har noen års erfaring fra et større firma. (R4A)

4.1.4 Støtte i veiledning

Det har vært bred enighet om at veiledningen til hvitvaskingsregelverket har vært mangelfull. R5 mener det ikke er noen som egentlig har forstått helt omfanget av veiledningen, og at Finanstilsynet ikke har vært flinke til å kommunisere hvor lista ligger, basert på at mange revisjonsselskaper har bommet på pliktene. R6 uttrykker at *“de sier det er for dårlig det vi gjør, men hva er det vi skal gjøre?”* Samtidig påpeker vedkommende at det likevel ikke er *“umulig”* å finne ut hva som kreves heller. R4A sier det tok lang tid å sette seg inn i veiledningen, og at den oppleves som både tung og *“ullen.”*

Det er utrolig mye ord og utrolig mye som man skal finne ut av. Så det har vært altfor dårlig guiding synes jeg [...] Jeg prøver jo å gå så langt jeg kan for å finne ut av det, hvis ikke kommer jeg meg ikke videre, så er all hjelpen jeg får "da må du sjekke litt til." (R2)

En dialog mellom R4A og B under intervjuet viser det samme bilde. De er trygge på hvordan de gjennomfører selve revisjonen, men føler det er mye usikkerhet rundt det formelle overfor Finanstilsynet. R6 uttrykker også frustrasjon over kommunikasjonen med Finanstilsynet, og forklarer at ved spørsmål over telefon har vedkommende bare blitt henvist til et brev de har sendt eller en veiledning. *“De er ikke veldig bidragsytende på veiledning ... Det er ikke mulig å ha noe kommunikasjon liksom.”*

Arbeidet med en ny veiledning er i gang. Hvorvidt bedre veiledning kan bistå revisjonsselskapene i utøvelsen av pliktene er det imidlertid uenighet om blant våre respondenter. R3 mener alt av god veiledning og faglig råd er en bra ting. Vedkommende trekker videre frem at slik veiledning kan gjøre det enklere å få mer konsensus, lik behandling i de ulike firmaene. R1 mener imidlertid at det ikke er mye å hente på kunnskap der, og at veiledningen ikke gir noe bedre revisjon. Respondenten utdyper at den likevel kan bidra med økt fokus, og sikkert en økning i hvitvaskingsmeldingene, selv om de i den store sammenheng ikke nødvendigvis er interessante for Økokrim. R6 savner veiledning i hva som kreves når det snakk om forsterkede kundetiltak, spesielt med tanke på identifikasjon av reelle rettighetshavere der det ikke finnes noen gode, oppdaterte registre.

Revisorforeningen har blant annet etterspurt mer konkrete eksempler, hvilket R4A og B mener selskapet deres ville hatt svært god bruk for. R1 mener det kunne vært nyttig for en normal revisormedarbeider, men at de hvitvaskingsansvarlige selv burde kunne disse eksemplene. R2 deler oppfatningen av begrenset nytteverdi og sier vedkommende ville blitt overrasket hvis den nye veiledningen ga noen “aha” opplevelser. R5 mener konkrete eksempler er bra, men at det er usikkert hvordan det kommer til å fungere i praksis da det kan være vanskelig for Finanstilsynet å komme med konkrete eksempler.

R6 mener alt som er konkret er bedre enn det som ikke er konkret, men ser ut til å dele noe av oppfatningen til R5 om at konkretisering ikke nødvendigvis er så enkelt: *“Jeg har jo lest at Revisorforeningen har gitt tilbakemelding til Finanstilsynet. Jeg synes ikke de var så konkrete i ønsket heller, om hva de faktisk ville ha svar på. [...] Ja, vi får se, hva som kommer. Jeg synes det blir litt enkelt å kaste ballen tilbake.”*

4.2 Klientstruktur og -forhold

Flere av respondentene har under intervjuene gitt uttrykk for at klientstruktur kan ha betydning for hvordan de vurderer risikoen og utformer deres plikter etter hvitvaskingsloven. Videre fremkommer det også at forholdet revisjonsselskapene har til sine klienter kan være av betydning for det overnevnte, samt hvordan dette påvirker graden av åpenhet de har til sine klienter. I det følgende vil responsene presenteres inndelt etter undertemaene

internasjonale og lokale klienter, profesjonell skepsis og åpenhet med kunden.

4.2.1 Internasjonale og lokale klienter

Ved spørsmål om klientstruktur knyttet til risiko og plikter var det divergens i responsene. Flest internasjonale kunder blant våre respondenter har R2 med sine 63. Respondentene 1, 3 og 4A og B har et fåtall av internasjonale klienter. Sistnevnte har stort sett skandinaviske klienter, mens R6 har noen norske selskaper med internasjonale eiere. R5 har ingen internasjonale klienter da de ønsker å ha en portefølje med lav risiko. Respondenten mener de har et samfunnsansvar med revisjon, men at man likevel bør ha revisjonsselskapets interesser i tankene når man velger hvilke oppdrag man vil påta seg.

Ettersom R4A og B ikke har klienter i høyrisikoland mener respondentene at de ikke har mye tilknytninger til høyrisiko når det gjelder hvitvasking. De hevder likevel at de har enkelte bransjer som restaurant og entreprenører der det foreligger forhøyet risiko. På tross av ingen internasjonale klienter, har R5 klienter i høyrisikobrandsjer som restauranter og bygg og anlegg. Dette gjelder også for R6, men det er presisert at de velger klientene sine med omhu og at de ofte har kjennskap til deres klienter i høyrisikobrandsjer fra tidligere. R1 uttrykker at det er mindre muligheter for hvitvasking hos dem da de er en lokal bedrift.

... så jeg tror det skiller seg veldig fra de som har internasjonale klienter og personer og sånt, kontra oss. For det er klart at det er jo tross alt de personene som gjør disse hvitvaskingene ... og det er mindre muligheter i en liten norsk bedrift. (R1)

Det fåtallet av internasjonale klienter som R2 har er gjennom en “association”, noe som de selv uttrykker kan redusere risikoen for å være involvert i, eller ha en klient som driver med hvitvasking. “Vi er ikke i et marked som på en måte går internasjonalt. Vi har gjort noen valg, kall det gjerne noen verdivalg når du velger å være på vår størrelse.” På tross av at selskapet ikke har noen kunder de anser å ha spesielt høy risiko for hvitvasking, måtte de revurdere dette blant annet etter den nasjonale sikkerhetsvurderingen kom. “... vi har kunder som omverden sier har høy risiko, og det må vi ta innover oss og da må vi tenke annerledes.”

Mange av respondentene mener at risikoen for hvitvasking i større grad vil ligge hos de store revisjonsselskapene fremfor hos de mindre. Dette begrunnes med at de store har flere internasjonale klienter. Ulik kundesammensetning, at de store påtar seg større oppdrag i deres portefølje samt at de kan ha klienter med virksomhet i høyrisikoland er momenter som trekkes frem av R6. Sannsynligheten for at disse internasjonale klientene er involvert i skatteparadiser er nevnt av R1 som et eksempel på at det foreligger økt risiko.

... det er klart at har du mye internasjonale klienter, er det vanskelig å vite. Hvem er egentlig rettighetshaveren, hva kan vi om denne personen, er han politisk eksponert? (R1)

Ved spørsmål om plikter som pålegges revisjonsselskapene, mener R3 at det kan virke voldsomt å pålegge de små foretakene de samme pliktene som de store. Dette er R1 og R2 også enige i. R4A trekker frem at dersom det er identifisert risiko hos en klient, må dette undersøkes nøyere, men at det er forskjeller på kunder hos de store versus de mindre revisjonsselskapene.

Så du kan heller se fra vårt lille synspunkt, at det kanskje er litt overkill for oss små, i forhold til de store som faktisk har sånne greier langt borte i noe høyrisikoland. (R4A)

Imidlertid nevner R1 at pliktene ikke vil være et stort problem for dem, men at det gjerne hadde vært å foretrekke at pliktene ble mer tilpasset de mellomstore bedriftene. Dette er R3 også enig i. R1 oppfatter at det er et misforhold i hvor mye arbeid som kreves av de mindre revisjonsselskapene når det gjelder hvitvasking i forhold til annen kriminalitet. Det er fordi vedkommende mener at annen kriminalitet bør prioriteres basert på hvor det faktisk foreligger risiko. *“Jeg tror at man burde være mer selektiv i det, og sørget for at man kunne ha større krav for de større revisjonsselskapene som tross alt har internasjonale klienter, som har større risiko [...] Så jeg føler nok på at våre klienter føler vi er litt for firkanta, i forhold til hva som egentlig er risikoen for våre 500 klienter.”*

4.2.2 Profesjonell skepsis

Vi ønsket å undersøke om den profesjonelle skepsisen ble utfordret som følge av klientforholdet. Informanten fra Finanstilsynet mener det er av stor betydning at de

rapporteringspliktige anerkjenner at det skjer hvitvasking i deres portefølje. Selv om de mindre revisjonsselskapene mener at de gjør deres ytterste for å gjennomføre de pliktene som følger av hvitvaskingsregelverket, uttrykker blant annet R1 at

For meg er det utenkelig at det skal være noe hvitvasking hos mine rørleggere [...] Vi er nok en forebyggende art, derfor tror jeg også at vi heller ikke er så utsatt for hvitvasking blant våre klienter. (R1)

I intervjuene ble det også spurt om hvorvidt respondentene mener at varigheten av et klientforhold kunne påvirke troverdigheten til ledelsen når det bes om nærmere forklaring av et forhold. R1 mener at selv et 30 års langt kjennskap til en klient ikke vil påvirke at man gjør det man mener er riktig å gjøre. R4B mener at siden det er mange erfarne revisorer i selskapet er man rimelig skeptiske i forkant av et oppdrag. I tillegg nevnes det at dersom det oppstår en mistanke om hvitvasking og følgelig en undersøkelsesplikt, vil de raskt “*få ut piggene*” og følge det opp.

R6 fremhever viktigheten av at det skal foreligge et tillitsforhold mellom klienten og revisoren, slik at man må trekke seg som revisor dersom det foreligger avvik mellom det som blir forklart og det som blir funnet ut av. Imidlertid er det også gitt uttrykk for at et klientforhold til en viss grad kan påvirke skepsisen.

Det er jo en grunn til at vi har lange kundeforhold. Det er jo fordi man oppfatter kunden som, å ha høy integritet, at man har tillit til ledelsen, at man har i årrekker sett at det ikke har vært noe, tull da, for å bruke det litt flåsete uttrykket. Så det kan hende at radaren blir litt redusert på grunn av det. (R6)

R2 og R3 har også meninger som er divergerende. R2 mener man mister litt av skepsisen og nysgjerrigheten. “*Husk det, du skal være like skeptisk i år 15, som i år 8, som i år 2. Jeg tror at et godt kundeforhold sann sett kan påvirke de helt kjølige og klare betraktningene. Det tror jeg er et risikoelement som man rett og slett må ta alvorlig.*” R4B mener at de stadig har et klart fokus på å innhente revisjonsbevis hvis det oppstår en mistanke, men at det kan foreligge muligheter for at et klientforhold over tid kan påvirke revisors profesjonelle skepsis.

Vi er mennesker, ... en lang relasjon kan gjøre noe ubevisst, det tror jeg faktisk.
(R4B)

Samtidig mener R5 at det er ganske fornuftig med rotasjon, da man gjerne ser ting på en annen måte når man får en ny kunde og ikke er forutinntatt. R4B gir uttrykk for at ettersom medarbeiderens arbeid blir sjekket av en partner like etter, kan dette bidra til mindre påvirkning av subjektivitet i vurderingene: *“Da får vi på en måte vurderingen som ikke er tett på den som har jobbet med folkene, og det tror jeg er ganske viktig. For å være helt objektiv, for vi skal være objektive.”*

4.2.3 Åpenhet med kunden

Videre nevnes det også av R1 at et langvarig klientforhold kan bidra til å identifisere risikoen hos klienten. Det kan gjøre det lettere å få en fornuftig og åpen dialog med klientene. Dette samsvarer med R5 sin mening. Revisjonen blir bedre år for år etter hvert som man blir kjent med selskapet, og man kan følgelig spisse revisjonen ytterligere. Et langt klientforhold kan etter R6 sin erfaring bidra til at revisor fungerer som en samtalepartner og at kunden hevder å ikke ha noen hemmeligheter. *“De har jo jobbet med oss så lang tid at de vet at det vil komme i retur hvis de ikke avklarer det på forhånd, for vi vil jo som regel finne ut av ting.”*

I motsetning til et nytt eller ferskt klientforhold, oppfatter R1 at det er enklere å for eksempel etterspørre skattemeldingen hos rørleggeren som revisoren har hatt kjennskap til over lengre tid.

Han tar ikke det som “oi”. Han kan bare slenge tilbake: “Jasså, du tror jeg driver og hvitvasker nå? Det er ikke noe problem, den skal du få liksom.” (R1)

R4A har tiltro til seg selv når det gjelder hvorvidt klientforholdet kan påvirke revisorens arbeid, og har blant annet opplevd å si nei til en kunde på grunn av manglende tillit. R5 hevder at de ikke ville ha sagt opp en kunde som et alternativ til rapportering, men at de på generelt grunnlag ikke frykter å miste kunder. Dette er fordi de ønsker å levere revisjon av god kvalitet og eksponere seg for minst mulig risiko i porteføljen.

Videre mener R5 at det kan oppstå et dilemma mellom å rapportere til Økokrim og holde det anonymt for klienten. Det er fordi de normalt ville ha skrevet et nummerert brev om forholdet ved andre tilfeller i revisjonen, men må holde det anonymt dersom det innrapporteres til Økokrim. R1 gir også uttrykk for at dette kan være et dilemma når det gjelder kundetiltakene. Hvordan skal man nærme seg problemstillingen uten å avsløre at noe kan være en klar mistanke? *“Det er klart at du trækker på tærne til folk ...”*

4.3 Koster det mer enn det smaker?

Alle respondentene bruker utvilsomt mer ressurser på AML-arbeid etter lovendringen i 2018. Spørsmålet som reises er dermed hvorvidt dette bidrar til en mismatch mellom kostnad og nytteverdi. Noen av respondentene uttrykker frustrasjon over at det er vanskelig å trekke grensen for når det er gjort nok. R5 forteller at de ofte bruker mer tid enn de har estimert for å være på den sikre siden.

Vi bruker mye ressurser på dette. Men jeg føler jo at vi aldri kommer i mål, det er en litt lei følelse [...] Jeg ser på det som en av de største utfordringene for oss mindre revisjonsselskaper, at det kommer så mye som du skal passe på, mange lover og regler. (R2)

Videre følger en presentasjon av respondentenes oppfatninger inndelt etter undertemaene sprikende forventninger, på bekostning av tradisjonell revisjon, ressursbruk, nytteverdi og manglende oppfølging.

4.3.1 Sprikende forventninger

Det finnes ikke samsvar mellom alle de krav som stilles, og omverdens ønske om rimeligere revisjon og vår ambisjon om å leve kostnadseffektivt. (R2)

Informanten fra Finanstilsynet mener at listen for hva som er å anse som lovbrudd trolig har blitt skjerpet. Videre forklarer vedkommende at i en fase etter at ny lov trådte i kraft med stort fokus på regelverket fra Finanstilsynets side, kan det tenkes at mange aktører ikke har

tatt innover seg hvor omfattende og krevende det er å etterleve regelverket. Ifølge informanten har mange blitt overrasket over dette, og at basert på gjennomførte tematilsyn sliter trolig mindre revisjonsselskaper mer med etterlevelsen av pliktene. Med stadige økte krav fra myndighetene, opplever flere at det kan være utfordrende å levere en kostnadseffektiv revisjon. Oppfatningen om sprikende forventninger i forhold til kost/nytte perspektivet deles av flere av respondentene.

Finansdepartementet vet ikke egentlig hva de pålegger bedriftene, i forhold til hva de får tilbake. (R1)

På spørsmål om det er utfordrende å forholde seg til ulike forventninger fra myndighetene og fra kunden, sier R4A at *“Går det an å si nei på det? Det er jo selvfølgelig motstridende. [...] Det er ikke måte på hvor mye vi fyller inn, men vi gjør det jo ...”* Respondent 6 er imidlertid noe mildere i kritikken av forventningsmismatchen, og forklarer at de blant annet bruker rapportene fra tilsyn for å kartlegge hva som forventes. *“Vi tilpasser oss jo etter den forventningen Finanstilsynet har.”*

4.3.2 På bekostning av tradisjonell revisjon

Det kan også oppstå utfordringer når grensen mellom mislighetsrisiko og hvitvaskingsrisiko skal vurderes. Denne grensen har betydning for omfanget av revisjonen. At det er høy risiko for at den reviderte er utsatt for, eller driver hvitvasking, kan, men må ikke, være en mislighetsrisiko. I utgangspunktet har altså ikke hvitvaskingsrisiko betydning for revisjonsutførelsen, men ofte henger de sammen da høy revisjons- og mislighetsrisiko kan indikere høyere hvitvaskingsrisiko. Informanten i Finanstilsynet forklarer at hvitvaskingsrisikoen kan ses i sammenheng med mislighetsrisikoen. Dette kan muligens åpne for at man sparer litt ressurser i arbeidet med risikovurderingene.

Det er noe ulik oppfatning blant respondentene hva angår linken mellom disse to risikoene. R4B sier det ikke er det samme fra vedkommendes ståsted. R1 ser sammenhengen, men syns at både politiet og mange i litteraturen knytter det litt for nært sammen, da det tross alt er to forskjellige biter av en mislighet. R3 mener de i utgangspunktet er adskilt, men at man kan

utnytte synergiene fra erfaringer og metodikk som kan være like i vurderingen av de to risikoene. R5 mener de henger sammen.

Hvis hvitvaskingsrisikoen ligger i at man tror det er ledelsen som driver med hvitvasking, så vil jo nødvendigvis hvitvaskingsrisikoen og mislighetsrisikoen henge sammen. Men i utgangspunktet tenker jeg det er to vidt forskjellige ting. (R6)

Det finnes flere andre typer økonomisk kriminalitet enn hvitvasking, der revisor også skal være med å bidra til å avdekke. I denne forbindelse nevner flere av respondentene at det muligens er et misforhold mellom de ulike kriminalitetstypenes prioritet.

Og det er klart at hvis vi da skal bruke et halvt årsverk per år for å forebygge det, den innsatsen står kanskje ikke i forhold til annen kriminalitet da. [...] Jeg synes det har liten verdi i forhold til alt annet jeg kan forhindre av konkurskriminalitet, underslag av penger og så videre. [...] Men samfunnet stiller krav. De ser kanskje på hvitvasking som et mer globalt problem enn disse underslagene som skjer av personene i Norge. (R1)

På tross av dette mener R2 og R4 at pliktene kommer på toppen av den tradisjonelle revisjonen, ikke på bekostning av. R6 mener pliktene er blitt en del av revisjonen. Respondent 2 forklarer at de forsøker å samkjøre hvitvaskings- og de generelle aksept- og fortsettelsesvurderingene. R3 føler ikke pliktene går på bekostning av andre viktige deler av revisjonen, og trekker også frem verdien av rutinene som følger av hvitvaskingsregelverket, ved at de bidrar til å styrke revisors rolle som tillitsperson i samfunnet. Kravene oppfattes muligens som litt høye av R5, samtidig som det presiseres at endringene også er bra.

4.3.3 Ressursbruk

Det kan stilles spørsmålstegn ved hvorvidt et omfattende regelverk og utstrakt bruk av skjønnsmessige vurderinger vil håndteres annerledes av mindre revisjonsselskaper enn av de større. De har ikke de samme ressursene som de store revisjonsselskapene, og det kan tenkes at problemer oppstår når oppgaver som kan oppfattes å gå utover en tradisjonell revisjon pålegges revisorene.

Respondentene sier alle at firmaene bruker mer tid på administrative forhold. R2 sier området har et ukentlig fokus, og at vedkommende bruker mye tid på å ha oppdaterte permer med artikler, deltakelse på konferanser og andre formaliteter. *“Det er noe helt annet nå. Vi jobber og prater om det. [...] Det tar veldig mye ressurser uten at vi føler at det på en måte er en viktig del av hverdagen.”*

R5 mener derimot det økte omfanget av pliktene utjevnes med effektivisering på grunn av digitalisering. De har et IT-system som gjør det enkelt å identifisere kunden med bankID, slik at de heller gjør mer tiltak på alle kundene enn de gjorde før. Hos R6 har også IT-systemet gjort prosessen mye ryddigere, enklere og mer strukturert.

R1 forteller at de i selskapet ikke kan føre dette som klienttimer, da kunden ville reagert om det ble gjort et slikt tillegg i honoraret. *“Det påvirker for så vidt veldig ressursbruken. [...] Man går opp løypen nok en gang uten å egentlig vite effekten av det.”* Hos R3 tar de også kostnadene i hovedsak på egen kappe. De fjerde respondentene sier at det blir en vurdering per kunde og at det tar den tiden det tar. R6 sier det ikke er noe felles svar da det er oppdragsavhengig. R5 har sjeldent gått opp i pris hos en kunde etter kravene i hvitvaskingsregelverket.

Det ser ut til å være konsensus om at regelverket fører til mye dobbeltarbeid for rapporteringspliktige samlet sett. Flere av respondentene etterlyser mer kommunikasjon mellom de ulike rapporteringspliktige for å gjøre prosessen mindre ressurskrevende.

Hvis først banken gjør det, så gjør regnskapsføreren det. Så skal revisoren gjøre det. Det er jo veldig dum ressursbruk. [...] Det er ikke noe poeng i at tre ledd skal sjekke hvor pengene kommer fra. (R2)

Der syns jeg vi er litt i dilemma at vi lager mye dobbeltarbeid. Det kunne ha vært en fortrolig dialog mellom oss og bankene. (R1)

4.3.4 Nytteverdi

På tross av at revisjonsselskapene har implementert regelverket og jobber med det kontinuerlig, er det flere som ikke ser verdien av arbeidet de legger ned. R1 sier at de tar det som en utfordring, men at vedkommende tror det blir mer skrivebordsarbeid enn reelle resultater. Respondenten har også vanskelig for å se hvordan deres arbeid skal bidra med noe nyttig for videre undersøkelser fra myndighetene: *“Jeg blir overrasket hvis det er to saker i løpet av de fem neste årene på våre 500 klienter, og da blir det på en måte dråpen i havet [...] Hvis du har hvitvasking som en bolk, så tipper jeg at det er kanskje 5% av hva som er interessant for Økokrim som kommer fra revisor uansett.”*

Det føles litt idiotisk å måtte innhente legitimasjon på en kunde du har hatt i 20 år. [...] Vi har jo gjort en ganske stor jobb på å innhente legitimasjon på gamle, så du kan jo kalle det litt unødvendig skrivebordsarbeid. (R6)

Om hvitvaskingsrollen er nyttig for å bidra til å avdekke mer hvitvasking, mener R3 at den bidrar ved at den setter fokus på hvitvaskingsområdet. R6 mener rollen skal være en ressursperson og at vedkommende håper å bidra med kunnskap. R5 hevder den har en oppdragende effekt fordi den bidrar til at de har rutiner som jevnlig undersøkes av hvitvaskingsansvarlig gjennom stikkprøver, slik at de ansatte er mer oppmerksomme på pliktene. R2 mener også at personlig har rollen tilført vedkommende noe positivt. R1 deler imidlertid ikke samme oppfatning og mener rollen har mindre verdi.

Det er på en måte slik at hvis andre har lukket øynene, så er vi neste leddet som kan ta det. [...] Jeg synes det blir overdrevet i forhold til kriminaliteten som tapper virksomheter og samfunnet for større verdier på andre områder. (R1)

Også R4A har liten tro på at hvitvaskingsrollen har en høy nytteverdi. Vedkommende forklarer at de like gjerne har faglige diskusjoner blant de ansatte, og syns foreløpig ikke at hvitvaskingsrollen har tilført noen verdi. R4B mener likevel nytteverdien kan oppleves annerledes for større firmaer. På spørsmål om de opplever at pliktene til tider koster mer enn de smaker, svarer vedkommende at

---

Jeg tror de større revisjonsselskapene har flere selskaper som er mer i risikozonen, enn det vi har, da tror jeg det kan ha noe for seg. Jeg synes det er vanskelig å si. Selve revisjonen gjør vi jo som vi har gjort før, med hensyn til misligheter som også innebærer hvitvasking. (R4B)

4.3.5 Manglende oppfølging

Det er enighet blant respondentene om at oppfølgingen ikke er så sterk og tydelig som man skulle ønske seg, særlig gitt ressursbruken selskapene har til etterlevelse. R1 føler det er litt overdreven ressursbruk med tanke på at “Økokrim anslagsmessig behandler 10 saker av 10 000 meldinger.”

Skal vi gjøre så mye, også blir det aldri fulgt opp. Det er klart at det kan virke litt demotiverende å legge inn så mye arbeid, og så mye tid, uten at det kommer noe ut av det i den andre enden. (R6)

En tydeliggjøring av hvordan revisors og rapporteringspliktiges bidrag er til hjelp for myndighetene etterspørres også av blant annet R2. “Jeg savner litt at vi får vite litt mer om hvor mye det ble ut av dette. Hvor mange tips får Økokrim og hvor mange har vært til nytte?” På tross av dette mener R5 det ikke vil hindre de i å rapportere. Hos R6 er heller ikke vurderingen påvirket av hvorvidt Økokrim følger opp eller ikke. Der de mener det skal rapporteres, har de rapportert. R4A er også enig i at de uansett ville rapportert.

Det kunne jo vært noe de rakk å se på. Selv om det var frustrerende nyheter å høre det (at få saker følges opp), så ville det ikke ha spilt inn. (R4A)

Informanten fra Finanstilsynet påpekte at rapportene som publiseres fra tematisyn kan være til læring for de rapporteringspliktige. Disse rapportene har imidlertid kommet veldig sent, blant annet på grunn av koronapandemien. R5 mener rapportene ikke gir et riktig bilde av hvordan bransjen håndhever reglene i dag, og at mulighetene for å bli bedre er begrenset når grunnlaget for rapportene er omtrent fire år gamle. Dessuten tror vedkommende at mange revisjonsselskaper har blitt bedre på å etterleve pliktene siden 2018.

4.4 Sanksjonsnivå

Et av hovedtemaene vi ønsket å utforske hos de mindre revisjonsselskapene var gebyrkompetansen som Finanstilsynet fikk i 2018 etter den nye hvitvaskingsloven. I intervjuene ble det gitt uttrykk for forskjellige meninger om hvordan den oppfattes blant respondentene. Disse momentene er inndelt i undertemaene økt oppmerksomhet og bøter, avskrekkelse og avdekkelse, og rimelighet i sanksjonene.

4.4.1 Økt oppmerksomhet og bøter

Finanstilsynet har brukt vesentlig mer ressurser knyttet til hvitvaskingsregelverket etter ikrafttreddelsen i 2018, ifølge informanten. Samtlige respondenter gir uttrykk for at det nye sanksjonsnivået har bidratt til økt fokus i de respektive revisjonsselskapene. Det er imidlertid divergens i meningene relatert til hvor hensiktsmessig de mener gebyrkompetansen er. R4A mener at det er viktig å ha et sanksjonssystem der samfunnet tar dette alvorlig. Vi får samtidig en oppfatning av at R4A er ettergivende for at det er kommet et system for sanksjonering.

... det har funka ... Så ... da blir det vel sånn da. (R4A)

Videre uttrykker R3 at sanksjonsmulighetene er med på å opprettholde gode standarder i bransjen. R6 er enig i at sanksjonsmulighetene sannsynligvis er til stede for å sette en standard, men mener at det virker rart når omtrent ingen skal ha gjort det bra nok. Som følge av dette har respondenten en oppfatning av at standarden settes ganske høyt. R1 mener imidlertid at innføringen av gebyrkompetansen har dramatiske følger, og hva som forventes av dem som revisjonsselskaper oppfattes som “overkill.” R2 gir uttrykk for at sanksjonene bidrar til mer trykk og at man må levere “noenlunde” greit fordi det kan gjennomføres kontroller på at du har oppfylt pliktene.

Jeg sier noenlunde greit fordi at samme hvor greit du leverer, så vil det alltid være noe man kan peke på. (R2)

Respondentene er også splittet i meninger ved andre spørsmål som ble stilt om sanksjonene. Det ble blant annet spurt om hva de mente om håndhevelsen av lovverket for store versus

mindre revisjonsselskaper. R2 mener at Finanstilsynet sannsynligvis vil ha noen forventninger hos de større revisjonsselskapene hvis de store går aktivt ut og selger sine tjenester innenfor faget. Dette er noe R2 mener de selv ikke gjør. R4A oppfatter det som at de store muligens ikke blir straffet like hardt som det kan gis uttrykk for, da et mindre revisjonsselskap i deres samarbeidsgruppe også har fått forholdsmessig like stor bot. R5 hevder også at mindre revisjonsselskaper har fått mye større bøter i forhold til prosent av omsetning. R6 mener at det er mulig, men har ellers ingen formening om det. R3 er på en annen side entydig i sitt svar om at det ikke ser ut til å være mismatch i hvordan de store og mindre revisjonsselskapene bøtelegges.

Jeg føler at Finanstilsynet er tøffe uansett, med sine sanksjonsmuligheter, men klart. Å prøve og stå i forhold til virksomheten og kundene, så jeg tenker det ikke er noe mismatch. Men det føles kanskje sånn for noen. (R3)

R1, R2 og R3 er i utgangspunktet enige i at de større revisjonsselskapene bør straffes hardere. Dette begrunner R1 ved å trekke frem risikoen og omfanget av virksomheten som ligger hos de større, og at de gjerne har klienter som er mer eksponert for risiko. Imidlertid har R2 forståelse for at det kan føles voldsomt å bli straffet hardere når de større revisjonsselskapene blir avkledd slik som de blir etter tematilsynene av Finanstilsynet.

Hvis de hadde sagt at vi skal kun ha norske selskaper med norske eiere innen de og de bransjene, så hadde de ikke hatt noe risiko ... Da synes jeg det er riktig at de også må bære den byrden, når de har en verdensomspennende virksomhet og dermed risikoen for det. (R2)

4.4.2 Avskrekkelse og avdekkelse

Med økt ressursbruk avdekker også Finanstilsynet flere brudd på regelverket, forklarer informanten. På tross av sanksjonsmulighetene, oppfattes det som at respondentene er enige i at de må fullføre undersøkelses- og rapporteringsplikten dersom de først får en mistanke. Samtlige respondenter er enige i at det overhodet ikke er noen økonomiske eller andre hensyn som skal stå i veien for å rapportere. R2 forklarer at de har “risikoaversjonen i bakhodet, at det ikke finnes noen muligheter i verden for å finne på noe så dumt.” R5 trekker

frem at de ikke frykter de økonomiske konsekvensene som følger av sanksjonsmulighetene, men at de er mer opptatt av renomméet til selskapet.

Det uttrykkes videre av R4A at de heller vil rapportere enn å si opp klienten. Ifølge R3 må man ved tvil bruke interne og eksterne ressurser, og undersøke om det skjer noe ulovlig. *“Nei, en må tenke at det er en bra ting at man må bruke regelverket på en fornuftig måte.”*

Finanstilsynets informant har gitt uttrykk for at det straffes veldig strengt, men det er for at sanksjonen skal kunne ha en avskrekkende effekt. Vi ønsket å finne ut hvorvidt de mindre revisjonsselskapene opplever at det økte sanksjonsnivået har en avskrekkelseeffekt. R1 var tydelig på at man blir skremt til å ha hvitvasking høyere på agendaen, og bør bruke ressurser fordi det er muligheter for å bli plukket ut til tematilsyn og få bøter. R3 og R5 er også enige i at det har hatt en avskrekkelseeffekt, og R5 uttrykker videre at et bedre samarbeid med Finanstilsynet hadde vært hensiktsmessig. Da med et ønske og fokus fra Finanstilsynet på at revisorene skal bli bedre, heller enn at de skal bli sanksjonert.

Til tross for at R6 mener sanksjonsnivået kan fungere som en standard, mener vedkommende at det er synd om Finanstilsynet skal bruke deres gebyrkompetanse til å avskrekke revisor slik at det gjøres en tilfredsstillende jobb. Det er fordi R6 tror revisorene gjør en god jobb uavhengig av om de får refs eller ikke. *“Jeg tror ikke det (jobben som revisor gjør) er så gæli som det fremkommer (gjennom sanksjon) i utgangspunktet.”*

På spørsmål om det er rimelig å avskrekke revisor til å gjøre en tilfredsstillende jobb, mener R4B at *“vi gjør en god jobb i utgangspunktet, så det burde ikke være sånn.”* R2 gir uttrykk for at resultatene av tilsynene er nyttig når man får informasjon om hva som anses som mangel. Imidlertid mener vedkommende at økonomiske sanksjoner treffer veldig feil.

Jeg har liten sans for den type sanksjoner. Samtidig skjønner jeg at det til slutt er det eneste tilsynet føler de har da, for å skremme folk og få folk til å gjøre en ordentlig jobb.
(R2)

Ved spørsmål om blant annet den nye loven og veiledningen kan bidra til økt avdekkelse av hvitvasking, trekker noen av respondentene frem effekten av bøter. R1 og R5 tror ikke det vil hjelpe dem å avdekke mer hvitvasking. R1 mener det er fordi små og mellomstore

---

revisjonsselskaper ikke har mange tilfeller av hvitvasking. Videre mener vedkommende at de forholdene som avdekkes i deres selskap, hadde skjedd uavhengig av hvilke endringer det har vært de siste årene i forhold til bøter. R3 mener at en må tro at man avdekker mer, noe også R6 er enig i. R2 tror det er mulig at det kan avdekkes mer på sikt. Imidlertid mener R4A og B at selv om de har ført til økt oppmerksomhet vil de sannsynligvis hovedsakelig bidra til økt avdekkelse hos de selskapene som har klienter i høyrisikoland. Representantene fra revisjonsselskap 4 mener videre at de gjør det samme arbeidet, med unntak av at det er blitt mer krav til dokumentering.

4.4.3 Rimelighet i sanksjonene

Informanten fra Finanstilsynet mener at gebyrkompetansen er en hensiktsmessig måte å insentivere rapporteringspliktige til å etterleve regelverket. Med utgangspunkt i dette, ønsket vi å studere om respondentene opplevde at bøkene var rimelige og konsistente. R6 gir uttrykk for at et regelverk er et regelverk, og for mange unntak kan medføre misbruk av unntakene. Imidlertid er det uttrykt frustrasjon rundt at Finanstilsynet ikke gir andre tilbakemeldinger enn at *“det er feil, det er feil, der har du ikke gjort det bra nok.”* R2 gir uttrykk for at man bør være glad for å ikke bli plukket ut i tematisyn når man ser på rapportene fra tilsynene.

... jeg tenker at det er en forventningssprekk mellom tilsynets tro og håp om hvordan det skal fungere, og hvordan verden er der ute [...] det blir helt håpløst å fastsette et beløp. Skal det være en prosent av omsetningen, samme hva slags feil du har gjort? (R2)

Videre mener R2 at det er mulig at etterlevelsen har vært *“dårlig i våre bransjer”*, men at det er et ganske stort og omfattende lovverk med mange uklarheter. Ifølge R1 er det riktig at de ilegges bøter dersom man har identifisert risiko og det ikke er gjort noe mer rundt pliktene. Imidlertid er størrelsen på bøkene noe som absolutt kan skape reaksjoner og frustrasjoner hos mange. *“At det skal være 600 000 eller lignende, det synes jeg er en veldig alvorlig bot når du omtrent kan ta livet av et menneske. Da synes jeg det å måtte bøtelegge på 2 millioner for de største selskapene er mye. Det reagerer de store også på.”* Denne meningen deler R4A.

... det er ikke de samme verdener. Også behandler de alle helt likt (R4A).

Respondenten fra revisjonsselskap 5 forklarer at Finanstilsynet bøtelegger etter hvor mye de mener at du har spart på å ikke utføre pliktene. Videre synes R5 at boten i utgangspunktet må svi litt hvis man har brutt loven, men at det er rart å bøtelegge revisor og bank med samme krav. Samtidig mener vedkommende at grunnlaget for å utstede bøter fra tematilsynet i 2020 og 2021 for kontroll av årene 2018-2019 ikke var riktig da det ikke var en forventningsavklaring mellom Finanstilsynet og bransjen. Det begrunnes med at det på dette tidspunktet ikke var noe rundskriv, at reglene var uklare og at bransjen hadde misforstått omfanget.

R3 mener på en annen side at dersom det er et samfunnsproblem, bør de store revisjonsselskapene prioriteres. Respondenten mener imidlertid at ressursene burde stå i forhold til det.

4.5 Er revisor egnet til å avdekke hvitvasking?

Sammenlignet med andre rapporteringspliktige står revisor for en liten andel av MT-rapporteringene til Økokrim. R6 mener grunnen til at det er få rapporteringer fra revisor ikke er at de ikke ser det. Det kan derfor reises spørsmål ved hvorvidt revisors rolle faktisk er egnet til å avdekke hvitvasking. Blant momenter som har kommet frem under intervjuene i forbindelse med oppfyllelsen av dette ansvaret, er revisors stilling som “sist” i rekken av rapporteringspliktige, at det trolig foregår mer hvitvasking i bedrifter uten revisjonsplikt, bruk av standardmal og sjekklistementalitet, samt hvorvidt økt regulering fører til økt avdekking.

4.5.1 Banken, regnskapsførere og til slutt revisor

Mange av respondentene problematiserer hvilken mulighet de har for innsyn i forhold som allerede har vært gjennom transaksjoner i bank og hos regnskapsfører. At revisors svakhet er at han kommer senere på transaksjonen, ble også påpekt av informanten fra Finanstilsynet. R6 uttrykker at en eventuell hvitvasking helst skulle vært stoppet før den kommer til dem. Flere er enig i at det er andre som er i en bedre posisjon enn revisor, og R2 tenker “*at vi*

---

kommer ofte som sistemann til åstedet.”

Vi er nok en forebyggende art. [...] Hadde man styrket bankkontrollen og gitt de mer midler for å bekjempe, så tror jeg det er der kampen står. (R1)

Respondent 3 og 4A er noe mer positiv til egen rolle i kampen mot hvitvasking og ser verdien av at revisor er rapporteringspliktig selv etter at andre rapporteringspliktige har undersøkt. R3 mener *“et enda større sikkerhetsnett og andre øyne å se på i ettertid kan absolutt være med som en del av en totalpakke.”*

Hvem skal ellers ta det liksom? Det er noe med det. (R4A)

Noen av respondentene har ønsket til hvordan pliktene kunne blitt utøvet mer effektivt.

I og med at de synes dette er et så stort samfunnsproblem og gir så store bøter, så synes jeg de kunne ha åpnet litt opp for å faktisk kunne praktisere de rutinene litt mer rasjonelt. [...] Det savner jeg, en mulighet for en åpenhet i undersøkelsene, som er mer av praktisk tilfelle. [...] Vi har mye taushetsplikt. Men vi har åpninger i straffesaker og slikt, så da synes jeg at vi kunne ha lagd en åpning her. (R1)

4.5.2 Bedrifter uten revisjonsplikt

Flere kommenterte revisjonsplikten i intervjuene. R5 mener det nærmest er fritt fram i selskapene under fravalgskriteriene og at det helt sikkert skjer hvitvasking der. Selv om det er forståelse for at det er en kost/nytte vurdering fra myndighetenes side for å spare næringslivet for ressurser, antydes det at det gjerne er hos mindre selskaper revisor kunne bidratt til å avdekke hvitvasking.

Det er jeg helt sikker på. Både misligheter og hvitvasking, det er det ikke tvil om. [...] Der var det mye lugubert altså. [...] Det er veldig naivt at det (revisjonsplikten for små selskaper) forsvant, at man tror at regnskapsførerene klarer å fange opp alt. (R4A)

Jeg tror ikke de som vil planlegge hvitvasking vil velge et selskap hvor vi er revisor. For det første har vi et rykte for å være nøye og vanskelige, så her skal det være riktig. [...] Jeg tror de som gjør det (hvitvasker) i norske bedrifter velger å starte der det ikke er revisor, tross alt er det 70% av alle selskap i dag som ikke velger revisor. (R1)

Også revisors kundebase har endret seg for flere av respondentene som følge av at revisjonsplikten for små selskaper ble fjernet. R4A forteller at de har mye bedre kvalitet på kundene deres etter at revisjonsplikten forsvant. R2 tror “at revisjonsplikten gjorde at vi slipper unna mye tull. [...] Vi har ikke mange nye selskaper som har valgt revisor før de må, vi har en del som er igjen fra før plikten ble fjernet.”

Andre rapporteringspliktige slipper ikke nødvendigvis unna disse selskapene. R6 påpeker at det er “verre” tiltak i bankene, og at alle tross alt må ha en bank. R2 er enig i at bankens kundeportefølje er mer utfordrende enn revisors.

Jeg tror også det har noe å si, jeg tror bankene er mer forpliktet til å ta imot kunder av alle slag. Det er mye større risiko for at det kan være noen råtne egg i kundemassen til en bank. (R2)

4.5.3 Standardmal og sjekklitementaltet

Vi oppdaget at det var noe ulikheter blant respondentene knyttet til praktisering av standardmal og en eventuell sjekklitementaltet. Alle revisjonsselskapene med unntak av R2, benytter seg av Revisorforeningens mal som et utgangspunkt og tilpasser den etter egen virksomhet. Det gjøres årlige oppdateringer i disse selskapene.

Det har jo vært en del kritikk på at man bruker bransjemaler, men jeg ser ikke noen grunn til å ikke bruke bransjemalen hvis man tilpasser den. Det er mye gratis tekst i det. (R6)

Revisjonsselskap 2 har imidlertid ikke valgt å benytte seg av Revisorforeningens malverk, til tross for at de har fått tilgang til den. Den tilpassede malen oppdateres årlig. Det nevnes også at de baserer den virksomhetsinnrettede risikovurderingen på et matrisesystem som følger de

---

kravene som står i lovverket. Dette gjelder også vurderingen av høyrisikoland, der lister og veiledning fra lovverket og Finanstilsynet er tatt i betraktning. Ved starten av implementeringen i 2018 fikk selskapet et råd fra en ekstern sparringspartner om hvordan de skulle implementere pliktene i deres selskap.

“Tenk litt selv, er dette godt nok for dere?” Da valgte vi å gå den andre veien. (R2)

Det oppfattes gjennom responsene til R4B at det foreligger en slags sjekklitementaltet når det er økte krav til revisor, og at det dermed er en frykt for at det blir et forvrengt fokus. Med tanke på at det er mange regler som må overholdes, mener R5 at det er sannsynlig at man får en slags sjekklitementaltet. Det positive er at man blir tvunget til å tenke på ting som man ikke har gjort før, men det negative er at man bare sitter og huker av lister. Videre ytres det at hvitvaskingspliktene har bidratt til at sjekklitementalteten også har kommet inn i deres selskap. Imidlertid mener vedkommende at de står friere til å fokusere på ting de synes er viktig hos den enkelte kunden, da de ikke har det voldsomme omfanget av sjekklister som de større revisjonsselskapene har.

R1 og R4 opplever at deres revisjonsverktøy bidrar til at de kan trekke mer statistikk ut av prosessen. Det består av en spørsmålsliste for revisjonen som blant annet kan bidra til å identifisere risiko, kartlegge risikobransjer og gjennomføre ID-kontroll. R1 gir imidlertid uttrykk for at risikovurderingen er tilpasset.

Vi har ikke noen sjekklister per i dag som på en måte skaffer oss et “ja” på disse sakene ... (R1)

Ifølge R2 er implementeringen av den tekniske løsningen av stor betydning for hvor godt de praktiserer pliktene, til tross for at det har vært en omfattende prosess å komme dit de er i dag. Den tekniske løsningen gjør at de kan innhente informasjon om AML både på selskap og person gjennom internettet, og få det lagt inn i deres system. Revisjonsselskapet hevder imidlertid at risikovurderingen er noe som gjennomføres individuelt. Det nevnes også at de har månedlige oppfølginger på hvordan klientmassen utvikler seg med formål om å forsikre at alt er i orden. Videre gir R1 uttrykk for at samtlige oppdragsansvarlige er innstilt på at det skal plukkes ut klienter for utvidede kontroller. Vedkommende nevner at denne vurderingen

går på skjønn på hver enkelt kunde, hvem man ikke kjenner godt nok og hva man må være ute etter.

4.5.4 Økt regulering = økt avdekking?

Med utgangspunkt i den økte reguleringen i 2018, stilte vi samtlige respondenter spørsmål om de mener at endringene i lovgivningen og veiledningene kan bidra til økt avdekking av hvitvasking, samt om det er utfordrende med større krav til compliance samtidig som det er et press på å levere en kostnadseffektiv revisjon. Vi oppdaget at det foreligger meningsdivergens blant respondentene.

R1 mener at hvitvaskingsloven og de tilhørende veiledningene sammen med sanksjoneringsmulighetene bidrar til økt fokus, og er forebyggende ved at færre sannsynligvis vil prøve seg der revisorer og regnskapsførere er aktive. Vedkommende mener blant annet at den virksomhetsinnrettede risikovurderingen var et aspekt som var en ny tanke for dem. R6 er enig i at dette var en ny tanke, men oppfatter den som vanskelig og tror derfor at det er potensiale for forbedringer i deres rutiner knyttet til denne. R2 og R4A er også enig i at de er mer bevisst på hvitvasking. I selskapet til R2 har de implementert et system for pliktene og jobber med å gjøre dette enda bedre. R4A opplever økt bevissthet rundt om de forholder seg til en “luguber type”, men mener hvitvasking er noe som de har hatt i fokus i lang tid.

Men hvitvasking på transaksjonsnivå, det har jo vært i mange år. Det er jo på en måte, det har jeg egentlig hatt i hodet. (R4A)

Ifølge R1 vil ikke nødvendigvis økt regulering hjelpe dem med å avdekke mer hvitvasking, selv om veiledningen hadde hatt flere eksempler. Det forklares med at vedkommende ikke tror de er attraktive for å bli utnyttet for hvitvasking eller at det forekommer i deres kundeportefølje. Imidlertid mener R1 at det ikke ønskes endringer i loven, men i premissene. Det påpekes at vi allerede har banken som et hvitvaskingsforsvar, og at det dermed burde vært tilrettelagt for å ha en dialog med dem slik at merarbeidet ble redusert.

R3 mener på en annen side at loven sammen med veiledningene kan bidra til økt avdekking,

men at man i hovedsak kan komme i mål ved å bruke interne og eksterne ressurser og muligheter. Vedkommende opplever at man kan finne svar på det man lurer på i praksis. R2 er også enig i at det kan bidra til økt avdekkelse, men tror det blir på lang sikt. R2 og R3 er mer positive til at flere eksempler i veiledningen kan være til hjelp for dem, men R2 og R6 viser også til et ønske om å få ytterligere informasjon om utvidede kundetiltak.

Det oppfattes som at R3 har et generelt inntrykk av at det ikke er utfordrende å levere en kostnadseffektiv revisjon med økte krav til compliance. Vi oppfatter også at dette sammenfaller med hva R6 har gitt uttrykk for, men vedkommende påpeker at *“det er jo prispress i bransjen, og det er jo ingen andre å skyldes det på, enn bransjen selv. Så det skal ikke Finanstilsynet få skylden for.”*

Respondentene fra revisjonsselskap 4 gir uttrykk for frustrasjon når det gjelder hvitvaskingsloven. R4A mener at loven er diffus, tung og lang. Vedkommende mener å ha brukt mye tid på å sette seg inn i loven og forskriftene. *“Det er liksom veldig firkantet. Jeg tror jeg aldri har, det er en av de mest firkanta reglene jeg har møtt på en måte, hvitvaskingsgreia.”* R4B deler den samme frustrasjonen. R2 er tydelig på at det kan være en utfordring for mindre revisjonsselskaper når man skal overholde så mange lover og regler.

Som revisor må du godta at det er noen som kommer med flere og flere ting, det blir ikke færre eller enklere ... Det er et misforhold her, mellom forventning blant kundemassen om effektiv og besparende revisjon, og alt som egentlig skal dokumenteres, det kan det ikke være tvil om. Det er jeg ganske sikker på. (R2)

R4A er i likhet med R2 enig i at det er motstridende og at det er tidkrevende. R5 mener det er utfordrende å levere en kostnadseffektiv revisjon og ha økte krav til compliance. Revisjonsselskapet bruker mye tid på ting som de kanskje ikke synes er like nyttige fordi de er påkrevd å gjøre det. Flere meddeler videre en frykt over hvorvidt de økte kravene til revisor faktisk bidrar til at man gjør et grundigere arbeid i revisjonen, og en av de uttrykker

Nå er det så mange ting vi må gjøre, krysse av på de rette kryssene, at du til slutt mister poenget ... Det er viktigere at du går gjennom ting.

4.6 Oppsummering av sentrale empiriske funn

Videre følger to tabeller med oversikt over gjennomgåtte temaer i empirien. Tabell 3 illustrerer hvilke momenter det er konsensus om blant respondentene. Tabell 4 viser tilsvarende momenter der det er divergens i oppfatningene.

	Kunnskap og ressurser	Klientstruktur- og forhold	Koster det mer enn det smaker?	Sanksjonsnivå	Er revisor egnet til å avdekke hvitvasking?
Konsensus	<ul style="list-style-type: none"> - Revisor har generelt kunnskap til å oppfylle pliktene - Det er fint å ha noen å diskutere problemstillinger med - Finanstilsynet har vært dårlig på veiledning og kommunikasjon 	<ul style="list-style-type: none"> - Økt hvitvaskingsrisiko hos de større enn mindre revisjonsselskapene grunnet ulik klientstruktur - Revisor vil rapportere hvis mistanken ikke avkrefte, på tross av økt avskrekkelsesnivå 	<ul style="list-style-type: none"> - Revisjonsselskapene bruker mer ressurser på AML arbeid etter 2018 - Det er vanskelig å vite hva som er godt nok - Mener tiltakene ikke går på bekostning av den tradisjonelle revisjonen - Revisjonsselskapene tar merkostnadene hovedsakelig på egen kappe - Revisor følger opp mistanken uavhengig av myndighetenes oppfølging av rapportering 	<ul style="list-style-type: none"> - Økt oppmerksomhet og avskrekkelse av økt sanksjonsnivå - Revisor har integritet og det foreligger ingen hensyn som skal stå i veien for rapportering 	<ul style="list-style-type: none"> - Revisor kommer ikke først til åstedet - Mener det ligger mer risiko hos bedrifter uten revisjonsplikt - Mal for risikovurdering må tilpasses individuelt, selv med revisjonsverktøy - Økte plikter har bidratt til økt fokus

Tabell 3: Oppsummering av sentrale empiriske funn – konsensus

	Kunnskap og ressurser	Klientstruktur- og forhold	Koster det mer enn det smaker?	Sanksjonsnivå	Er revisor egnet til å avdekke hvitvasking?
Divergens	<ul style="list-style-type: none"> - Om finansering gir mer vanntette systemer - Om samtlige ansatte har den fulle kompetansen som skal til for å se mønstrene - Andel av erfarne og nyansatte - Om ny veiledning vil øke kunnskapsnivået 	<ul style="list-style-type: none"> - Anerkjennelse av- og antall kunder med hvitvaskingsrisiko i porteføljen - Om den profesjonelle skepsisen kan påvirkes av klientforholdet - Om styrker og svakheter ved langvarig klientforhold 	<ul style="list-style-type: none"> - Om mislighets- og hvitvaskingsrisiko kan knyttes sammen - Om nytteverdien i forhold til om revisor er egnet til å forebygge og avdekke hvitvasking - Om det skapes dobbeltarbeid 	<ul style="list-style-type: none"> - Om sanksjonene er forholdsmessig og hensiktsmessig som et virkemiddel - Om sanksjonsmulighetene vil bidra til økt avdekkelse av hvitvasking - Om sanksjonering og grunnlag samt fastsettelse av beløp er rimelig 	<ul style="list-style-type: none"> - Rollens nytteverdi for forebyggelse og avdekkelse - Om konkret veiledning vil forbedre etterlevelsen - Om sjekklistermentalitet er til stede - Om økte krav til compliance kombinert med kostnadseffektiv revisjon er utfordrende

Tabell 4: Oppsummering av sentrale empiriske funn – divergens

5. Diskusjon

I denne masteroppgaven søker vi å besvare forskningsspørsmålet: *Hvordan opplever mindre revisjonsselskaper at hvitvaskingsregelverket bidrar til å oppfylle samfunnets forventninger som følger av pliktene i den nye loven?* I første-ordens analysen over presenterte vi relevante sitater og momenter fra intervjuene uten noen videre tolkning. Kapittel fem vil dermed inneholde vår andre-ordens analyse, i lys av relevant teori og litteratur presentert i kapittel to. I følgende del analyserer vi de empiriske funnene inndelt etter vår utvidelse av Zimbelman et al. (2015) sitt rammeverk presentert i andre kapittel. Respondentenes opplevelser analyseres dermed etter institusjonelle faktorer, opplæring, kunnskap og erfaring, samt revisors insentiver. Avslutningsvis diskuteres pliktene opp mot lovens formål og revisor fra et samfunnsperspektiv.

5.1 Institusjonelle faktorer

5.1.1 Utydelig veiledning

Informanten fra Finanstilsynet hevder det kan tenkes at mange ikke har tatt innover seg hvor omfattende og krevende det er å etterleve regelverket. I tråd med Norton (2018), mener samtlige av våre respondenter at veiledning fra fagorganene er nødvendig for å definere vilkår. Veiledningene fra Finanstilsynet er ifølge Axelsen (2020) utarbeidet for å tydeliggjøre forventningene til de rapporteringspliktige. Våre empiriske funn tilsier imidlertid at revisorene ikke opplever at veiledningene bidrar til en slik forventningsavklaring som var intensjonen fra myndighetenes side.

Norton (2018) presiserer at større tilgang til data om typologier og røde flagg kan hjelpe revisor med å identifisere mistanker. Overført til hvitvaskingsarbeidet kan dette innebære mer konkret veiledning og eksempler revisor kan se hen til. På tross av at revisorene i vår studie mener veiledning generelt sett er positivt, finner vi likevel at slik konkret veiledning oppleves å ha begrenset nytte for revisorene. Bakgrunnen er en kombinasjon av manglende tiltro til at Finanstilsynet vil klare å komme med konkrete eksempler, og tiltro til egen evne til å allerede være klar over de eventuelle eksemplene tilsynet kommer med.

Som bakgrunn for publiseringen av tilsynsrapportene peker informanten fra Finanstilsynet på en læringseffekt. Også her peker empirien vår i forskjellige retninger, og tyder på at rapportene først og fremst har en læringseffekt dersom de publiseres relativt raskt etter tilsyn slik at de representerer de faktiske forhold på nåværende tidspunkt. Dette er positivt både for de som skal justere seg etter forventningene som fremkommer av rapporten, men også for de som er omtalt i rapporten fordi de ikke opplever å bli “hengt ut” av tilsynet i lang tid etter endringene ble påpekt. Når 19 av 22 utvalgte regnskaps- og revisjonsforetak får overtredelsesgebyr for svakheter i rutinene (Finanstilsynet, 2021b), indikerer det et utbredt forventningsbrudd mellom revisorenes oppfattede ansvar gjennom egen tolkning av lovverket og Finanstilsynets krav. Forventningsbruddet får støtte i empirien fordi revisorene er usikre på hvor langt det er nødvendig å gå, og at det kan oppleves som at tilsynet sanksjonerer skjønnsmessige vurderinger, som er en nødvendig del av revisors rolle.

Dersom Finanstilsynet likevel lykkes i å kommunisere forventningene sine bedre i den nye veiledningen samtidig som tilsyn publiseres løpende, vil det sannsynligvis kunne påvirke etterlevelsen positivt slik at formålet om å bidra til å forebygge og avdekke hvitvasking, bedre kan oppfylles av revisor. Om rapporteringspliktige kontakter Finanstilsynet for veiledning, bør det også være mulig å få gode begrunnelser for å skape forståelse av hvilke forventninger som er lagt til grunn. Gode og konkrete forklaringer i tilsynsrapportene kan også bidra til bedre kunnskap om hva som kreves av revisorene. Denne forventningsavklaringen er et viktig virkemiddel for at myndighetene skal kunne ha tillit til revisor og andre rapporteringspliktige for deres etterretning (Norton, 2018).

5.1.2 På bekostning av tradisjonell revisjon?

Det er konsensus om at økte plikter har bidratt til et økt fokus på hvitvaskingsområdet, og at dette i utgangspunktet er positivt. Dette på tross av at en av respondentene uttrykket frustrasjon over et fokus som opplevdes noe unødvendig i forhold til andre nasjonale kriminalitetsproblemer som kunne vært høyere prioritert. Revisors rolle i den tradisjonelle revisjonen har ikke blitt nedprioritert av implementeringen av det nye regelverket, etter våre empiriske funn. Dette står i kontrast til proposisjonen fra Finansdepartementet til Stortinget, der BDO ga uttrykk for at det kan oppstå tvil rundt hvorvidt å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet har høyere prioritet enn andre formål ved revisjonen

(Finansdepartementet, 2019-2020).

Endringen i ordbruken fra transaksjoner til forhold, som resulterer i en vurdering av kundens atferd generelt (Advokatfirmaet Brækhus, 2018), kan ha påvirkning på gjennomføringen av revisjonen. Likevel har ingen av våre respondenter merket reaksjoner i særlig grad fra sine klienter på dette. Noen sier de alltid har vært nøye og grundig i rollen som revisor, hvilket kan støtte oppunder Jorstad og Haalands argument (2014) om at kundene til mindre revisjonsselskap forventer mer detaljfokus fra revisor. Andre viser til at kundene har blitt vant til hvitvaskingstiltak gjennom banken og andre rapporteringspliktige. Slikt sett indikerer dette at samfunnet har tilpasset seg og akseptert implikasjonene av det nye regelverket, hvilket kan gjøre det enklere for revisor å etterleve pliktene mest mulig effektivt.

Våre empiriske funn tyder på at mislighets- og hvitvaskingsrisiko knyttes ulikt sammen av de forskjellige revisjonsselskapene. Noen utnytter synergiene fra de to risikoene, slik det ble foreslått av informanten fra Finanstilsynet. Når også de lovfestede aksept- og fortsettelsesvurderingene trekkes frem som nyttig innsikt til vurderingen av risiko for hvitvasking, kan det argumenteres for at en viss løpende oppfølging av hvitvaskingsrisikoen skjer i løpet av den tradisjonelle revisjonen. At ulike deler av den tradisjonelle revisjonen kan sette revisor i stand til å bidra til å forebygge hvitvasking, kan indikere at revisor kan være egnet til å inneha ansvaret som følger med rollen som rapporteringspliktig. Slikt sett kan det tyde på at Stewart (1957) argumenterer rett i at eventuell forebyggelse og avdekkelse av "*fraud*" oppstår naturlig i revisjonen, ikke utenfor som et eget formål. Likevel holder noen av selskapene risikoene adskilt, hvilket kan medføre merarbeid. Det oppstår dermed spørsmål om brukernes forventninger til den tradisjonelle revisjonen fremdeles kan oppfylles.

Som beskrevet av Naheem (2020) kan revisor havne i en dobbel agentrolle, som følge av forventningene som oppstår gjennom de nye lovendringene. Dette fordi hans rolle primært skal redusere interessekonflikten som kan oppstå mellom selskapets ledelse og eiere. Økte lovkrav skaper også forventninger fra myndighetene, samtidig som revisor skal levere en kostnadseffektiv revisjon. Vår empiri tyder på at revisorene forholder seg ulikt til disse motstridende forventningene. Der noen er helt tydelige på at det er en mismatch, og at det således foreligger et forventningsgap som beskrevet av Enofe (2013), er andre opptatt av å tilpasse seg forventningene. Flint (1971) påpeker viktigheten av å være dynamisk i rollen

---

som revisor, og empirien vår kan tyde på at enkelte revisorer har lettere for å justere seg for å møte nye sosiale behov i større grad enn andre. Muligens kan dette være relatert til hvilken nytteverdi de selv mener rollen som revisor har i forebyggelsen og avdekkelsen av hvitvasking.

5.1.3 Standardmal og sjekklistermentalitet

I litteraturen presenterte vi tematisyn gjennomført av Finanstilsynet, der det kom frem at mange revisjonsbedrifter er tilfredse med å levere et standardisert dokument for risikovurderingen (Bauer, 2021). Vi finner imidlertid konsensus i vår empiri om at en individuelt tilpasset risikovurdering er nødvendig. På tross av at respondentene bruker revisjonsverktøy som hjelp i utarbeidelsen av vurderingen, er samtlige klar over at vurderingen skal være virksomhetsinnrettet, og kjenner seg således ikke igjen i uttalelsen fra tematisynene. En av respondentene trekker frem *“mye gratis tekst”* som et argument for å ta utgangspunkt i malene. Dette kan indikere en viss form for manglende forståelse av tilpasningene som er nødvendig, likevel presiseres det at forutsetningen for å bruke malene som utgangspunkt i selskapet er at de tilpasses hver enkelt kunde. Å anvende standardmalene kan sannsynligvis spare selskapene for ressurser. Formålet med vurderingen er at relevante og konkrete risikoer skal fanges opp. Siden alle respondentselskapene gjør egne tilpasninger, syntes det å være tilrettelagt for at evnen til å oppdage risikoene er til stede.

Flere argumenterer for at de stort sett gjør det samme nå, som før innføringen av hvitvaskingsloven i 2018. Slikt sett kan det argumenteres i retning av Stewarts utsagn (1957) om at forebyggelse og avdekkelse av *“fraud”* er et slags tilfeldig resultat av den vanlige revisjonen og ikke oppfattet som et formål med revisorrollen i seg selv. Hvitvasking oppleves heller ikke som noe nytt for respondentene.

At det har blitt en økning i de formaliserte pliktene, vil bety mer dokumentasjonsarbeid. En viss sjekklistermentalitet vil derfor kanskje ikke være unaturlig. Problemet med dette kan ifølge Kultorp (2020) være at kvaliteten av risikovurderingen svekkes. Det er divergens i empirien på hvorvidt en slik sjekklistermentalitet eksisterer. Noen er tydelige på at de ikke bruker sjekklister, mens andre er mer åpne for at mentaliteten kan ha blitt påvirket av de økte dokumentasjonskravene. Dette er i tråd med det Norton (2018) poengterte om at revisor kan

bli for fiksert på å generere indikatorer for byråkratisk etterlevelse fremfor å fokusere på det profesjonelle skjønnet. Et slikt uheldig fokus kan tilsløre formålet med risikovurderingene. Dersom forventningene fra myndighetene bidrar til at det skapes dobbeltarbeid for revisor, kan det forsterke sjekklistermentaliteten. At dobbeltarbeid skapes, er det imidlertid bare begrenset støtte for i empirien.

Selv om respondentene uttrykker at de har tilfredsstillende rutiner for mistanker om hvitvasking, nevner ikke flertallet risikoen for å bli utnyttet for hvitvasking gjennom egen virksomhet. Anerkjennelsen av at hvitvasking skjer i deres virksomhet ser dermed ut til å være noe lav i forhold til hva informanten gir uttrykk for at Finanstilsynet forventer. Dette er oppsiktsvekkende da den virksomhetsinnrettede risikovurderingen er en av de viktigste forpliktelsene på antihvitvask. Økte plikter har bidratt til at det forventes økt dokumentasjon i den tradisjonelle revisjonen. Som en konsekvens kan dette ha undergravd viktigheten av å forstå og gjennomføre denne vurderingen på en tilfredsstillende måte slik at revisors aktsomhet tilknyttet hvitvasking har blitt påvirket. Således er det rimelig å anta at det foreligger et gap mellom formålet uttrykt gjennom Finanstilsynets forventninger og utøvelsen av pliktene i de mindre revisjonsselskapene.

5.1.4 Revisor som sist i rekken og bedrifter uten revisjonsplikt

Politidirektoratet skriver i sin nasjonale risikovurdering (2020) at det kan vanskeliggjøre avdekkelsen at revisor normalt kommer inn i bildet etter eventuelle hvitvaskingstransaksjoner allerede har funnet sted. Dette poenget har bred empirisk støtte. At revisor ikke er i den beste posisjonen til å avdekke hvitvasking, betyr imidlertid ikke at det er unødvendig at han har rollen som rapporteringspliktig. På tross av påstander om dobbeltarbeid, kan revisor i sin posisjon ha mulighet til å bidra til å forebygge hvitvasking fordi man er klar over at enda et sett med øyne ser over forholdene slik at hvitvaskerne kan avskrekkes. Likevel finner vi støtte for Nortons argument (2018), om at det ikke er tilrettelagt godt nok for forskjeller mellom de ulike rapporteringspliktige og hvilke muligheter de har i utøvelsen av sine profesjoner.

Funnene i empirien tyder på at revisorene savner tilpasninger til de mindre revisjonsselskapene, hvilket harmonerer med at lovverket i utgangspunktet ble utarbeidet for

---

finansiell virksomhet (Jakobsen, 2021). Det ble hevdet at det ikke er på grunn av at revisor ikke ser hvitvaskingen at det ikke avdekkes mer av revisor. Dette kan stille spørsmålstegn ved nytten av rollen og pliktene revisor har i avdekkelsen av hvitvasking, sammenlignet med for eksempel mulighetene bankene har. Gjennomgående i intervjuene etterlyses en bedre kommunikasjon både mellom rapporteringspliktige og med Finanstilsynet, hvilket kan indikere at en annen arbeidsmåte kunne vært mer hensiktsmessig for revisorrollen i forsøk på å oppnå formålet om å bidra til å forebygge og avdekke hvitvasking.

Nordisk forskning tyder på at det foreligger betydelig større risiko for hvitvasking i bedrifter som ikke har revisor (Andersen, 2019; Revisorforeningen, 2016). Vi finner bred støtte i empirien for denne bekymringen. At myndighetene har foreslått å øke terskelverdiene ytterligere (Strøm-Andresen, 2021), kan påvirke revisorenes tiltro til institusjonenes vurderinger, på tross av at det er forståelse for kost/nytte perspektivet som ligger til grunn. Forventningene til hvilken rolle revisor skal oppfylle og hvilke plikter som må utføres, kan oppfattes meningsløse når han ikke settes i en posisjon som er egnet til å bidra til formålet fordi de minste og sannsynligvis mest risikable kundene forsvinner.

5.2 Opplæring, kunnskap og erfaring

5.2.1 Opplæring

Loven krever kontinuerlig etterutdanning, jf. revl. § 5-1. Empirien vår tyder på at slik oppdatering av kunnskap anses nyttig av revisorene. Dette er også et viktig ledd i å møte samfunnets nye krav slik Flint (1971) beskriver. Likevel kan det være utfordrende å oppfylle en slik dynamisk rolle, når det er uklart hvilke forventninger som stilles til den. På tross av at selskapene i studien har gode opplæringsrutiner, er det ikke sikkert det gjør de bedre egnet til å forebygge og avdekke hvitvasking, følger vi Bazerman et al. (2002) sine argumenter. Forfatterne mener opplæringen må inkludere en forståelse av ubevisste skjevheter i prosesseringen av informasjon hos revisor. Dette for å sette han i bedre stand til å avdekke misligheter.

Likevel må opplæringskravene kunne problematiseres i lys av hva som egentlig er revisors rolle og formålet med revisjonen. Revisor skal først og fremst sikre ekstern legitimitet av

regnskapet, men hans funksjon som tillitsperson har gjort det hensiktsmessig å pålegge rollen hans ytterligere plikter. At revisorstudiet og etterfølgende opplæring skal sette revisor i stand til å fungere som en slags politimann slik Norton (2018) beskriver, er neppe rimelig.

5.2.2 Kunnskap og ressurser

I teorien problematiserte vi hvorvidt manglende kunnskap og ressurser kunne begrense mindre revisjonsselskapers evne til å forebygge og avdekke hvitvasking. Her fremkommer det imidlertid tydelig i empirien at selskapene ikke mener kunnskaps- eller ressursmangel hindrer de i å oppfylle sin rolle. Den oligopolistiske situasjonen som kan oppstå (Eilifsen et al., 2013, s. 34), kan muligens bidra til at de mindre selskapene ikke får kunnskapen om de større, kompliserte strukturene. Dette bekreftes empirisk da ingen av selskapene er særlig involvert i det internasjonale markedet. Likevel peker flere på at den lokale kjennskapen kan gi de bedre muligheter til å oppdage mistenkelige forhold hos kunden, slik Louis (2005) og Lawrence et al. (2010) argumenterer for.

I tråd med Revisorforeningen (2021b), tilsier vår empiri at revisorene har forsøkt å oppfylle de forventningene de har oppfattet at stilles til deres rolle. Politidirektoratet (2020) hevdet i sin nasjonale risikovurdering at det er mangel på kunnskap om at oppdragsgivere i enkelte bransjer kan utgjøre en trussel. Våre empiriske funn tilsier imidlertid at revisjonsselskapene har justert risikoen basert på indikatorlisten for bransjer med høy risiko. Ifølge Grimstad (2020) er det likevel ikke slik at det betyr at revisorene vet hvordan de etterfølgende pliktene må utføres, noe som støttes i empirien da det foreligger noe usikkerhet rundt hvilke plikter som oppstår ved forhøyet risiko. Bakgrunnen oppfattes å være manglende forventningsavklaring fra myndighetenes side. Nåværende veiledning til hvitvaskingsregelverket oppleves ikke som et kunnskapsbidrag i særlig grad.

Det er empirisk konsensus om at de økte pliktene har ført til økt ressursbruk på AML-arbeid i revisjonsselskapene for å tilpasse seg de nye forventningene. Dette er i tråd med situasjonen for bankene slik hvitvaskingsansvarlig i DNB-konsernet fastslo (Bach, 2019). Noen av respondentene mener at de ofte kan bruke mer tid enn estimert for å overholde pliktene sine. Dette samsvarer med revisor Hans Olav Sekkeseters bekymring om at overforsiktighet kan føre til uproporsjonal tidsbruk (Kultorp, 2020).

I hovedsak tar også samtlige respondenter merkostnadene på egen kappe, hvilket kan sette spørsmålstegn ved hvorvidt økt finansieringsstøtte ville bidratt til bedre muligheter for revisjonsselskapene til å oppnå formålet med loven i større grad. På det sistnevnte punktet spriker empirien vår. På tross av at noen hevder finansiering kan gi mer vanntette systemer, er flertallet samstemt om at penger ikke er løsningen. Økt finansiering vil ikke gi en bedre rolleforståelse. Likevel nevnes effektiviseringen og mulighetene som digitale verktøy gir, samtidig som ingen av selskapene har utviklet slike verktøy på egenhånd. Vi ser at fem av våre respondenter bruker det samme revisjonsverktøyet, hvilket samsvarer med hva Hermansen og Aker (2019) fant i sin masteroppgave der ingen av deres respondenter fra små og mellomstore revisjonsselskaper hadde planer om å utvikle egne verktøy for digitalisering på grunn av ressursmangel.

På tross av at tyngde i form av en fagavdeling mangler hos de aller fleste av respondentselskapene, ser det ut til at det å ha noen å diskutere problemstillinger med er nøkkelen for å utøve sin rolle som rapporteringspliktig godt nok. Her kan situasjonen for revisorene som driver enkeltpersonforetak problematiseres, da våre selskaper tross alt ikke er blant de minste i landet. Implementering av en fagavdeling vil uansett være svært kostbart, og ressursbruken vil neppe rettferdiggjøres av forventningene som rimeligvis kan stilles til revisorene. Igjen må vi se hen til revisors rolle som sikrer av eksternt legitimitet av regnskapet. Revisor er god på å dokumentere og kontrollere, men innenfor visse rammer av ressurs- og tidsbruk (Kultorp, 2020). Revisjonsselskapene opererer dessuten i et konkurranseutsatt marked (Eilifsen et al., 2013, s. 34), og kunnskapen deres skal gi muligheter for inntjening til selskapet. Den skal ikke primært tjene til Finanstilsynets formål.

5.2.3 Erfaring

Norton (2018) argumenterer for at revisor, med noen få unntak, ikke har erfaring med å bedrive håndhevelse av lovverket eller til å drive etterforskningsarbeid. Zimbelman et al. (2015) argumenterer også for at misligheter forekommer såpass sjelden at revisor ikke får nok trening slik at han opparbeider seg erfaringen til å oppdage de. Blant respondentene ble det gitt uttrykk for at slik erfaring mangler hos revisorene, særlig hos de ferskeste i selskapet som muligens ikke har den fulle kunnskapen og erfaringen som skal til for å se mønstrene.

Vi antydte i teorien at på grunn av at de fleste nyutdannede havner i de største revisjonsselskapene (RevRegn, 2018), består arbeidsstyrken til de mindre selskapene hovedsakelig av erfarne revisorer. Vår empiri bekrefter dette. Blant våre respondenter var det bare et av selskapene som aktivt valgte å ansette nyutdannede. Flertallet rekrutterer altså erfarne revisorer, og hadde samtidig lav turnover i selskapet, som kan stå i kontrast til de større selskapene der de ansatte i større grad skifter jobb (Kvadsheim, 2019). Selskapet som hadde høyest andel nyutdannede, var det klart største selskapet blant de vi intervjuet. Det ser altså ut til at de mindre revisjonsselskapene opparbeider seg en svært erfaren arbeidsstyrke som bidrar til kontinuitet. Dette kan igjen sette de ansatte bedre i stand til å oppfylle samfunnets forventninger om å bidra til å forebygge og avdekke hvitvasking, fordi de får god kjennskap til selskapets kunder og rutiner.

5.3 Revisors insentiver

5.3.1 Klientstruktur

Vi finner at revisjonsselskapene har ulikt antall av internasjonale klienter i deres portefølje og oppfatter ulik grad av hvitvaskingsrisiko. Politidirektoratets risikovurdering (2020) påpeker at større revisjonsvirksomheter med et internasjonalt nettverk er utsatt for å bli involvert i multinasjonale hvitvaskingsoperasjoner. Det er empirisk konsensus om at hvitvaskingsrisikoen i større grad foreligger hos de større revisjonsselskapene på grunn av at de har ulik kundesammensetning, flere klienter i høyrisikoland og større oppdrag i deres portefølje. Samtidig er det også uttrykt meninger som sammenfaller med det Ekobrottsmyndigheten (2016) fant om økt risiko for at et selskap kan bli brukt som et verktøy for kriminelle handlinger når det ikke har revisor. Gitt den reduserte hvitvaskingsrisikoen de mindre revisjonsselskapene mener å ha i deres portefølje, gir flere uttrykk for at deres rolle ikke er den best egnede for å bidra til formålet om å forebygge og avdekke hvitvasking.

Tidligere forskning (Deangelo, 1981; Waage, 2020) argumenterer for at revisorer kan ha blitt insentivert til å levere revisjon av lavere kvalitet etter at mindre revisjonsselskaper, som følge av at revisjonsplikten for små selskaper forsvant, mistet mange kunder. Basert på

---

opplysningene i intervjuene er det ingen som nevner interessekonflikt mellom revisor og klient som et forhold som kan påvirke revisors profesjonelle skepsis, slik Norton (2018) gjør. Noen av respondentene mener de er ekstra varsomme med å ha klienter med høyere risiko for hvitvasking, mens en annen mener det er viktigere å ha en portefølje med lavere risiko enn å frykte å miste kunder. Disse opplysningene tyder dermed på at det foreligger divergens med Deangelo og Norton sine argumenter. Til tross for at representantene oppfattes å ha en rasjonell atferd mot potensielle høyrisikokunder, er det ikke unaturlig å tenke at revisor i visse tilfeller undergraver uavhengigheten ved sin rolle for at kundeforholdet skal vedvare, som beskrevet av Bazerman et al. (2002). Revisorene driver en profittmotivert virksomhet der lønnsomheten er avhengig av tillit og et godt forhold til klienten. Selv om dette ikke nødvendigvis har blitt nevnt eller avdekket i intervjuene, er det mulig at slike avveininger foreligger underbevisst hos revisor.

I tråd med Lawrence et al. (2010) sine funn, tyder opplysninger fra flere av respondentene på at lokal kunnskap og langvarig klientforhold gir de mindre revisjonsselskapene et bedre utgangspunkt for å oppdage uregelmessigheter hos kunden. Et slikt forhold åpner for spissere revisjon og økt åpenhet. Det er empirisk enighet i at respondentene har moralsk integritet til å utøve deres plikter etter hvitvaskingsloven. Dersom en mistanke ikke kan avkrefte, vil revisorene rapportere til Økokrim, uavhengig av det økte avskrekkelsesnivået. Disse opplysningene strider mot Asbjørn Nygård sitt eksempel på risiko i artikkelen fra Revisjon og Regnskap (2022), som argumenterer for at nærhet til kunder kan øke sårbarheten til å ikke utføre samtlige plikter i hvitvaskingsloven. Imidlertid nevner noen av respondentene at et lenger klientforhold kan føre til at de skjønsmessige vurderingene påvirkes av forutinntatthet, slik Bazerman et al. (2002) også hevder. Etersom revisor har en rolle som allmennhetens tillitsperson og det å avsløre avvik i sine plikter ikke vil komme vedkommende til gode, kan det muligens i praksis oppstå unntakstilfeller der vedkommende likevel ville ha vurdert unnlattelse av rapportering for å opprettholde kundeforholdet.

5.3.2 Manglende oppfølging

Tall fra Økokrims nettside er i tråd med tidligere litteratur (Norton, 2018; Økokrim, n.d.), om at økte krav i regelverket har bidratt til økt antall rapporteringer blant rapporteringspliktige, og at dette har ført til at myndighetene sliter med å følge opp og

etterforske mistankene. I motsetning til Beckers teori (1974), tyder våre empiriske funn på at manglende oppfølging fra Økokrim ikke påvirker revisors vilje til å rapportere mistanker om hvitvasking. Dette kan skyldes at økte krav og sanksjonsnivå har ført til økt aktsomhet og prioritering i revisjonsselskapene for å etterleve hvitvaskingspliktene. Imidlertid opplever samtlige respondenter at manglende oppfølging fra en bredere kontekst er frustrerende og at deres bidrag fører til mer skrivebordsarbeid enn reelle resultater. Dette fordi respondentene mener deres muligheter for å avdekke hvitvasking og bli fulgt opp er begrenset, slik at de utvidende oppgavene som revisor er pålagt ikke gir en økt nytteverdi. Det er dermed ikke umulig å tenke seg at revisor oppfatter kritikken om den lave rapporteringsandelen som uberettiget når den totale nytteverdien oppleves å være lav.

Flertallet av respondentene har også uttrykt frustrasjon om at Finanstilsynet og Økokrim ikke viser til konkrete tall på hvor mange saker som følges opp. Noen respondenter opplever at det foreligger spesifikke mangler i håndhevelsen og håndteringen til Finanstilsynet, blant annet at det er manglende utdypning i de påpekte feilene fra de tidligere tematilsynsrapportene. Lite konkrete tilbakemeldinger kan påvirke motivasjonen. I samsvar med teorien (Norton, 2018; Økokrim, n.d.), indikerer responsene fra intervjuene at myndighetene sliter med oppfølgingen. I lys av dette er det rimelig å stille spørsmålsteget ved hvorvidt revisors motivasjon og insentiver til å utøve pliktene kan påvirkes som følge av manglende oppfølging.

5.3.3 Sanksjonsnivå

Med unntak av en respondent, oppfatter samtlige respondenter at bøtene er avskrekkende til å ha hvitvasking høyere på agendaen. Den siste respondenten oppfatter tap av rykte som verre enn selve boten, noe som har sammenheng med at revisor har betydelig omdømmekapital i sin rolle som gatekeeper (Coffee Jr, 2001). Dette er i tråd med Zimbelman et al. (2015) sine eksempler på finansielle og ikke-finansielle pressfaktorer som kan påvirke revisors insentiver. På tross av sanksjonene innført i 2018, tyder opplysningene fra intervjuene på at respondentene har moralsk integritet til å utøve pliktene sine. Noen trekker frem at dette kan være med på å opprettholde gode standarder i bransjen. Det foreligger likevel noe divergens i hvorvidt respondentene mener at økt sanksjonsnivå kan bidra til økt avdekkelse av hvitvasking. Når samtlige foretak som ble plukket ut i

---

tematilsynet 2020-2021 fikk kritikk for etterlevelsen og de mindre revisjonsselskapene dessuten oppfatter å ha begrensede muligheter for å avdekke hvitvasking, kan det oppstå tvil om bøter er en riktig måte å tydeliggjøre tilsynets forventninger på.

Opplysninger fra noen respondenter tyder på at det er nødvendig å ha bøter som er avskrekkende dersom plikter ikke blir overholdt, men at bøtenes størrelser kan skape frustrasjon blant annet fordi det er utfordrende å fastsette et rimelig beløp. Beckers forslag (1974) til fastsettelse av bøter er problematisk fordi det krever et forutsigbart håndhevelsessystem. De fleste respondentene opplever ofte at sanksjonene ikke bidrar til å tydeliggjøre Finanstilsynets forventninger til utøvelsen av pliktene. I henhold til lovverket skal bøkene fastsettes forholdsmessig basert på selskapets størrelse jf. hvvl. § 49 (4). Noen respondenter hevder imidlertid at mindre revisjonsselskaper har fått forholdsmessig større bøter fra de siste tematilsynene enn det de mener lovverket åpner for. Det kan dermed tenkes at det hadde vært fordelaktig for alle parter om forventningene hadde blitt avklart tydeligere gjennom sanksjonering og bedre kommunikasjon, og følgelig bidratt til et sosialt akseptert forhold mellom begått lovbrudd og ilagt straff, slik Sandmo (1993) hevder.

På tross av at overtredelsesgebyr skal ha en allmennpreventiv virkning (Finanstilsynet, 2021c) og respondentene har forståelse for at deres rolle krever at de påtar seg disse pliktene, kan myndighetenes håndhevelse oppfattes å være noe overbelastende for revisorene. Revisorene gjennomfører en tradisjonell revisjon, noe som allerede krever høy integritet og sikring av legitimitet av det finansielle regnskapet. Dessuten kontrolleres de av andre kvalitetskontrollører (Revisorforeningen, n.d.). Gitt de mindre revisjonsselskapenes muligheter til å forebygge og avdekke hvitvasking, er det naturlig å være kritisk til om det er rimelig av myndighetene å utvide pliktene og sanksjonere slik de gjør på grunn av revisors rolle som samfunnets tillitsperson. Som en konsekvens av dette kan det oppstå muligheter for at det blir et forvrengt fokus mot å oppfylle dokumentasjonskravet. I så fall, kan potensielle påvirkninger på revisors insentiver lede til at målet med sanksjoner ikke oppnås, hvilket er å avskrekke og avdekke.

5.4 Bidrar et eksisterende samfunnsproblem til et nytt samfunnsproblem?

Vi har nå studert de tre ulike faktorene som kan påvirke revisors evne til å bidra til å forebygge og avdekke hvitvasking i revisjonsprosessen. I det følgende vil vi problematisere mulighetene revisor har til å oppnå lovens formål ut ifra et samfunnsperspektiv.

Da David Flint (1971) stilte spørsmål ved hva revisors rolle er i en moderne verden, ble det blant annet trukket frem at det er viktig for revisor å være dynamisk og ha en dyp overbevisning om et viktig sosialt formål. Noen av respondentene gir uttrykk for at revisorene har et samfunnsansvar ved revisjonen ettersom de er samfunnets tillitspersoner, og at det derfor er rimelig å ha disse pliktene for forebygging og avdekking av hvitvasking. Til tross for at noen mener ansvaret kan oppfattes som “*overkill*” i forhold til de mindre revisjonsselskaperes størrelse, er det empirisk samsvar med argumentet til Flint.

I artikkelen til Zimbelman et al. (2015) mener en ekspert at revisors hovedmål er å fullføre revisjonen under budsjettet og oppfylle minimumsstandardene slik at det sannsynligvis vil tilfredsstille de som kan inspisere arbeidet deres. Respondentene mener revisor skal tilpasse seg samfunnets forventninger og behov. Likevel er det noen som uttrykker et nødvendig behov for at institusjonelle aktører som lovgivere og Finanstilsynet i større grad samarbeider med revisjonsbransjen. I så fall etterspørres det at disse aktørene samarbeider på grunn av et ønske om at revisorene skal bli bedre, heller enn at de skal bli sanksjonert.

Følger vi Beckers teori (1974), bidrar både høyere sanksjonsnivå og krav etter hvitvaskingsloven til økt avskrekkelse mot å unnlate pliktene eller bedrive hvitvasking. Dette avhenger imidlertid av hvorvidt de økte etterlevelseskravene faktisk bidrar til økt sannsynlighet for avdekking. Sekkeseter (2022) har kommentert at det foreligger usikkerhet og frustrasjon over et regelverk som skaper stor arbeidsbyrde uten at man nødvendigvis opplever noen verdi i den andre enden. Dette harmonerer med at flere respondenter ikke opplever at ressursbruken samsvarer med oppfølgingen fra Økokrim. Som et resultat kan dette bidra til at revisorene oppfatter samfunnsnytt ved den utvidede rollen som begrenset og dermed kan insentivene til å etterleve pliktene påvirkes.

Empirien tyder på at respondentene streber etter å møte samfunnets forventninger i forsøk på

å levere en revisjon av god kvalitet. Dette på tross av ulike utfordringer og frustrasjoner revisorene har overfor regelverket og håndhevelsen av det. Med utgangspunkt i et av poengene til Norton (2018) og ut ifra et samfunnsperspektiv, kan det imidlertid stilles spørsmål ved om revisorene i de mindre revisjonsselskapene kan bli incentivert til byråkratisk etterlevelse, i form av å fokusere på dokumentasjon, fremfor å være ekstra oppmerksom på uvanlige forhold. Når revisor opplever vag veiledning, har knapphet på ressurser, og samtidig risikerer å bli sanksjonert, kan incentivene for å levere et godkjent, standardisert dokument overstige motivasjonen for å avdekke eventuelle risikoer for hvitvasking. Et spørsmål som oppstår og forblir ubesvart er som følger: *Kan ubalanse mellom kravene i regelverket, oppfølging og praksis for å forebygge og avdekke samfunnsproblemet hvitvasking føre til et nytt samfunnsproblem, at lovens formål ikke oppnås?*

6. Avslutning

I dette kapittelet vil vi konkludere funn fra vår studie. Delkapittel 6.1 besvarer vårt forskningsspørsmål, mens delkapittel 6.2 og 6.3 beskriver metodiske begrensninger og våre forslag til videre forskning.

6.1 Konklusjon

I vår studie har vi forsøkt å svare på forskningsspørsmålet: *Hvordan opplever mindre revisjonsselskaper at hvitvaskingsregelverket bidrar til å oppfylle samfunnets forventninger som følger av pliktene i den nye loven?* Vi fant det hensiktsmessig å studere hvordan revisjonsprosessen blir påvirket av tre faktorer identifisert av Zimbelman et al. (2015), i lys av begrepet forventningsgap som ble utvidet av Porter (Koh & Woo, 1998). For å besvare forskningsspørsmålet har vi tatt utgangspunkt i hvordan pliktene og håndhevelsen oppfattes knyttet til revisors rolle som allmennhetens tillitsperson, om revisors evne til å forebygge og avdekke hvitvasking og hvorvidt lovens formål oppnås.

I institusjonelle forhold finner vi forståelse for at det må foreligge et regelverk for å avdekke hvitvasking, og at Finanstilsynet må gjennomføre tilsyn for å etterse at pliktene er overholdt. Respondentene er enig i at revisors rolle som samfunnets tillitsperson er dynamisk, og at de etterstreber å gjøre det som er rett til enhver tid. Både med tanke på klientenes og myndighetenes forventninger. Likevel er det tvil om måten håndhevelsen gjennomføres på er den mest hensiktsmessige. Det er ikke tilrettelagt godt nok for forskjeller hos de ulike rapporteringspliktige, og vi finner at revisor, basert på mulighetene rollen hans gir, primært er egnet til å forebygge hvitvasking, ikke nødvendigvis til å avdekke. Et komplisert regelverk krever forventningsavklaring mellom myndighetene og revisjonsbransjen. Siden vi finner at veiledning oppleves noe mangelfull, kan det vanskeliggjøre revisors mulighet til å anvende regelverket til å innfri forventningene. Blant annet brukes sanksjoner i form av kritikk i tilsynsrapporter og bøter for å tydeliggjøre forventninger til revisorene, men majoriteten av våre respondenter opplever ikke dette som den mest hensiktsmessige måten å avklare forventninger på. Institusjonene må følge med i den dynamiske utviklingen, justere og bedre kommunisere forventningene som pålegges revisor i lys av hva rollen hans tilsier at vil være mulig og hensiktsmessig.

For forhold som omhandler kunnskap, opplæring og erfaring finner vi at de mindre revisjonsselskapene mener deres kunnskapsnivå ikke er til hinder for å oppfylle samfunnets forventninger til dem. Arbeidsstyrken består i stor grad av erfarne revisorer, og kunnskapsdelingen i de mindre firmaene oppfattes å være god. Likevel antydes det at det har oppstått forventninger om at revisor skal gjøre mer etterforskning enn han muligens er i stand til å gjøre gjennom den tradisjonelle revisjonen og gjennom rimelig oppdatering av kunnskap. Det er ikke revisorenes kunnskapsnivå som hindrer de fra å etterleve regelverket, men heller at regelverket ikke er tilpasset de mindre revisjonsselskapene godt nok.

I faktorer som omhandler revisors insentiver, finner vi høy moralsk motivasjon blant de mindre revisjonsselskapene og et ønske om å innfri samfunnets forventninger, på tross av mangelfull eller inkonsistent oppfølging fra myndighetene. Funnene tyder imidlertid på at de mindre revisjonsselskapene opplever det noe urimelig at de skal forholde seg til et felles regelsett med de største aktørene. Disse har en mer risikabel kundeportefølje med tanke på hvitvaskingsrisiko. For å insentivere revisor til å oppfylle lovens formål og dermed samfunnets forventninger, kreves det innsats fra revisorene som må ha en uavhengig moralsk integritet. Samtidig må myndighetene bidra med prosedyrer og veiledning som er egnet til å avklare forventningene som etterlevelsen av regelverket skal innfri. Systemet må utformes for å oppmuntre til kritisk anvendelse av profesjonelt skjønn fremfor byråkratisk etterlevelse.

Oppgaven bidrar til å belyse hvordan de mindre aktørene i revisjonsbransjen opplever et omfattende regelverk og håndhevelsen fra myndighetenes side. Således bidrar vår studie til eksisterende litteratur som etterspør mer forskning på de mindre revisjonsselskapene. I tillegg bidrar studien til en utvidelse av Zimelman et al. (2015) sitt rammeverk for avdekkelse av misligheter, ved at vi anvender det for forebyggelse og avdekkelse av hvitvasking. Vi tillegger også forventningsgap som en av faktorene som kan påvirke revisjonsprosessen.

6.2 Metodiske begrensninger

Studien innehar noen metodiske begrensninger som innebærer at vi må være forsiktig med tolkningen av funnene. På tross av at vi forsøkte å kontakte flere potensielle respondenter, ønsket et fåtall å stille opp. Bakgrunnen for dette kan være høy arbeidsbyrde under årsoppgjøret. Det kan også skyldes en systematikk, eksempelvis at det er et sensitivt tema. Det kan derfor foreligge en underliggende frykt om hvordan de fremstilles for samfunnet, på tross av fullstendig anonymitet. En annen metodisk begrensning er at ikke alle er hvitvaskingsansvarlige, hvilket kan bety at de har mindre oversikt over selskapets hvitvaskingsrutiner i et større bilde. Likevel har de av respondentene som ikke har hvitvaskingsansvaret lang erfaring og fartstid i selskapet.

Funn fra kvalitative forskningsmetoder kan ikke generaliseres, og antall respondenter vil alltid være et tema. Vi snakket med seks ulike revisjonsselskaper, og respons fra flere selskaper kunne naturligvis bidratt til en bredere innsikt. Likevel fikk vi detaljerte svar og oppdaget en viss likhet i svarene blant respondentene, hvilket kan indikere en utbredt felles forståelse av fenomenet. Som en generell begrensning ved semi-strukturerte intervjuer som metodisk tilnærming, er også at man utleder nye spørsmål underveis i de ulike intervjuene. Noen av respondentene fullfører heller ikke alle setninger, hvilket kan gjøre tolkningsarbeidet i ettertid mer utfordrende. Likevel vil vurderingen av om respondentenes uttalelser stemmer med de faktiske forhold, alltid være en utfordring i en slik studie som baseres på subjektive utsagn. Hver enkelt representant fra selskapet kan heller ikke sies å representere samtlige av selskapets oppfatninger.

6.3 Forslag til videre forskning

For den videre forskningen anbefaler vi at det gjennomføres en eller flere casestudier i eksempelvis et mindre revisjonsselskap der både erfarne og nyutdannede ansatte blir studert. Vi har gjennomført intervjuer med fire hvitvaskingsansvarlige og tre partnere, og det kan derfor foreligge en form for bias ved at vi har studert ansatte med mye erfaring som muligens har bedre kunnskap om hvitvaskingspliktene. En casestudie innad i et mindre revisjonsselskap vil være interessant å studere da det vil gjøre det mulig å se hvordan kompetansenivået er på tvers av ansatte. Med utgangspunkt i at det utarbeides en ny

veiledning, kan det være interessant å gjennomføre en kvantitativ studie hvor resultatene statistisk sett kan generaliseres. Denne studien kan gå ut på å undersøke det forholdsmessige antallet av sanksjoner som er ilagt mindre revisjonsselskaper etter tilsyn, både før ikrafttredelsen av den nye veiledningen og i etterkant. En slik studie vil kunne gi ny innsikt i om endringer i veiledningen har bidratt til bedre etterlevelse av hvitvaskingsregelverket blant revisjonsselskapene, altså om forventningsgapet har blitt redusert. For et større forskningsprosjekt kan det være ideelt å sammenligne oppfattelsen til mindre og større revisjonsselskaper om utøvelsen og håndhevelsen av hvitvaskingspliktene. Dersom det oppdages ulik praksis, kan dette gi bedre innsikt i hvilke prosedyrer som bør vurderes av myndighetene for å tilpasse lovverket og håndhevelsen av det.

7. Litteraturliste

- Adeoye-Olatunde, O. A., & Olenik, N. L. (2021). Research and scholarly methods: Semi-structured interviews. *Journal of the American College of Clinical Pharmacy*, 4(10), 1358-1367.
- Advokatfirmaet Brækhus. (2018). *Ny hvitvaskingslov har trådt i kraft*. Brækhus. Hentet 04.02 fra <https://braekhus.no/ny-hvitvaskingslov-har-tradt-i-kraft/>
- Andersen, L. (2019). *Anders Dam overvejer opgør med Jyske Bank-kunder uden revisor: "Jeg gætter på, at 2.500-5.000 erhvervskunder vil forlade os, men det er jeg fløjtende ligeglad med"*. Finans DK. Hentet 12.03 fra <https://finans.dk/erhverv/ECE11445202/anders-dam-overvejer-opgoer-med-jyske-bankkunder-uden-revisor-jeg-gaetter-paa-at-25005000-erhvervskunder-vil-forlade-os-men-det-er-jeg-fløjtende-ligeglad-med/?ctxref=ext>
- Asklund, A. (2003). *Nytt opplegg for kvalitetskontrollen*. RevRegn. Hentet 27.04 fra https://www.revregn.no/journal/2003/5/revisjonogregnskap05-03-43/Nytt_opplegg_for_kvalitetskontrollen
- Axelsen, N. K. (2020). *Dette må du vite om hvitvaskingsloven*. Beaufort. Hentet 04.02 fra <https://www.beaufort.io/blog/dette-ma-du-vite-om-hvitvaskingsloven>
- Bach, D. (2019). *Finanstilsynet med kritikk av DNBS antihvitvasking: - Vesentlige mangler*. E24. Hentet 04.04 fra <https://e24.no/boers-og-finans/i/2GXmMa/finanstilsynet-med-kritikk-av-dnbs-antihvitvasking-vesentlige-mangler>
- Bauer, N. (2021). *Tematilsyn regnskapsfører - og revisjonsforetak*. Vega Integrity. Hentet 07.02 fra <https://www.vegaintegrity.no/2021/12/tematilsyn-regnskapsforerforetak-og-revisjonsforetak/>
- Bazerman, M. H., Loewenstein, G., & Moore, D. A. (2002). Why Good Accountants Do Bad Audits. *Harvard Business Review*, 80(11), 96-102.
- Becker, G. S. (1974). Crime and Punishment: An Economic Approach. *National Bureau of Economic Research*, 1-54.
- Bellamy, A. M. (2004). Revisors rolle og oppgaver, og tilsynet med at dette blir tilfredsstillende ivaretatt. Oslo.
- Brashear, T. G., Granot, E., & Motta, P. C. (2012). A structural guide to in-depth interviewing in business and industrial marketing research. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 27(7), 547-553.

-
- Butler, H. N., Drahozal, C. R., & Shepherd, J. (2014). *Economic Analysis for Lawyers* (3 ed.). Carolina Academic Press.
- Cameron, R. (2011). An analysis of quality criteria for qualitative research. 25th ANZAM Conference, New Zealand.
- Coffee Jr, J. C. (2001). The Acquiescent Gatekeeper: Reputational Intermediaries, Auditor Independence and the Governance of Accounting. *191*, 1-60.
https://scholarship.law.columbia.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2250&context=faculty_scholarship
- Comprix, J., & Huang, H. (2015). Does auditor size matter? Evidence from small audit firms. *Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting*, *31*(1), 11-20.
- Deangelo, L. E. (1981). Auditor size and audit quality. *Journal of Accounting and Economics*, *3*(3), 183-199.
- Eide, E. (1996). Hvorfor anta at lovbrytere er rasjonelle? *Lov og rett*, *35*, 579-588.
- Eilifsen, A., Messier, W. J., Glover, S., & Prawitt, D. (2013). *Auditing and Assurance Services*. McGraw-Hill Education - Europe.
- Ekobrottsmyndigheten. (2016). *Effekter på den økonomiska brottsligheten efter avskaffandet av revisionsplikten för mindre aktiebolag*.
<https://revisorforeningen.no/contentassets/65ede3ad48f94ca5aba611da664e02cb/eko-brottsmyndigheten---eff-av-fjernet-revisjonsplikt---0616.pdf>
- Enofe, A., Aronmwan, E., Mgbame, C. O., & Ogbeide, I. E. (2013). Audit Reasonableness Expectation Gap: Users' Perception in Nigeria. *International Journal of Business and Social Research*, *3*(3), 154-163.
- EPSI. (2019). *Kundetilfredshetsåret 2019*. EPSI. <https://www.epsi-norway.org/wp-content/uploads/2020/02/Kundetilfredshets%C3%A5ret-2019-EPSI-Rating-Norge.pdf>
- Finansdepartementet, D. K. (2017-2018). *Prop. 40 L. Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven)*. Regjeringen. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/143572d0eae3427394c242605cfb578e/nopdfs/prp201720180040000dddpdfs.pdf>
- Finansdepartementet, D. K. (2019-2020). *Prop. 37 LS. Lov om revisjon og revisorer (revisorloven), lov om endringer i lov om Folketrygdfondet og samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 102/2018 om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2014/56/EU og forordning (EU) 537/2014*. Regjeringen. Hentet

- fra
<https://www.regjeringen.no/contentassets/da6b2bf9f1bc40d8a5cf20db562d8977/no/pdfs/prp201920200037000dddpdfs.pdf>
- Finanstilsynet. (2019a). *Rundskriv - Veileder til hvitvaskingsloven*. Finanstilsynet. Hentet fra <https://lovdata.no/static/RFT/rft-2019-0008.pdf>
- Finanstilsynet. (2019b). *Veiledning om revisorers og revisjonsselskapers etterlevelse av hvitvaskingsregelverket*. Oslo. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/rundskriv/2019/veiledning-om-revisorers-og-revisjonsselskapers-etterlevelse-av-hvitvaskingsregelverket/>
- Finanstilsynet. (2021a). *Gjennomføring av tilsyn - Revisjonsselskap*. Hentet 03.03 fra <https://www.finanstilsynet.no/tilsyn/revisjonsselskap/>
- Finanstilsynet. (2021b). *Tematilsynsrapport - Etterlevelse av pliktene i hvitvaskingsloven*. Finanstilsynet. <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/ee3e1da2d39c487d97d479ffa5df239b/etterlevelse-av-pliktene-i-hvitvaskingsloven2.pdf>
- Finanstilsynet. (2021c). *Tilsynsrapport*. Finanstilsynet. <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/dece87688049466681af09aa109240bd/tilsynsrapport-pkf-revisjon-.pdf>
- Finanstilsynet. (2022). *Oppdatering av Finanstilsynets veileder til hvitvaskingsloven*. Finanstilsynet. Hentet 25.02 fra <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/nyheter/2022/oppdatering-av-finanstilsynets-veileder-til-hvitvaskingsloven/>
- Flint, D. (1971). The Role of the Auditor in Modern Society: An Exploratory Essay. *Accounting and Business Research*, 1(4), 287-293.
- Forero, R., Nahidi, S., De Costa, J., Mohsin, M., Fitzgerald, G., Gibson, N., Aboagye-Sarfo, P. (2018). Application of four-dimension criteria to assess rigour of qualitative research in emergency medicine. *BMC Health Services Research*, 18(1), 120-131.
- Ganuza, J. J., & Gomez, F. (2007). Should we trust the gatekeepers? Auditors' and lawyers' liability for clients' misconduct. *International Review of Law and Economics*, 27, 96-109.
- Gedde-Dahl, S. (2006). *Tilstår galt regnskap*. E24. Hentet 23.05 fra <https://e24.no/norskoekonomi/i/g7J71a/tilstaar-galt-regnskap>
- Gergen, M. M., & Gergen, K. J. (2000). Qualitative Inquiry: Tensions and Transformations. *Handbook of Qualitative Research*, 1025-1046.

-
- Gheondea-Eladi, A. (2014). Is qualitative research generalizable? *Journal of Community Positive Practices, 14*(3), 114-124.
- Gioia, D. A., Corley, K. G., & Hamilton, A. L. (2012). Seeking Qualitative Rigor in Inductive Research: Notes on the Gioia Methodology. *Organizational Research Methods, 16*(1), 15-31.
- Golden-Biddle, K., & Locke, K. (1993). Appealing Work: An Investigation of How Ethnographic Texts Convince. *Organization Science, 4*(4), 595-616.
- Grimstad, E. (2020). *Hvitvasking og regnskapsførers ansvar*. Regnskap Norge. Hentet 14.02 fra <https://www.regskapnorge.no/faget/artikler/hvitvasking/hvitvasking-og-regnskapsforers-ansvar>
- Grimstad, E. (2021a). *Fagseminar hvitvasking og terrorfinansiering* <https://www.finansnorge.no/siteassets/kurs-og-konferanser/2021/fagwebinar-anti-hvitvasking-og-terrorfinansiering/presentasjoner/erling-grimstad-advokatfirmaet-erling-grimstad-as.pdf>
- Grimstad, E. (2021b). Kundetiltakene som må gjennomføres. *Revregn, 5*, 59-62.
- Hermansen, S., & Aker, H. K. (2019). *Digitalisering i små- og mellomstore revisjonsselskap* Nord universitet. <https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/bitstream/handle/11250/2620550/HermansenogAker.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Heskestad, T. (n.d.). *Manipulering av inntekter og "røde flagg"*. Deloitte. Hentet 23.05 fra <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/legal/articles/manipulering-av-inntekter.html>
- Howe, K. R., & Eisenhart, M. (1990). Standards for Qualitative (And Quantitative) Research: A Prolegomenon. *Educational Researcher, 19*, 2-9.
- Hussaini, S., & Djuvsland, T. K. M. (2021). *Revisors rolle i kampen mot hvitvasking og terrorfinansiering*. OsloMet. https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/2823468/Djuvsland_TrymKristian-Hussaini_SaidDaud.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Høgetveit, E., & Grimstad, E. (2004). *Rapporteringsplikt for revisor*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/fin/hdk/2004/0006/ddd/pdfv/220641-okokrim_rapporteringsplikt.pdf
- Iversen, M. (2021). *Hvitvasking*. Økokrim. Hentet 04.02 fra <https://www.okokrim.no/hvitvasking.422268.no.html>
- Jakobsen, C. K. (2021). *Anti-hvitvask* Forelesning 8 i MRR451, våren 2021, Norges Handelshøyskole, Bergen.

- Jakobsen, C. K., & Øgreid, H. (2021). Hvitvaskingsloven i en revisors hverdag. *Revregn*, 8, 61-65.
- Johnson, S. L. (2010). A Question of Time: Cross-sectional Versus Longitudinal Study Designs. *Pediatrics in Review*, 31(6), 250-251.
- Jorstad, H. L., & Haaland, G. (2014). Vesentlighetsgrenser i praktisk revisjon. *RevRegn*(6).
- Karlsvik, H. B. (2021). *Vesentlighet i regnskapsloven*. Hentet 21.03 fra <https://www.sticos.no/fagstoff/kategori/regnskapslov/vesentlighet-i-regnskapsloven>
- Kjelløkken, R., Granvang, T., Bruu, B., Ellefsen, A., & Nakstad, E. (2021). *Revisorloven og revisjonsforordningen*. Fagbokforlaget.
- Koh, H. C., & Woo, E.-S. (1998). The expectation gap in auditing. *Managerial Auditing Journal*, 13(3), 147-154.
- Korstjens, I., & Moser, A. (2018). Series: Practical guidance to qualitative research. Part 4: Trustworthiness and publishing. *European Journal of General Practice*, 24, 120-124.
- Kultorp, H. (2020). *Nye veiledere for etterlevelse av hvitvaskingsloven for regnskapsførere og revisorer*. Sticos. Hentet 16.02 fra <https://www.sticos.no/fagstoff/categoryid/47/categoryname/regnskap/nye-veiledere-for-etterlevelse-av-hvitvaskingsloven-for-regnskapsforere-og-revisorer>
- Kvadsheim, S. S. (2019). *700 nyutdannende til bransje med høy turnover*. Finansavisen. Hentet 23.02 fra <https://finansavisen.no/nyheter/utdannelse/2019/09/01/6951746/rekrutteringsboom-hos-de-fire-store-revisjons-og-konsulentgigantene>
- Lawrence, A., Minutti-Meza, M., & Zhang, P. (2010). Can big 4 versus non-big 4 differences in audit-quality proxies be attributed to client characteristics? *The Accounting Review*, 86, 259-286.
- Lid, I. M., Askheim, O. P., & Østensjø, S. (2019). *Samproduksjon i forskning*. Universitetsforlaget.
- Louis, H. (2005). Acquirers' Abnormal Returns and the Non-Big 4 Auditor Clientele Effect. *Journal of Accounting and Economics*, 40(1), 75-99.
- Lukka, K., & Modell, S. (2010). Validation in interpretive management accounting research. *Accounting, Organizations and Society*, 35, 462-477.
- Miles, M. B., & Huberman, M. A. (1994). *Qualitative Data Analysis. An Expanded Sourcecook* (2. ed.). SAGE Publications.

-
- Moore, D., Tetlock, P. E., Tanlu, L., & Bazerman, M. H. (2006). Conflicts Of Interest And The Case Of Auditor Independence: Moral Seduction And Strategic Issue Cycling. *The Academy of Management Review*, 31(1), 10-29.
- Naheem, M. A. (2020). The agency dilemma in anti-money laundering regulation. *Journal of Money Laundering Control*, 23(1), 26-37.
- Nilsen, B. R. (2021). *Slik blir svarte penger hvite*. Hentet 15.03 fra <https://www.finansforbundet.no/folk-og-fag/felles-ansvar/slik-blir-svarte-penger-hvite/>
- Norton, S. D. (2018). Suspicion of money laundering reporting obligations: Auditor compliance, or sceptical failure to engage? *Critical Perspectives on Accounting*, 50(C), 56-66.
- Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic Analysis: Striving to Meet the Trustworthiness Criteria. *Journal of Qualitative Methods*, 16, 1-13.
- Nygård, A. (2022). *En praktisk hjelp til forbedret revisjon - implementeringsguide for hvitvaskingsreglene*. RevRegn. Hentet 03.03 fra [https://www.revregn.no/asset/pdf/2022/01/RR-2022-01\(20-27\).pdf](https://www.revregn.no/asset/pdf/2022/01/RR-2022-01(20-27).pdf)
- Politidirektoratet. (2020). *Nasjonal risikovurdering - Hvitvasking og terrorfinansiering 2020*. <https://www.pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/2020/nasjonal-trusselvurdering-om-hvitvasking-og-terrorfinansiering-2020.pdf>
- Regjeringen. (2021). *Etikk i forskningen*. Regjeringen. Hentet 07.02 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/forskning/innsiktsartikler/etikk-i-forskningen/id2000710/>
- Revisorforeningen. (2016). *Svenske Økokrim: - En bølge av økonomisk kriminalitet truer*. Hentet 03.03 fra <https://revisorforeningen.no/kundesider/min-side/medlemsinformasjon/svenske-okokrim---en-bolge-av-okonomisk-kriminalitet-truer/>
- Revisorforeningen. (2021a). *Detaljert opplegg for kvalitetskontrollen av oppdragsansvarlige revisorer 2021*. <https://www.revisorforeningen.no/globalassets/min-side/kvalitetskontrollopplegget/revisjon-privat-sektor/2021/detaljert-opplegg-revisjon-2021.pdf>
- Revisorforeningen. (2021b). *Kamp mot hvitvasking en viktig oppgave for revisor*. Revisorforeningen. Hentet 03.02 fra <https://revisorforeningen.no/om-oss/dnr-mener1/kamp-mot-hvitvasking-en-viktig-oppgave-for-revisor/>

- Revisorforeningen. (2022). *Oppdatering av Finanstilsynets veiledning til hvitvaskingsloven*. Revisorforeningen. Hentet 06.04 fra https://revisorforeningen.no/globalassets/fag/hvitvasking/oppdatering-hvitvaskingsrundskriv-finanstilsynet_innspill_feb2022.pdf
- Revisorforeningen. (n.d.). *Kvalitet er grunnleggende*. Revisorforeningen. Hentet 03.03 fra <https://revisorforeningen.no/om-revisjon/Revisjon-gir-tillit/tilsyn-og-kontroll/>
- RevRegn. (2018). Nyutdannende til revisjonsbransjen. *Revregn, 1*, 16-17.
- Rooij, D. d. (2009). *Materiality of misstatements from the perspective of the users of the financial statements - Narrowing the expectation gap between users and auditors* [Erasmus School of Economics]. <https://repub.eur.nl/pub/15576>
- Ruhnke, K., & Schmidt, M. (2014). The audit expectation gap: existence, causes and the impact of changes. *Accounting and Business Research, 44*(5), 572-601.
- Rui, J. P., Damslara, S. A., Hana, F. H., Holberg, K., Lund, E.-C., Thore, S. M., Utne, A. (2016). *Ny lovgivning om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering 2*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/135de8ebfaad4579b0bcbbc14e3748bd/nou/pdfs/nou201620160027000dddpdfs.pdf>
- Rui, J. P., & Søreide, T. (2020). *Innlegg: Tiltakene mot hvitvasking koster mer enn de smaker*. Dagens Næringsliv. Hentet 15.03 fra <https://www.dn.no/innlegg/hvitvasking/korrupsjon/okokrim/innlegg-tiltakene-mot-hvitvasking-koster-mer-enn-de-smaker/2-1-767790>
- Sandmo, A. (1993). Gary Becker's Contributions to Economics. *The Scandinavian Journal of Economics, 95*(1), 7-23.
- Sarwoko, I., & Agoes, S. (2014). An empirical analysis of auditor's industry specialization, auditor's independence and audit procedures on audit quality: Evidence from Indonesia. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 164*, 271-281.
- Saunders, M., & Tosay, P. (2013). The Layers of Research Design. https://www.academia.edu/4107831/The_Layers_of_Research_Design?pop_sutd=false
- Saunders, M. N. K., Lewis, P., & Thornhill, A. (2019). *Research methods for business students*. Pearson Education Limited.
- Schwandt, T. A., & Halpern, E. S. (1988). *Linking auditing and metaevaluation: Enhancing quality in applied*. SAGE Publications.
- Sekkeseter, H. O. (2022). *Innspill til Finanstilsynets veiledning om hvitvaskingsloven*. Hentet 07.03 fra

-
- <https://www.sticos.no/fagstoff/categoryid/47/categoryname/regnskap/innspill-til-finanstilsynets-veiledning-om-hvitvaskingsloven>
- Solgård, J., & Helle, B. T. (2021). *Revisorgigantene PwC og BDO får milliongebyr for brudd på hvitvaskingsregelverket*. Dagens Næringsliv. Hentet 26.01 fra <https://www.dn.no/marked/revisorgigantene-pwc-og-bdo-far-milliongebyr-for-brudd-pa-hvitvaskingsregelverket/2-1-984566>
- Solheim, J. L., & Whitney, J. H. (2021). *Sammenhengen mellom regnskapsmanipulasjon og bytte mellom ulike revisjonsselskaper* NTNU. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2780548/no.ntnu%3Ainspera%3A82733539%3A84761775.pdf?sequence=1>
- Staff, A. (2015). *Bias*. Hentet 17.03 fra <https://www.forskningsetikk.no/ressurser/fbib/uavhengighet/bias/>
- Staven, I., & Larsen, K. M. (2013). *Revisors rapporteringsplikt etter hvitvaskingsloven* BI Oslo. <https://biopen.bi.no/xmlui/bitstream/handle/11250/95058/Oppgave46.pdf?sequence=1&isAllowed=y&fbclid=IwAR3-6aqToqa2AevFiSuRsQYiBJxwcUN6w3rrp1BZ73NOJKEEYkF1fSASoqk>
- Stewart, J. A. (1959). Auditing Methods and Responsibilities. *The Accountants Magazine*, *LXIII*, 15.
- Stewart, J. C. (1957). Current Auditing Problems: Some Reflections and Queries. *The Accountants Magazine*, *LXI*, 217.
- Strøm-Andresen, J. (2021). *Vil heve grensen for revisjonsplikt*. Regnskap Norge. Hentet 07.03 fra <https://www.regnskapnorge.no/faget/artikler/revisjon/hever-grensen-for-revisjonsplikt-for-sma-aksjeselskaper/>
- Sundgren, S., & Svanström, T. (2021). Regulatory sanction risk and going-concern reporting practices: evidence for privately held firms. *Accounting and Business Research*, *19*(3), 17-99.
- Takahashi, A. R. W., & Araujo, L. (2019). Case study research: opening up research opportunities. *RAUSP Management Journal*, *55*(1), 100-111.
- Tangen, E. (2022). *Advarer bankene: - Kan bidra til hvitvasking*. E24. Hentet 23.05 fra <https://e24.no/naeringsliv/i/ALnmrj/advarer-bankene-kan-bidra-til-hvitvasking>
- Trivedi, C. (2020). *Non-probability sampling in research*. Hentet 17.03 fra <https://conceptshacked.com/non-probability-sampling/>

- Tvedt, T. (2021). Blogg: Revisjon av kommunens årsregnskap - hva er fokus fra revisor?
<https://www.bdo.no/nb-no/bloggen/revisjon-av-kommunens-arsregnskap-%E2%80%93-hva-er-fokus-fra-revisor>
- Vølle, M. (2020). *Slik lager du en intervjuguide*. Hentet 17.03 fra
<https://prosperastiftelsen.no/slik-lager-du-en-intervjuguide/>
- Waage, L. I. (2020). *Lokale, tilstede og nær kundene*. Hentet 23.02 fra
<https://www.naeringsforeningen.no/nyheter/lokale-tilstede-og-naer-kundene/>
- Yin, R. K. (2014). *Case Study Research: Design and Methods*. SAGE publications.
- Zimelman, M. F., Asare, S. K., & Wright, A. (2015). Challenges Facing Auditors in Detecting Financial Statement Fraud: Insights from Fraud Investigations. *Journal of Forensic and Investigative Accounting*, 7(2).
- Økokrim. (n.d.). *Statistikk MT-rapporter*. Økokrim. Hentet 06.04 fra
<https://www.okokrim.no/statistikk-mt-rapporter.565566.no.html>

8. Vedlegg

8.1 Vedlegg 1: Invitasjonsmail til intervju

Hei X

Vi er to MRR-studenter ved Norges Handelshøyskole som holder på med vår avsluttende masteroppgave denne våren. Vi studerer revisors rapporteringsplikt i henhold til hvitvaskingsloven, og ønsker å få innblikk i mindre¹ selskapers oppfatning og praktisering av denne. Revisors ansvar i forbindelse med avdekking av hvitvasking er omdiskutert, og noen mener det er noe uklart hva som forventes av revisor. Mye av forskningen i bransjen er gjort hovedsakelig med de store revisjonsselskapene. Vi synes det er på tide at de mindre bedriftene også blir fremhevet, og vår hovedmotivasjon i oppgaven er å studere de mindre selskaperens synspunkt.

Vi sender deg/dere denne mailen med forespørsel om et intervju fordi vi tror du kan gi nyttige synspunkter basert på din erfaring. Er du uenig i det, setter vi pris på om du videresender denne e-posten til noen andre i din bedrift du mener er bedre egnet. Intervjuet vil ta omtrent en time, og kan gjennomføres når det måtte passe deg i perioden februar til april. Vi kan gjøre intervjuet på Zoom hvis ønskelig. Prosjektet vårt er meldt til Norsk senter for forskningsdata, og all innsamlet data blir behandlet konfidensielt. Du kan være anonym dersom du ønsker det. Ved positiv tilbakemelding kommer vi tilbake med et informasjonsskriv, samtykkeerklæring samt en intervjuguide slik at du/dere har mulighet til å være forberedt på spørsmålene.

Vi har forståelse for at dette er en svært travel tid for dere, men setter stor pris på tilbakemelding. Ved spørsmål kan vi nås på 97962783, 48357884 eller denne e-postadressen.

Med vennlig hilsen

Marte Blix Iversen og Catharine Rasathurai

MRR-studenter ved NHH

---

¹ I mailen vi sendte til potensielle respondenter i januar skrev vi også store selskaper, men fokuset vårt endret seg underveis.

8.2 Vedlegg 2: Intervjuguide

Formål med intervju: “Hvordan opplever mindre revisjonsselskaper at hvitvaskingsregelverket bidrar til å oppfylle samfunnets forventninger som følger av pliktene i den nye loven?”

Dette er semi-strukturert intervju. Det innebærer at det består av åpne spørsmål, som tillater oppfølgingsspørsmål basert på hvordan intervjuet utvikler seg.

Innledning

- Presentere oss selv og oppgaven
- Opplyse om opptak (inkl. samtykke)
- Opplyse om anonymitet og oppbevaring av data
- Opplyse om mulighet til å trekke seg

Respondentens og firmaets bakgrunn

- Hva er din stilling, og hvor mange år har du vært i din stilling?
- Hvor lenge har du vært praktiserende revisor?
- Hvor mange kunder har dere i revisjonsselskapet?
- Har du det daglige og operative ansvaret for oppfølging og gjennomføring av hvitvaskingsrutinene i ditt selskap?
  - Hvis nei: Har dere en hvitvaskingsansvarlig i selskapet?
- Har du/dere rapportert til Økokrim?
  - Oppfølgingsspørsmål: Omtrent hvor mange ganger?

Metode

- I hvor stor grad føler du at samtlige ansatte har tilstrekkelig kompetansenivå for å vurdere når rapporteringsplikten inntreffer?
  - Oppfølgingsspørsmål: Har dere utarbeidet et opplæringsprogram knyttet til hvitvaskingsregelverket?
- Har dere en standardisert mal på når dere vurderer deres egen og kunders risiko?
  - Oppfølgingsspørsmål: Hvor ofte oppdateres den?
- Hvordan vurderer dere hvitvaskingsrisiko i forhold til mislighetsrisiko?

- Har dere hatt en høy-risiko-kunde?
  - Oppfølgingsspørsmål: Hvordan har dere håndtert risikoen i gjennomføring av revisjonen?
- Har det forekommet tilfeller der du har vært i tvil om mistanken er vesentlig for å kunne foreta ytterligere undersøkelser?
- Hvordan har det økte sanksjonsnivået påvirket deres satsing på tiltak mot hvitvasking?

Press/insentiver

- Har det vært tilfeller der du har kviet deg for å rapportere på grunn av sannsynligheten for potensielle konsekvenser du kan møte på?
- Har du vurdert å si opp en klient som et alternativ til rapportering?
- Tror du lengden på klientforholdet kan være med på påvirke ledelsens troverdighet når du som revisor har bedt om nærmere forklaring av et forhold?
- Opplever du det som utfordrende at tilsynsmyndighetene krever mer compliance med hensyn til hvitvaskingsloven samtidig som det er et press på å levere en kostnadseffektiv revisjon?

Lovgivning og håndhevelse av hvitvaskingsloven

- Hvordan opplever du Finanstilsynets håndhevelse av regelverket overfor store versus små revisjonsselskaper?
  - Oppfølgingsspørsmål: Føler du sanksjonsnivået som ble innført med hvitvaskingsloven i 2018 matcher med kravene for å utføre en tradisjonell revisjon?
  - Oppfølgingsspørsmål: Har dere fått overtredelsesgebyr av Finanstilsynet på grunn av manglende etterlevelse av hvitvaskingsregelverket?
- I veiledningen til hvitvaskingsloven står det at “*revisor skal utføre revisjonshandlinger for å bidra til å identifisere blant annet brudd på hvitvaskingsloven uansett om av brudd på pliktene etter hvitvaskingsloven er vurdert å ikke være av direkte betydning for regnskapet*”. Hva tenker du om dette i lys av vesentlighetskonseptet?
- Ut ifra dine erfaringer, er det noen forhold som burde vært tydeligere i hvitvaskingsloven?

Avsluttende spørsmål

- I hvilken grad tror du den nye hvitvaskingsloven og de tilhørende veiledningene kan bidra til økt avdekking av hvitvasking av revisor?
- Opplever du at økte ressurser i form av for eksempel finansiering eller ansatte kunne ha bidratt til bedre etterlevelse av hvitvaskingsregelverket?
- Har du noen spørsmål til oss?
  - Hvis tid: Hvilken verdi opplever du at rollen som hvitvaskingsansvarlig tilfører selskapet?
  - Hvis tid: Hva ville du forbedret i deres rutiner for hvitvasking?

Etter transkribering av intervjuet sender vi deg intervjuet i tekstformat. Da vil du få mulighet til å rette, bekrefte eller avkrefte informasjon som vi bruker videre i masteroppgaven.

Takk for at du tok deg tid til intervjuet!